EX BIBLIOTHECA

P. P. C. LAMMENS.

The

Robert E. Gross

Collection

A Memorial to the Founder
of the

Lockheed Aircraft

Corporation

Business Administration Library

University of California

Los Angeles

CHRONYCK VAN HOLLANDT, ZEELANDT, ENDE WESTVRIESLANDT,

DOOR

JOHAN VELDENAER

over omtrent twee hondert jaeren geſchreven.

Vytgegeven ende met aenteyckeningen, als oock verſcheyden Graeſlijcke Brieven, raeckende de Outheden ende ſaecken van de gedachte Landen, verrijckt

DOOR

MARCVS ZVERIVS van BOXHORN.

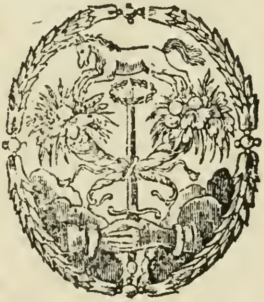

TOT LEYDEN,

By WILLEM van RIINNENBVRCH,

Boeckvercoper op de Breeſtraet, *in't Nieuwe Verbont,*

ANNO M.D.CL.

AEN DEN

Achtbaeren, VVijsen, ende Hoochgeleerden

HEER,

PETER SCRIIVER.

MIIN HEERE,

ICK derve thans aen U opoffe-
ren dit wel een gering werck, ende daer van het minste gedeelte is het mijne; in 't welcke ick oock twijfele of wel jets te vinden is, het gene Uwe keurige ende nauwsiende ooge wel gevallen mach ende behaegen. Want boven den weereltcundigen ende langh verdienden roem van Uwe uytmuntende geleertheydt, soo compt U oock sonderling toe de eere van op het naerstichste ondersocht, ende op het geluckichste uytgevonden te hebben alles, dat dient

om

om een helder licht te ontſteecken in de nu al langh verleden duyſtere tijden, ende te brantmercken de valſcheyt ende bynaer oneyndelijcke beuſelingen van die, welcke haer in de voorleden eeuwen onderwonden hebben liſtelijck op te proncken het gene eertijts hier te Lande gewaent wordt geſchiet te ſijn, ende, om recht uyt te ſpreecken, leughenen in plaetſe van waerheyt aen den naercomelingen over te ſenden; waer van eenige Uwer onſterfelijcke ſcriften, die gereets in het licht gegeven ſijn, ende boven alle andere de prijs geſtreecken hebben, ten overvloet connen getuygen. Welcke ſoo menichmael ick opſlae (ende ick opſlae die geern daegelijcs) werdt in my verniuwt ende grootelijcs vermeerdert het wenſchen, dat het U eenmael gelieven mochte mildelijck gelijck als

uyt

uyt te ſcudden in den ſchoot van het gemeyne Vaederlant alle de overige ſchatten ende dien bynaer onuytputtelijcken rijckdom van ſoo veele oude Brieven, Graeflijcke Hantveſten, ende Uwe daer op geveſte aenmerkingen, die ick wel wete onder U te beruſten. Ia dit is den wenſchs oock van het geheele lieve Vaederlandt, het welcke U valt gelijck als om de armen, ende van veele jaeren aen af gelijckſaem als ſtreelt, op dat het in den onwaerdeerlijcken overvloet van deſen Uwen rijckdom ſijnen moet eenmael ten vollen mochte boeten. Daer en reſt dan niet anders, Mijn Heere, dan dat Uwe rechterhant deſe Uwe grijſe haeren, omvlochten met ſoo veele andere Laurieren, ten laetſten noch çiere met deſen, van alles voltoyt, ende volbracht te hebben een werck, met het welcke niet alleen aen de tegen-

genwoordige ende toecomende, maer oock verleden eeuwen op het hoochſte wel gedaen ſal werden. Overſulcx bidde ick ernſtlijck Godt om uwe langere ende altijdt voorſpoedige jaeren; ende U, mijn Heere, dat het U gelieve voor my te behouden de genegentheyt, die ick van over veele jaeren aen af ſodaenich genoten hebbe, dat oock het grootſte van alle het gene ick U offeren kan, my noch doet erkennen dat ick in ſchult verblijve, ende ben, ende geern ben,

MIIN HEERE,

Uvve Achtb.

Verplichte ende dienſtſchuldichſte vrient,

M. ZUERIS van BOXHORN.

In Leyden, op den eerſten dach van het Jubeljaer 1650, het vvelcke ick vvenſche dat ſoo gelucklijck U ende alle de Uvve vergaen mach, als het is verſchenen.

DRUCK-

DRUCKFAELEN.

B. 157. *Voor,* met welcke de Hollandſche Hiſtorie overgeſet is, *leeſt*; over al beſet is. *B.*180, *voor,* gunſte Willem, Greve van Hegouwen, *leeſt*, gunde Willem, Greve van Henegouwen. *B.* 181. *voor,* ende ſijn haer landt van Woerden, *leeſt*, ende haer landt van Woerden. *B.* 183. *doet uyt deſe vvoorden*, dien Hertooch Aelbrecht, ende ſijnen ſoen, Hertoch Willem, Grave van Oeſtervant; ende Hertooch Aelbrecht belegede het ſtercke huys Altena, om de dootſlach begaen aen Ioffrou Alijt, ende Willem Kuſer in den Hage, maer Hertooch Willem, Grave van Oeſtervant, vluchtede in Vranckrijck; vvaerom; &c. *Welcke hier gans niet behooren, door des ſetters plompheyt verſet, ende leeſt daer voor*, tuſſchen dien van Utrecht ende Hollant, dat daer over Hertoch Albrecht deſe volgende Brief heeft doen vercundigen, luydende aldus: *Deſe grove, ende eenige andere mindere Druckfaelen, ingeſlopen door ons afvveſen, gelieve den goetvvilligen Leſer ten beſten te houden, ende ſelf te verbeteren.*

CHRONYCK
VAN
HOLLANDT, ZEELANDT,
ENDE
VVESTVRIESLANDT,

DOOR

IOHAN VELDENAER

over omtrent de twee hondert jaeren
geſchreven.

Uytgegeven, ende met aenteyckeningen, raeckende de Outheden ende ſaecken van de gedachte Landen, verrijckt

DOOR

MARCUS ZUERIUS van BOXHORN.

CHRONYCK
VAN
HOLLANDT, ZEELANDT
ENDE
VVESTVRIESLANDT,
VAN

IOHAN VELDENAER.

VOORREDE.
Van den beginne ende begrip van Hollandt.

VAn den beghinne ende begrip van Hollant, hoe dat lant eerſt bevvoent ende begrepen vvert, vijntmen veel beſcheyts of int beghinſel vander Cronijcke van Enghelant int 200. *ende* 28. *blat. Ende oock mede int beghin der Cronyck van Utrecht int* 200. *ende* 44. *blat. Ende hier ſelmen horen, hoe dat lant namaels beheert vvert van den edelen, vromen Prince, Greve Dirck, den eerſten Greve van Hollant, ende voert van allen Greven ende Grevinnen van Hollant, van Coninghen ende Coninghinnen, ende Hertoghen ende Hertoghinnen, Greven ende Grevinnen, die beſitters des lants ghevveeſt hebben.*

Hollant, alſmen vint beſcreven in een boeck datmen hiet De Proprietatibus rerum, *inden* 15. *boeck, is een cleyn Provintie, ghelegben bi den Rijn, daer die Rijn in die zee gaet. Ende ſtreckt zuytvvert aen Brabant, ende oeſtvvert aen Vrieſlant, noertvvert aen die Brietænſche zee, ende weeſtvvert aen die Nedergallen ende aen Vlaenderen. Ende is een broeck lant ende vvaterich, alſms*

mitten armen der zee ende des Rijns omvloyt, ghelijck een eylande. Ende heeſt binnen vvaelen ende meeren, ende ſonderlinge goet vveylant, vverom daer veel beeſten in ſijn. Ende die eerde is tot ſommighe ſteden ſeer herde vruchtbaer. Oock ſijn daer boſſchen in te veel ſteden, daer vvilde beeſten in voeden, vvaer bi datter goede jacht is. Ende tot veel ſteden iſt morich, daermen een materie off maeckt, die orbaerlijc is te bernen; ende is een rijck lant, als van den goede dat bider zee ende bi den rivieren vaert. Van vvelcken lande die hoefſtadt gheheten is Traiectum inferius, *off Utrecht in Duytſche, vvantet aen Duytſlant behoert nader gheleghentheyt, naden ſeden, ende nader heerlicheyt, ende nader talen. Ende dat volck is groot van lichaem, ſtarck van crachten, ſtout van herten, ſchoen van aenſicht, eerſaem van ſeden, God ontſiende, ende min begherich te roven, dan ander Duytſchen, ghetrouvve ende vreedſam.*

VAN

VAN
DIRCK,
DE EERSTE GREVE.

INt jaer acht hondert ende 't feftich, als Coninck Karel verhoerde dat dieDenen ende Noerwegers Hollant feer verdorven hadden, fo fat defeConinc op een tijt in Brabant in een dorp, dat Bladel hiet, Ende daer was bi hem een edel Greve, die Haghen hiet, ende twee ander jonghe Princen. Die een hiet Walgerus, ende die ander hiet Dirck. DefeGreveHage was oem over defe twee: want het waren fijnre fufter kinder, ende Coninck Lodewijcks wijff vanAelmaengen, Greve Haghens fufter, was daer moey off. Ende defe Greeff Haghen badt Coninck Caerel feer vriendelicken voer finen joncxften neve Dirck, dat hi hem gheven woude die Provincie van Hollant, mit een deel van Vrieflant, want hi doch gheboren ende ghefproten was van den edelen bloede van Vranckrijck. Die Coninck was feer wel gheneycht tot des Greven Haghens bede ende confentierdent:ende gaf defen Dirck die Provincie van Hollant met haer toebehoren ende een deel van Vrieflant. Ende maecten van Hollant een Vorftelicke ende Princelicke Greef-

ſchap. Ende ontfeng Dirc tot ſijnen ghetruwen Raet ende man. Ende die Coninck gaf Dirc daer of beſchreven Previlegien ende hantveſten, beſegelt mit des Conincks gulden vingerlijn, daer ſijn beeld inghegroeft was, ſprekende aldus;

Inden naem der Heyligher Drievoudicheydt. Karel, bi der genade Gods, Coninck van Vrancrijck. Wantet onſer Cronen toebehoert, dat wi onſe lieve ende ghetruwe eeren ende weerdighen ſellen mit gaven, mit loen van horen dienſt; So doen wi verſtaen allen gelovighen Korſten luden, die nu ſijn off namaels weſen ſellen, die deſen brieff ſellen ſien off horen leſen, dat quam in onſe tegenwoordicheyt Haghe, edel Greve, ende bat ons dat wi geven wouden enen edelen Prince, ghebeten Dirck, des Princen Walgerus broeder, die Provincie van Hollant, mit datter toe behoert, dat is van Swijthardus Haghe voert tot Voertrappen ende Kinhein toe, ende mit der Kerck van Egmonde. Tot wies bede wi gheneyght ſijn, ende weerdelich ontſaen hebben als recht is, ende geven onſen lieven ghetrouwen man Dirck voorſchreven alle dit voorſchreven lant, mitten dienſtluden die daer nu in ſijn, off namaels in woenen ſellen, mit boſſche, mit marſche ende water, ende alle datter toe behoert, ende ghebieden dat hem nyement hijnder in en doe. Ende want wi willen dat deſe ghifft vaſt ende gheſtade blive ende ghehouden worde tot ten ewigen daghen toe, ſo hebben wi deſen brieff bezegelt mit onſen gulden vingerlijn. Gegeven tot Bladele, int jaer ons Heren viij hondert ende lxiij, opten xvi dach inder maent van Iunius, int xviij jaer onser regnacien ons Rijcks.

Daer

Daer na ſo gaff Coninck Lodewijck van Alemaengen deſen Greef Dirck dat lant van Waſda, dat aen die Greefſcap van Hollant lach, dat was Vrieſlant totter Louwers toe, om bede will Hemme ſijnre Coninghinne, die Greve Dircks moey was. Ende gaff hem daer beſcreven ende bezeghelde Hantveſten op, ſprekende aldus;

In die eer ende naem der Heyligher Drievoudicheyt. Lodevvijck, bider ghenaden Gods, Coninck van Almaengen. Wi doen verſtaen onſen ghetruvve, die nu ſijn, of namaels comen ſellen, dat Hemme onſe vvijff, die Coninghinne, ons bat, off vvi gheven vvoude onſen lieve ende ghetruvve Greve Dirck van Hollant een Foreeſt, dat Waſda hiet, ende aen ſijn Greefſcap gheleghen is, ende dat vvater dat daer doer gaet invvert ende vvtvvert, vveylant ende onlant, boſſche ende heyde, dat dien Foreeſt toe behoert. Ende vvi ymmer gheneycht ſijn onſer Geſellinnen bede vol te doen, ende niet te vveygheren, ſo hebben vvi ghegheven onſen lieve Greve Dirck voerſcreven dat Foreeſt mit alle ſijn toebehoren, alſo alſt voerſeyt is, vrilicke te ghebruken, hem ende ſijn nacomelinghen vrilick te beſitten, of te vercopen, of wech te gheven. Ende om dat wi willen dat deſe ghiſte ten ewighen daghe ghehouden werde, ſoo hebben wi deſen brief bezeghelt mit onſen vingherlijn van goude. Ghegheven int jaer ons Heren acht hondert ende acht en ſeſtich, opten derden dach in Aprill.

Dirck die eerſte alſo ghenoemt des Princen Sy-

giber-

Gisbertus soen van Aquitanien, was die eerste Greeff van Hollant ende Zeelant, ende Heer van Vrieslant, totter Louwres toe, xxxviij. jaer lanck. Ende hi was een stout en onverveert Prince. Hy keerde die Denen ende Heyden stoutelick wt sinen lande. Dese Greeff Dirck had een hooch gheboren wijff, ende hiet Gena, ende was Coninck Puppijns dochter van Italien. Ende Coninck Carel die Groot, was vader van desen Coninck Puppijn, ende hi was oude vader van Gena. Ende bi desen wive creegh Greve Dirck enen soen, die oeck Dirck hiet, ende die na hem Greve wert.

Dese Greeff Dirck, als hi out wert, so dede hy tymmeren van grooter devocien ende stichtede tot Egmont een Cloester van houte, daer hi insettede Nonnen van Sinte Benedictus Oerden, die hi eerlike goeden gaff van sinen eyghen goede, daer si eerliken op mochten leven. Ende in desen selven Cloester so wert eenre Nonnen inghesеynt van Godt, dat si den Prince GreveDirck vermanen soude, dat hi soude opdoen Sinte Aelbrecht graft, ende dat Heylige ghebeente doen brenghen in dat voerseydeNonne Cloester. Ende die Greve vergaderde veel Priesteren ende Prelaten. Ende als die Priesters dat grafft op deden so vantmen dat Heylige lichaem van sinte Aelbrecht,

ende

ende dat cleet, daer des heylighen vaders lichaem in ghewonden was, al heel ende onverteert. Ende oeck werdt daer ghevonden een gulden cruys op sijn borst, dat medicijn ende salicheyt was tegen menigerhande siecten. Ende onder sijn grafft ontspranck een fonteyn, die noch hudens dages veel waters wt gheefft.

Int Iaer ons Heren 900. ende een, op die ander nonas van October doe starff die edel vorst Greeff Dirck, die eerste Greve van Hollant, ende wert begraven tot Egmont int Cloester, dat hi selver ghesticht hadde. Hy begon de regieren in het jaer 863. ende regierde 38. jaer.

Int Iaer 902. op die ydus van Ianuarius, so starff die edel vorstinne Gena sijn wijff, ende wert begraven tot Egmonde int Cloester bi horen man.

VAN
DIRCK
DIE TWEDE. Graef.

Dirck die anderde also ghenoemt, Greve Dircks soen, was die anderde Greve van Hollant ende Zeelant ende Heer van Vrieslant 82. jaer lanc. Dese Greef Dirc had een wijf hiet Hildegondis, ende was Coninc Lodewijcks dochter van Vranckrijc, die derde also

ghenoemt. Ende bi deſer dochter van Vrancrijck ſo wan Greve Dirc twee ſonen ende een dochter. Die eerſte ſoen hiet Aernolt, ende wert Greve na ſinen vader. Ende die ander ſoen hiet Egbertus, ende was Eertsbiſcop van Trier. Ende die dochter hiet Aerluda, ende wert Abdyſſe van Reynsborch. Deſe Greef Dirck na ſijns vaders doot ſo ſettede hem die Vrieſen teghen Greef Dirck in rebellicheyt. Die edel Prince Greeff Dirck toech mit groter macht in Vrieſlant; ende verdeſtrueerde veel van Vrieſlant ende ſtreet tegen hem, ende verſloech hem groot volc of, ende bedwancſe tot onderdanicheyt dat ſi onlanghe hielden. Want een jaer daer na quamen die Vrieſen mit groter macht ende verbranden Alcmaer, Haerlem, ende dat cloeſter tot Egmonde, ende quamen ſoe neder tot bi Leyden. Als Greve Dirck dit vernam ſo nam hi ſinen Caſteleyn te baten van Leyden, mit al dat hi mitter haeſt crighen mocht, ende al dat lant als ſi dat vernamen ſoe quamen ſi horen Prince te baten. Ende Greef Dirck beſtreet die Vrieſen, ende verwanſe ende verſloech hem alte groten volck of. Ende deſe ſtrijt gheſchiede op die ſelver ſtede daer nu dat cloeſter van Reynsborch ſtaet, ende was int jaer 972. ende die Vriſen worden hem onderdanich

Int jaer ons Heren 975. ſtichtede Greve Dirc ende dede makē dat cloeſter tot Reynsborch, ende ſettede daer

daer in gheeſtelike Monicken van Sinte Benedictus oerde. Ende daer na verſettede hi die Nonnen van Egmont tot Reynsborch, ende ſettede die Monicken van Reynsborch weder tot Egmont, op dat ſi bet mochten beſchermen hoer Cloeſter teghens die Vrieſen, dan die Nonnen. Ende dede dat cloeſter van Egmont coſtelic ende ſtarck maken van ſteen, dat voermaels van hout gemaect was. Ende deſe Greef Dirck gaf der kercke ende Cloeſter tot Egmonde grote goede te beſitten. Ende oeck gaf hi den Cloeſter een boeck, dat hiet *Hiſtoria Tripartita*, ende den Text vanden vier Ewangheliſten, dat buten mit duerbaer gheſteente ghedect was.

Int Iaer ons Heren 983. op die ander nonas van Mey, ſtarf Greve Dirck, ende wert begraven tot Egmonde bi ſinen vader int Cloeſter. Deſe Greve Dirck eñ ſijn vader regnierde inder Graefſcap van Hollant 125. jaer eerlick. Ende verdreven die wrede Denen crachtelick van horen lande. Ende die Grevinne ſijn wijff ruſtede in Gode op die derde ydus van April, int Iaer 989. ende wert begraven int ſelver Cloeſter bi horen man. Hy begon te regnieren in 't jaer des Heeren 901. ende regnierde 82. jaeren.

VAN
AERNVLPHVS
DIE EERSTE. Comes tertiu

Aernulphus die eerſte alſo ghenoemt was Greve

Dircs ſoen, ende hi was die derde Greve van Hollant, Zeelant ende van Vrieſlant, vijf jaer lanc. Deſe Greve nam te wive Lutgaert, des Keyſers dochter van Grieken die Stephanius hiet, ende was der Keyſerinnen ſuſter van Romen, Keiſer Otten wijf den anderden. Ende ſi was van der moeder wegen van edelen geſlacht van Romen, van den Clommenmeren geſlagt. Ende bi deſen Keyſers dochter daer wan deſe Greve Aernout bi 2. ſonen. Die eerſte ſoen hiet Dirck, die na hem Greef wert, ende die ander ſoen hiet Syfridus, die Borchgreve was van Kermarlant ende van Vrieſlant. Deſe
153. Syfridus, Greve Aernouts ſoen, was die eerſte Heer van Brederode, ende voerde die wapen van Hollant mit drie barenſtelen gebroken van lazuer, gelijck een outſte broeder naeſt den outſten plach te voeren. Ende deſe Syfridus die Borchgrave die verliefde op een ſchoen joffer die Tetburga hiet, ende was een Poteſtaets dochter van Hoech Vrieſlant, die Goldebant hiet, ende was gecomen van Coninc Goldebloets geſlacht vã Vrieſlant. Ende deſe Ioffer truwede hi bi hem ſelven; daer Greue Dirc ſyn oude vader, die doe noch levede, ende Greef Aernout ſijn vader, ſeer toernich om waren. Ende bi deſe Ioffer die Vrieſinne daer creeg Syfridus 2. ſonen bi: die outſte ſoen hiet Dirck, ende wert Heer van Brederode; ende die ander hiet Symon, ende wert Heer van Teylingen. Ende die ander Soen,

die

die Heer van Teilingen was, die brack sijn wapen vanden Heer van Brederode, sinen outsten broeder ende voerde in syn wapen drie barenstelen van silver. Ende van den Heer van Brederode quam noch na een Heer vander Lecke, die den witten schilt mitten swarten leewe voerde. Ende men sel weten waer om dat ick dit scrive; dat is, want ick hier voermaels tot som tijden den sommigen heb horen spreken wt haet ende nijt, ende wt partyen, opten heere van Brederode, als dat si ghecomen souden wesen van bastardyen van Hollant, van den eersten Greef Willem: dat alte qualick gesproken is, wantet versierde logentael is, alsmē inder waerheyt vinden sel. Want ick dat ondersocht hebbe mit ganser herten, so vinde ic in ouden schriften, ende in veel ouder bezegelder brieven, die ouder sijn veel jaren dan die eerste Greef Willem, die ic selve gelesen, gesien ende in mijn hant gehat hebbe, die die heren van Brederoden van outs bezegelt hebben mit groten wthangenden zegellen van witten was, insittende te peerde, gelijc der princen zegel van Hollant, ende hadden die wapen van Hollant in den zegel mit drie barenstelen gebroken: Ende dier brieven sijn noch veel in Hollant.

Dese Greve Arnulphus was een rechtveerdich goet Heer, van goeden leven ende devoet, die God seer ontsach. Hi had veel onleden tegens die Oestvriesen ende Westvriesen. Op een tijt, int jaer 993. so toech

dese Greef mit groot macht in Vrieslant. Ende als sijn volck gebreck had van dranck ende van dorst op een tijt, (wantet water sout was) so viel die Greve in sijn gebede, ende bi Godlike invloyen so wijsde hi den volck een stede, daer si graven souden om varsch water. Ende als si groeven so vloyde daer overvloedich goet varsch water wt. Ende corts hier na so quamen die Vriesen mit groter macht teghen die Greve Arnulphus, ende vergaderden op enen slechten velde in Vrieslant, in een dorp dat Wijnckelmade hiet, ende daer wert alte seer gestreden ende gevochten; ende die Vriesen creghen die overhant, so dat die edel Greve wert verslagen in den strijde mit veel volcks. Ende dit gheschiede int selve jaer 993, op die 14. kalende van Octobet. Ende des Greven lichaem wert ghevoert tot Egmont int Cloester, ende daer wert mit rouwen sijn wtvaert ghedaen, ende begraven. Ende die Grevinne, des Keysers dochter, starff int ander jaer daer na, op die anderde ydus in Mey, ende wert bi horen man int selver Cloester begraven.

Op een tijt, lange jaren hier na, op een Witten donredach, als tot Egmont veel volcs ghecomen was om Offelaet, soe schoerde die sarcksteen, die op des Greve Arnulphus graeft lach. Ende wt den grave quam soe soeten roeck, dat alle die Kercke daer mede vervullet wert.

Dese Arnulph begonde te regnieren in het Iaer des Heêren 984. ende regnierde 5. Iaeren.

VAN DIRCK *DIE DERDE.*

van dirc naden graeff 4

Dirck die derde alſo ghenoemt Greve Arnulphus ſoen, was die 4. Greve van Hollant 46. jaer lanc. Ende hi had te wijf Utilhades, Hertoch Otten dochter van Saſſen, die Keyſer van Romẽ was, die anderde Otto alſo genoemt; ende was Keyſer Otten den derden ſijn ſuſter. Nochtans waren Keyſer Otte die derde ſijn moeder ende Greve Dircks moeder twee geſuſteren, ende waren des Keyſers dochteren van Grieken. Maer Keyſer Ott die ander de die had na een dochter van Oeſtenrijc. Ende daer had hi deſe Utilhilda die Grevinne bi. Ende bi deſer Grevinne ſo creech Greeff Dirck twee ſonen. Die eerſte ſoen hiet Dirck, die na den vader Greve wert. Ende die ander ſoen hiet Florens, ende was Greve in Oeſtvrieſlant, ende na oeck Greve van Hollant. *Deſe Greeff Dirck ſtarf int Iaer 1039. op die 6. kalende van Ianuarius, ende wert begraven tot Egmont int Cloeſter.*

VAN

VAN
DIRCK
DIE VIERDE.

Dirck die vierde, alſo ghenoemt, Greve Dircks outſte ſoen, was die vijfte Greve van Hollant, van Zeelant, ende Heer van Vrieſlant 9. jaer. Deſe Greve en hadde noch wijf, noch kint. Ende deſe Greef Dirck was eens tot Ludyck in een ſteeckſpul, daer hi in dat ſteeckſpul doot ſtack des Biſcops broeder van Colen ende van Ludyck. Daer vielen hem die Heren over den hals, ende wouden hem overvallen hebben. Mer hi ontreet hem uter ſtadt haeſtelick: ende hem worden twee baſtert broeders ofgheſlaghen. Ende doe Greeff Dirck in Hollant quam, ſo dede hi te Dordrecht alle die overlantſche ſchepen verbranden, die van Colen off van Ludyck waren. Ende alle die coepmannen worden ghevanghen.

Deſe Greeff Dirck ſoude tot Dordrecht doer een cleyn ſtraetgen gaen, datmen noch des Greven ſtraetken hiet, daer vvert hi met een venijnden ſtrael gheſchoten doer ſijn dye, van ſijn vyanden van Colen ende van Ludyck. Ende hi ſtarff in tvveen daghen daer na, op die ydus van Mey, int jaer ons Heren 1048. Ende hi vvert tot Egmont ghevoert int Cloeſter, ende vvert daer begraven mit vvenender vvtvaert.

VAN FLORENS DE EERSTE.

Comit. 6 tiel

Florens die eerste alſo ghenoemt, Greve Dircks broeder, was die ſeſte Greve van Hollant, van Zeelant, ende Heer van Vrieſlant 13. jaer lanck. Deſe had te wive des Hertoghen Heymans dochter van Saſſen. Ende daer wan hi twee ſonen bi. Die eerſte ſoen hiet Dirck, ende wert Greve na den vader; ende die ander ſoen hiet Florens prince: ende een dochter hiet Mechtelt, ende nam Coninc Philips van Vranckrijck te man na hoers vaders doot. Ende deſe Greve Florens was eerſt Greve van Oeſtvrieſlant 22. jaer lanck.

Op een tijd dat Greve Florens ſijn vyanden had vervvonnen, ſo bleeff hy leggen in een dorp hiet Hemaert, ende ſloech hem daer neder mit een deel van ſinen volck, om hem te ruſten opten middach; ſo quam Joncheer Alaert, des Hertoghen broeder van Brabant, ende ſloech in Greve Florens vermoyde heir; ende daer vvert Greve Florens verſlaghen mit veel edele mannen, ende vvel 1600. mannen, int jaer 1061. op die 14. Kalende van Iulius. Ende Greve Florens vvert gevoert tot Egmont int Cloeſter, ende vvert daer begraven mit grote droefheyt.

VAN
GEERTRVYT.
GREEF FLORENS VVIIF.

Gheertruyt die Grevinne, Greef Florens wijf van Hollant, na Greef Florens hoers mans doot so berichte si Hollant van hoer kinder weghen twee jaer lanck. Ende doe nam si te man Robbert van Vlaenderen, Greve Lodewijcks soen.

VAN
ROBBERT VAN VLAENDEREN.

Robbert van Vlaenderen, die ghetruwet heeft Gheertruyt van Sassen, Greve Florens wedue, die is gemaeckt voecht van den jongen joncheer Dirck van Hollant bi den Ridderschap ende Steden van Hollant ende van Zeelant, ende Vrieslant; ende regierde tlant van Hollant rustelick ende vredelick 8. jaer lanck.

VAN
GODEVAERT
MET DE BVLT.

Int jaer ons Heren 1071. quam Hertoch Godevaert van Lothrijck, ende Biscop Willem van Utrecht mit al ten groten heer van volck in Hollant, bi Leyden.

den. Ende daer teghens quam Greve Robbert, joncheer Dircks stiefvader, vocht van Hollant, ende daer wert al te seer ghevochten. Mer int lest most Greve Robbert wijcken, ende verloes den strijt, ende wert verdreven mit syn wijff, ende mit syn stieff kinder wt Hollant, ende toech te Ghent.

Godevaert, Hertoch van Lothrijck mitter buyl, was Greve van Hollant mit crachte vijff jaer lanck. Ende hi wert in allen steden gehult bi groot bedwanc voer een recht Lantsheer. Dese Hertoch Godevaert stichtede die stede van Delft. Ende hi deder een schoen casteel bi maken, daer hi syn woenstat in hielt langhe tydt.

Int Iaer 1072. toech dese Hertoch Godevaert mit groter macht op die Westvriesen, mit hulpe van Biscop Willem van Utrecht, daer hi tegen street, ende want hem of, ende brogt groten roef binnen Alcmaer. Mer doe dat die Oestvriesen vernamen, quamen si mit groter macht, ende belaghen Alcmaer 9. weken lanc. Daer quam Biscop VVillem ende onsettede den Hertoch; ende daer wert seer gestreden, ende daer bleven wel 8000. Vriesen doot verslaghen, ende veel werter ghevangen, ende veel onthoeft. Aldus wert Hertoch Godevaert geweldich Heer beyde van Oestvrieslant ende van VVestvrieslant.

VAN
DIRCK
DIE VYFTE. Comes 9 [?]

Dirck die vijfte alſo ghenoemt, Greve Florens ſoen, was die ſevende Greve van Hollant, Zeelant, ende Heer van Vrieſlant, vijftien jaer lanck. Hi nam een wijff ende hiet Witilhildis, des mogenden Hertochs Fredericx dochter van Saſſen, daer hi bi wan Florens, die na hem Greve wert; ende een ſchoen dochter, hiet Mechtel, ende was Hertoghinne van Oerliens. Ende als Greve Dirck lanck Hollant mit vrede beſeten had, ſo wederſeyden hem die Vrieſen ſijn renten, ende ſijn heerſcappie, ende wouden Keyſervry ſitten. Daer toech Greve Dirck mit een alten mogenden heir van volck, ende ſtreet teghen die Vrieſen in enen harden winter, ende wan hem twee ſtaende ſtrijden off opten yſe. Ende in den eerſten ſtrijt worden wel veertich duyſent Vrieſen verſlagen, ende inden anderen ſtrijde wel ſes en vijftich duyſent Vrieſen, ſo wyff, ſo man. Want Greve Dirck dede wyff ende kint doot ſlaen, ende deſtrueerde Vrieſlant al te ſeer.

Int jaer 1091. op die vijfte Kalende van Dcember, ſtarff deſe edel Prince Greve Dirck, ende wert tot Egmont begraven

int

int Cloeſter. Ende ſijn wijff die Grevinne ſtarff op die xiiij Kalende van Dcember, ende is begraven bi horen man int Cloeſter voorſcreven.

VAN

FLORENS

DE ANDERDE,

Florens die anderde alſo ghenoemt, Greve Dircks ſoen, was die 8. Greve van Hollant, ende van Zeelant, Heer van Vrieſlant, 33. jaer lanck. Hi nam een wyff hiet Petronilla, ende was des Keyſers Lotharius ſuſter; daer hi bi wan drie ſonen ende een dochter. Die eerſte ſoen hiet Dirck, ende was Greve na den vader. Die ander ſoen hiet Florens. Ende die derde ſoen hiet Symeon. Ende die dochter hiet Hadewijck, ende was een ſchoen joffer. Deſe Greve was geheten Florens die Vett, ende was alte ſchoen van live, vreedſam van herten, milde van aelmiſſen te geven. Ende hi had meer duechden ende zeicheyden, dan enich van ſinen voorvaders.

Int jaer elf hondert en vier en twintich ſtarf deſe edel vorſt Greve Florens, op die ſeſte Nonas van Meert, ende wert begraven mit groter wtvaert bi ſijn olders tot Egmont int Cloeſter. Ende Petronella die Grevinne gaf veel aelmiſſe

voor hoer mans ziel; ende ſi dede veel goets, ende veel fundieren ende tymmeren aen dat Cloeſter van Reynsborch. Ende ſi ſtarf op die 10. Kalendas van Iunius, ende wert tot Reynsborch begraven int Cloeſter.

VAN DIRCK *DE SESTE.* Comes 9.

Dirck die ſeſte alſo genoemt, Greve Florens ſoen, was die 9. Greve van Hollant, van Zeelant, ende Heer van Vrieſlant 39. jaer lanc. Ende hi nam een wijff, ende hiet Sophia, ende was Otten des Palſgreven dochter; daer hi bi wan Florens, die na hem Greve wert van Hollant, ende Ott die Greve wert van Benthem, ende Baldewijn, die Biſcop van Utrecht wert, ende Pelgrum Borchgreve van Zeelant. Ende dit was die eerſte Heer van Voern, ende liet een enighe dochter, die nam den Greve van Seyn. Ende hier off quamen voert die heren van Voern. Ende noch had Greve Dirck dochteren, als Sophia, Abdiſſe van Reynsburch, ende Petronelle, een ſchoen joffer.

Die Keyſer Lotharius, die oem was van Greve Dirck, die gaff deſen Greeff Dirck die Greefscap van Oeſtberghen ende van Weſtberghen in Oeſtvrieſlant.

Int jaer 1128. ſo toech deſe Greef Dirck van Hollant tot Hieruſalem, ende des anderen jaers quam hi weder

weder in Italien, ende versocht den Paeus Innocentius te Romen, die hem mit groter weerdicheyt ontsinck. Ende die Paeus Innocentius om bede wil des edelen Greve Dircks so gaf hi datCloester tot Egmonde ende tot Ryensborch,mit al hoer besittinghe, die si nu hebben of namaels hebben moghen, dat die sellen staen sonder middel onder den Stoel van Romen. Ende die Paeus gaff oeck meer ander schoen vryheit ende Privelegien desen twee Cloesteren, om bede wil Greve Dircks van Hollant voerschreven.

Int jaer ons Heren 1163.doe starff dese edel vorst Greve Dirc, op die Nonas van Augustus, ende vvert begreven tot Egmont int Cloester. Ende Sophia die Grevinne bleeff na hoer mans doot in vasten. ende in bedinghen, ende in aelmissen te geven sonder oflaten. Ende si vvas sonder tvvevel een heylich vvijff; vvant God doer hoer mirakel dede bi horen leven. Want op een tijt vvas dese heylighe vrouvve bevaert gegaen tot Sinte Iacob in Galissen, ende si quam bi onghevalle onder moerdenaers,diese pijnde doot te slaen ende hoer clenmoede te nemen. Mer die moerdenaers bleven staen,ende en mochten hem nijt roeren, noch hoer arch of quaet doen doer die verdienst van Sinte Iacob. Ende als die moerdenaers dit sagen versuchten si hem,ende baden hoer genade.Ende si bat God om sijn ontfermherticheyt,dat hijt hem vergave.

Dese salighe vrouvve, die God lieff had, had tvvee vverf te Iherusalem ten Heylighen grave ghevveest, ende is nu derdevverf ten Heylighe grave ghetoghen,ende is daer ghestorven op die 6.Kalende

lende van October, ende leyt daer begraven inder Duytscher hospitael.

VAN
FLORENS
DE DERDE.

Comit 10

Florens die derde alſo ghenoemt, Greve Dirck ſoen, was die 10. Greve van Hollant 27. jaer lanck. Hi nam een wyff, ende hiet Ada, Coninck Hynrics dochter van Scottlant, daer hi bi wan Dirck, die na hem Greve wert, ende Willem Greve van Oeſtvrieſlant, ende Florens die Domproeſt t' Utrecht was, ende Robbrecht Prince in Kermerlant; ende jonckfrou Beatris, Elyzabeth, Adelheydis, ende Margriet, die Grevinne van Cleve wert.

Deſe edel Greve Florens toech tot Iheruſalem, ende verſocht vrouwe Sophien ſijnre moeder graft. Ende als hi weder quam ſo wert ſijn broeder Biſcop tot Utrecht, die hi veel hulpen ende biſtants dede tot des Gheſtichts behoeff.

Int jaer ons Heren 1188. was deſe Greve Florens ghereyſt over meer, om metten Keyſer, ende mit veel edel Heren dat Heylighe Lant helpen in te winnen. Ende na veel ende grote victorie ſo verdrencte die Keyſer in een rivier, als hem van een Cluſenaer prophetiert was; ende wert met groten rouwen begraven

ven tot Antiochien in Sinte Peters kerck, int jaer 1190. Ende inden ſelven jaer ſtarff Greeff Florens van Hollant tot Antiochien, op die Kalende van Auguſto, Ende hi wert begraven inder ſelver ſtadt in Sinte Peters kerck bi des Keyſers tombe. Ende Willem Greve van Oeſtvrieſlant, Greve Florens joncſte ſoen, die daer doe mede was mit ſinen vader, verſellede hem na ſijns vaders doot met Hertoch Frederick van Swaven, en bleef bi hem vijff jaer lancknaer ſijns vaders doot, ende ſtreden veele ſtrijden teges die heyden. Ende overmits ſijn behendicheyt, ſo ſeytmen dat die Korſten Damiaten wonnen in Egypten, dat alte ſtarck was.

Ende Ada die edel vrouwe, eens Conincks dochter, Greve Florens wijff, ſtarff op die derde Idus van Ianuaris, ende wert begraven int Cloeſter te Middelberch in die Abdye.

VAN

DIRCK Comit. XI.

DE SEVENDE.

Dirck die ſevende alſo ghenoemt, Greef Florens ſoen, was die 11. Greve van Hollant 13. jaer lanck.

E Ende

Ende hi had een wyf,ende hiet Adelheydis,ende was des edelen Greeff Dircks dochter van Cleve, daer hi twee schoen dochteren bi wan. Die een hiet Adelheydis, ende die ander hiet Ada. Adelheydis wert ghegheven joncheer Heynrick van Gelre; ende Ada nam den Greve van Loen teghen alle der luden wil van Hollant, bi hoerre moeder raet.

In den jaer ons Heren 1203. so vvert Greef Dirck sieck tot Dordrecht totter doot toe. Ende hi starff op die ander Nonas van November, ende vvert begraven tot Egmonde int Cloester, in Sinte Stevens Capelle.

VAN VROVVV ADA, ENDE *LODEWIICK van LOEN.*

Ada, Greef Dircs enighe dochter, als Greve Dirck doot was, so ghinc Adelheydis die Grevinne ende ontboet heymelick Greve Lodewijck van Loen, dat hi sonder vertoeven quame tot hoer opt huus tot Aaltenae, ende van daer tot Dordrecht. Ende als hi quam tot Dordrecht, so wert die Grevinne mit desen Greve Lodewijck van Loen eens. Ende si gaff Ada hoer dochter te man desen Greve Lodewijck van loen. Ende dit dede si al heymelick buten wil ende weten ende consent Greve Willems des oems, ende der ganser

ſer landen van Hollant ende van Zeelant. Ende men hielt te hants mede die feeſt vander bruloft. Aldus wert *G*reve Dirck die rouwe van ſijnre doot verwandelt in bruloftten ende blijſcappen. Ende die utvaert wert afterwert gheſet, thent die brulofr over was. Willem *G*reve van *O*eſtvrieſlant als hi vernam dat die *G*reve van Hollant ſijn broeder doot was, Ende Ada ſijn nicht den Greve van Loen had, ſo was hi ſeer rouwich om ſinen broeder. Ende toernde hem ſeer vanden hilick, dat ſijn nicht bi hoer ſelven ghedaen had, ende bi hoer moeders rade.

Greeff Willem is op een tijt ghecomen, bi rade der heeren wt Zeelant, mit een groot machtich heer van volck ut Zeelant ende wtHollant. Ende ſette ſijn tenten ende pauwelyoenen tot Ryſwyck ende meende des anderen dages teghen *G*reve Lodewijck te ſtrijdē. *G*reef Lodewijck ſeynde hertoch Willem van Lymborch, die doe by hem was, tot *G*reve Willem om ofmen iets goets hadde weghen de dinghen ende den ſtrijt. Mer die ſelve Hertooch quam weder ſonder ſoen off vrede, ende mochter niet off maken, ende ſeyde Greve Lodewyck wat hi gheſien had, ende wat hem gheantwoert was. Ende Hertoch *W*illem toech van daer wt Hollant, ende Greve Lodewijck brack op ende liet ſijn tenten ſtaen, ende toech tot Leyden wert, ende voert tot Utrecht wert mit groter haeſt.

Greve Willem is na ghevolcht mit ſinen volck, ende hebbender veel verſlaghen ende ghevanghen, ende veel van veel lopens ende groter moeicheyt doot ghebleven. Ende ſom worpen hoer helmen, hoer panſiers, hoer ſchilden van hem, om die lichticheyt, ende worden nochtans ſom doot gheſlaghen ende ghevanghen. Ende aldus is Greve Lodewijck van Loen wt Hollant verdreven. Ende als Greve Lodewijck t Utrecht quam, ſo gaf hi den Biſcop die ridders, die hi ghevanghen had, voer ſijn ſoudye. Ende als dit aldus vergaen is, ſo is Greef Willem verhoecht mit groter eeren in ſijns vaders lant, ende is ghemaect die 12. Greve van Hollant ende Zeelant. Ende onlanghe tijt daer na beſat Greve Willem van Hollant mit ſijn Ridderſcap Volpaerts ende Florens hoer caſtelen van Aſperen, ende hoer veſten, ende wanſe. Ende het wert na gededinct.

VAN VVILLEM DIE EERSTE

Comes XII

Willem die eerſte alſo ghenomt, Greef Florens ſoen, ende Greve Dircks broeder, was Greve van Hollant ende van Zeelant, ende Weſtvrieſlant 19. jaer. Ende hi was recht oer ende erfghenaem der Croen van Scotlant. Ende hi had een wijf, ende hiet Adelhey-

heydis, ende was des Greven dochter van Ghelre, daer hi bi wan drie ſonen ende twee dochteren. Die eerſte ſoen hiet Florens, die na hem Greef wert. Die ander ſoen hiet Otte, ende wert Biſcop van Utrecht. Die derde ſoen hiet VVillem die prince. Die eerſte dochter hiet Ada, ende wert Abdyſſe tot Reynsborch, ende die ander dochter hiet Rychaerda, ende wert Nonne tot Reynsborch. Ende alſo als Ada, Greeff *W*illems nichte, doot was, ſo ontſinc Greve *W*illem die Greefſcap van Hollant ende van Zeelant, ende van Vrieſlant, te leen vanden Keyſer.

Int iaer ons Heren 1218. ſo ſtarff Adelheydis die Grevinne, Greef VVillems wyff, op die ander Idus van Februarius. Ende ſi wert begraven mit groter eeren tot Reynsborch int Cloeſter.

Greve VVillem nam daer na een ander wyff die hiet Maria, ende was des Hertoghen dochter van Lancaſter: mer hi en hadder gheen kinder bi; ende als ſi ſtarff ſo wert ſi oeck tot Reynsborch begraven.

Int iaer ons Heren 1217. was inder April die meeſte Eclipſis ſolis, daermen ye of hoerde ſeggen ſint dat God ghecruyſt were.

Int jaer 1222. ſtarff deſe edel vorſt Greve Willem op die ander Nonas in Februario, ende hi vvert mit groter vvtvaert begraven tot Reynsborch int Cloeſter.

VAN
FLORENS
DE VIERDE.

Florens, die 4. alſo genoemt, Greef Willems ſoen, was die 13. Greve van Hollant 12. jaer lanck. Ende hi nam te wive Mechtelt, Hertoch Heynricks dochter van Brabant; die een moey was van Sinte Elyzabeth, des Conincks dochter van Ungherien. VVelcke heylighe Sinte Elyzabeth een beelt van Maria, des moeders Gods, in hoer camer had, daer ſi hoer ghebet plach voer te leſen. Ende doe ſi ſterven ſoude, doe dede ſi dat beelt ſeynden hoerre moyen de Grevinne van Hollant. Ende vrouwe Mechtelt, die Grevinne die brocht dat beelt tot des Graven ſande, in die kercke, daert noch is ende doet grote miraculen.

*G*reeff Florens die had bi deſer Grevinne 2. ſonen, ende 2. dochteren. Die eerſt ſoen hiet VVillem, ende wert *G*reve na den vader, ende na Roemſche Coninck Die ander ſoen hiet Florens, Prins ende droſſaert. Die eerſte dochter hiet Adelheyt, ende was *G*revinne van Henegouwen, ende die ander dochter hiet Mechtelt, ende was *G*revinne van Hennenberch. Deſe Mechtelt, *G*revinne van Hennenberch, die had bi der gracien *G*ods vier dalff hondert kinder ende 14. tot eenre dracht. Ende Biſcop *O*tte van Utrecht, hoer

hoer *Oem*, die deedſe alle kerſten. Ende deſe kinderkijns worden alle ghedoept in beckenen. Ende alſo vroech als ſi ghekorſtent waren, ſo ſtorven ſi allegader. Ende deſe kinderkijns had ſi om dat ſi ſach een arm wijfkijn, die 2. kijnderkijns had tot eenre dracht. Doe ſeyde die vrouwe, dattet niet weſen en mocht dat een wijff bi enen man tot eenre dracht twee kinder ſoude ter werlt brenghen: daer dit arm wijfkijn ſeer droevich om was; ende ſi bat *God* oft moghelick moch t weſen, dat hi der *Grevinne* wilde verlenen alſo veel kinder als daghe, int jaer comen: ende dat gheſchiede.

Deſe vrome Greve Florens, die in allen tornoyen die prys plach te hebben, wert doot gheſlaghen vanden Greve van Clermont, daer hi hem niet en huede; waer om die Greve van Cleve ſloech rechtevoert den Greve van Cleermont mitter hant doot, op die ſelver baen. Dit gheſchiede te Corby, op die 14. *Kalende van Auguſt. Syn lichaem wert ghebalſemt ende ghebrocht in Hollant, daert mit groten rouwen begraven wert tot Reynſborch int Cloeſter. Ende Mechtelt die edel Grevinne, ſyn wyff, ſtarf daer na int jaer* 1278. *ende wert begraven tot Loeſdunen int Cloeſter, dat ſi ſelver gheſticht hadde. Ende die Grevinne van Hennenberch, die alle die kinder had, die ſtarff daer na* 1278. *ende ſi leyt oeck tot Loeſdunen begraven.*

VAN VVILLEM DIE ANDERDE.

Willem die anderde alſo ghenoemt, Greve Florens ſoen, was die vierthiende Greve van Hollant, van Zeelant, ende Heer van Vrieſlant 16. jaer, ende hi nam te wive een ſchoen maghet, die Elyzabet hiet, ende was des Hertoghen dochter van Bruynſwyck. Ende daer wan hi enen ſoen bi, ende hiet Florens, die na hem Greve wert. Ende anders en had hi gheen edel kinder, mer hi had baſtaerden.

Deſe Greve VVillem en was niet veel out boven 7. jaer, doe ſyn vader doot bleeff. Ende Biſcop Otte van Utrecht, ſyn oem, die nam deſe ionghe Greeff VVillem ende Florens ſyn broeder in ſyn bewaernis ende beſchermeſſe, ende regierde Hollant mede bi conſent der landen ſeer eerlick ende wel.

Als deſe jonghe joncheer Willem tot ſinen jaren ghecomen was, en de Lantgreve van Duringhen, Sinte Elyzabeths ſoen, gheheten Heynrick, die 7. jaer Keyſer ende Roemſche Coninck gheweeſt had, ende geſtorven was, ſo ſeynde die Paeus bi ghemenen rade der Cardinalen enen Cardinale, die Petrus hiet van Capadocien ten gulden ſeyl, ende was Dyaken Cardinael van Sinte Georgius. Ende deſen ſeynde

de Paeus in Germanien, ende vermaende die Koervorſten dat ſi van nywes koren enen Roemſchen Coninck.

Die Coervorſten verſamede in een ſtadt te Woringhen, ende koren eendrachtelick joncheer VVillem van Hollant tot enen Roemſchen Coninc, ende tugheden dat hi die machtichſte prince was in den lande van Germanien. Ende hoe deſe koer meer openbaer wert, hoe datter meer blijſcappen was onder die Ridderſcap. Want deſe Willem was van twintich jaren, ende was ſchoen van live, ſonder baert, wit van verwen mit ſwart haer. Ende hi minde meer die wapen, dan gout of ſilver.

Ende want deſe nywe gecoren Coninc noch geen Ridder en was, daer om bereydemen haeſtelick alle dinck, die daer toe behoeflelick waren, op dat na die manier die Keyſer Ridder waer, eer hi tot Aken die croen des rijcks ontfenghe. Ende want veel Ridders nu ter tijt hem dien coſt ontſien, ſo laten ſi off die feeſt, ende ontfaen die weerdicheyt der Ridderſcap mit enen halſlaghe. Ende daerom ſijn veel Ridders die den regel der Ridderſcap off der Ridderliker oerde nijt en weten; ende daerom en connen ſi rechte Ridderſcap nijt hantieren. Want alle weerdicheyt of digniteyt, die inder werrelt is, gheeſtelick off weerlick, daer een toe ghecoren off ghe-

roepen off gheordineert wert, weet hi dan nijt hoe hi dat gebruken of regieren ſal, of weet hyt wel ende hi daer nochtans nijt na en doet, ſo en is hi nijt nut off weerdich daer toe.

Ende om dat een ygheleke Ridder, of ander ſciltboertighe mannen weten mogen, die deſen Cronijcken leſen, wat Ridder oerde is, ende wat ſi ſculdich ſijn te houden, ende wat laſt dat ſi aennemen, ſo ſal ic hier ſcriven hoe dat deſe edel Coninc Willem Ridder wert, ende wat die ridder oerde in heeft, ende hoe hi als een Korſten prince mit groter hoger feeſten aengenomen heeft ende beloeff heeft te houden die eerlike Ridder oerde.

Ende als alle ding aldus bereyt vvas, na dattet Evvangeliums Hoechmiſſe gheſonghen vvas, ſo is deſe voerſcreven Coninc ghebrocht voer den Cardinael, overmits den Coninck van Bemen. Ende die Coninck van Bemen ſprack aldus; Heylighe vader, in uvver vveerdicheyt ſo brenghen vvi deſe vvtghecoren vvapenture, ende bidden u innichlick, dat uvve vveerdicheyt ontfaen vvil ſyn heylighe profeſſie; dat hi in onſe Ridderlike gheſelſcap vveerdelicke ontfanghen ende ingheſcreven vverde. Die Cardinael, die daer ſtont in ſyn ornamenten ende pontificael, als hem toe behoerde, die ſprack aldus deſen jonghen toe; Nader gedenckeniſſe des namen miles *ſo beduyt* miles *een Ridder; dat ſoude vveſen dat een Ridder ſoude weſen onder duyſent ander mannen die vroemſte, die duechdelicſte, ende die rechveerdichſte.*

Soe

Soe behoert toe ten eersten elcken man, die Ridder vverden vvil, dat hi si van edelen bloede gheboren, als van Ridders aert off meere, off dat hyt also vromelick ende stoutelic ghedaen heeft voer die Heylighe Kerc, off voer den heylighen Kersten ghelove, off voer die rechtveerdicheyt. Ten anderen mael, so moet hi vvesen stout ende koen van moede in manlijcken daden. Ten derden, groetmoedich teghen dat hem mit onrecht vvederstaet. Ten vierden, eerbaer ende milt van gaven ter eeren. Ten vyften, sedich ende vvyselic van ghelaet ende van regiment. Ten sesten, dat hi also veel goets sel hebben eerst, daer hi na sinen staet eerbaerlic op leven mach. Ende doe dit geseyt vvas, sprac die Cardinael totten Coninck; God, die di den vvil heeft hier toe ghegheven, die verleen di die vvercken also te beleven, ende die raet in di alle duechde te volbrengen: Amen.

Doe sprac die Cardinael totten Coninc; Hoechmogende Prince, dit is die regel der Ridderliker oerder hier na volgende. Inden eersten, alle daghe sellen si mit innicheyden overdencken dat liden ende die passie ons liefe Heren Ihesu Christi. Ten anderen mael sellen si alle daghe Miß horen, als sijt enichsins te passe moghen brengen. Ten derden dat hi voer dat Heylige Kersten gelove sijn licbaem ende sijn leven knechtelic mit vryen vvilie sel setten. Ten vierden, dat hi die Heylige Kerc mit alle hoerre dienres, dat sijn alle Gheestelike personen, beschermen sal, na sinen vermogen, mit alle sijnre macht, voer alle gevvelt, overloep ende onrecht. Ten vijften, dat hi vveduen ende vvesen in hoerre noot sel beschermen voer overlast, onrecht, ende gevvelt. Ten sesten, dat hi ongerechtighe strijden ende oerloghen vlyen ende scuvven, ende daer geen sou-

dye off geven. Ten ſevenden, dat hi om den onnoſele ende onſculdighe te verloſſen geern teghen vvien dattet is een camp ſal op nemen ende vechten. Ten achten, dat hi tornieren ende ſteken ſal nerghent om anders dan om eerbaerheyt ende ridderlike oefeninge. Ten neghenden, dat hi den Keyſer, off ſinen Lantsheer, mit allen dat hi vermach in tuych ende in reverencien, biſtaen ende onderdanich vveſen ſal. Ten tienden, dat hi den gemenen orbaer des lants ende des volcx tot horen vordel, ende in horen rechten, ſel bliven te helpen ende ſtercken; ende nijt helpen vercorten. Ten elften, dat hi ſijn leengoet, dat hi vanden leenheer hout, of heeft ontfangen, nijt en ſel vervreemden, mer hem goet ende getrouvve vveſen. Ten 12. dat die Ridders malcanderen eeren ſellen. Ten 13. dat die Ridders van malcanderen geen quaet ſeggen en ſellen. Ten 14. dat elck Ridder ſcuvven ſel vreemde giſten te nemen om dingen doer te helpen dringen. Ten 15. dat hi leven ſal ymmer ſonder overſpul of ander dingen, daer ſijn eer mede gekranct ende beriſpt ſoude vverden.

Ende vvat Ridder nae deſer regel leefft, die ſal loff hebben op ter eerden, ende nae deſen leven beſitten dat evvige leven.

Ende als dit aldus gedaen was, ſoe nam die Cardinael des Conincx handen, die hi te ſamen leyde int Miſſael opt Ewangelie, dat daer geleſen was, ende ſprac aldus; *Wilſtu ridderlike oerde ontfaen mit begeerten inden naem ons Heren Iheſu Chriſti, ende die regel, die hier voer geſproken is na dijnre macht vol doen?* Die Coninck ſprack; *Ia ick.* Die Cardinael gaf deſen Coninc doe deſe beloft beſcreven, die die Coninc ſelver las, inhoudende aldus *Ick Willem van Hollant, een prince der Ridderſcap, ende een vry man des*

des Heylighen Keyſerrijcks belye mit minen ede, in teghenvvordicheyt mijns Heren Sinte Peters ten Gulden ſeyl Diaken, Cardinael ende Legaet des ſtoels van Romē, te houden deſe Ridderlike oerde ende regel, bi deſen heyligen Evvangelium, dat ick taſt mit mijnre hant.

Die Cardinael ſprack tot den Coninck; *Deſe heylige beloeſte ſi di een vvaer offlaet al dijnre ſonden.* Ende als dit geſeyt was, doe gaf die Coninc van Bemen den jongen nywen Coninc enen groeten ſlach mit enen gulden ſweert in ſinen hals, ende ſprac aldus; *Ter eren des almachtigen Gods, ſo ordiniere ick di ridder ende ontfange di danckelic in onſen geſelſcap. Ende denct dat die Verloſſer alle der werlt voer Annas den Biſcop om dinen vvil vvort in ſijn hals geſlagen, ende beſpot voer den rechter Pylatus, ende mit geſelen geſlagen, ende mit doern gecroent, ende voer den Coninc Herodes gecleet mit een mantel, ende ſoe beſpot, ende daer na naect voer alden volck aenden cruce gehangen; vvelcke cruce ick di rade ende vermaen di aen te nemen ende te vvreken.*

Ende als alle deſe ſakē ſo feeſtelic gedaen waren, ende deſe nywe Ridder Miſſe had gehoert, ſo dede hi ſijn trompen ende ſijn tambueren ſlaen, ende ſtac mit ſperen driewerf tegens des Coninc ſoen van Bemen. Ende daer na ſloegen ſi toernoy mit blāken ſweerden. Ende hielt hoff 3. dagen lanc in groten eerſamen coſte, ende begifte alle die Princen met milden gaven in eerſaemheyden. Die Cardinael ſchreef den Paus eenen brieff alle dinc, alſoe als daer geſchiet was, ende ſeynde hem die mit enen ſnellen bode. Ende die Paus, die hier in verblijt was dat hy deſe maer vernomen had, ende

was ſeer wel te vreden dat deſe jonghe Prince ghecoren was tot enen Roemſchen Coninck.

Als deſe gecoren Coninc drie daghe lanc hof ende feeſt gehoudē had, opten vierden dach ſoe toech deſe nywe Coninc voer die ſtadt van Aken, ende beleyde die all om, ende verwachte den tijt of hem yement had willen beſtrijden om die Keyſerlike Croen hem of te winnen. Ende als die tijt omgecomen was, die een Keyſer voer Aken pleecht te beleggen, nader ouder ordinancien, ende hi van niement beſtreden en wort, ſo heeft hi die van Aken doen vragen, of ſi hem die poerten opdoen wouden ende inlaten wilden, mit lieve of anders. Ende die vā Aken hebben hoer poerten op ghedaen, ende hebben den Coninc ingelaten, ende hebben hem ontfangen voer hoer heer op alre Heyligen Avont. Ende des anderen dages op alre Heyligen dach doe verſamede alle die Prelaten ende Princen, ende leyden deſen gecoren Coninc tot onſer Liever Vrouwen Kerc, op dat hi daer hoechlic die benedixcie ontfenge, nader manieren der ouder gewoenten.

Die Biſcop van Munſter, ende die Biſcop van Mynden, die ordinierde in die *Sacriſtie*, ende deden hem ornamenten aen over ſijn harnes als een Dyaken. Die Biſcop van Ludic, ende die Biſcop van Utrecht, die leyden hem alſo voert voer den Coninclikén ſtoel tuſſchenhem tween.

Daer

Daer was die Eertſchebiſcop van Colen, Cancellier van Italien, ende die ſettede hem toe inden ſtoel der mogentheyt, ende ſprac aldus; *Die almachtige God weerdige di te heyligen in een Roemſche Coninc, gelyc dat hi David dede ſalven by des Propheten Samuels handen te vveſen Coninc over al dat Hebreeuſche volc. Ende ſittet glorioſelic opten troen des rijcx, te doen rechtveerdelic recht over alle landen der vverelt.*

Die Eertſchebiſcop van Mens, Cancellier van Germanien, die neemt des Conincs rechterhant, ende ſalvet die mitten heylighen olye, ende ſeyt aldus; *Die almachtighe God die weerdighe di gheconſacriert te weſen een Coninc des volcs, die David dede ſalven tot enen Coninck van Iheruſalem bi des Propheten Samuels handen.*

Die Eerſchebiſcop van Trier, Cancellier van Gallen, die leyde ſijn hande op des Conincs hooft, ende ſeyt aldus; *Die heylighe Gheeſt moet in di comen der vvijſheyt, der verſtandeniſſe, der kunſt, der goedertierenheyt, des raets, ende der ſtercheyt, ende der vreſe Gods; die moeten begaven ende vervullen di.*

Die Marcgreve van Brandenborch, des Keyſers Camerling, die geefft den Koninc een vingerlijn aen den hant, ende ſeyt aldus; *Neemt aen dat teyken des ghemeen Rijcx, dat du alleen die overſte heer biſte inder vverlt; ende datſtu dat Roemſche rijc in ſijnre macht behoudeſte, ende voer aenvechtinge der Berberen ende ander vyande beſchermſte.*

Die Hertoech van Saſſen, des Keyſers Richter,

die

die ſeide; *neemt hier dat ſvveert der beſchermeniſſe alſoe die Engel brocht dat ſvveert den Ridder Machabeus; daer du die rebelle ende ongheboerſaeminghe mede caſtien ende dvvinghen ſulſte, op datſtu die goede ende goetvvillighen ſoude bevvaren ende beſchermen.*

Die Hertoch van Beyeren, Palenſgreve opten Rijn, des Keyſers Hoeffmeiſter van ſinen pallaeis, die gaff den Coninck in ſijn hant enen ronden gulden cloet, ende ſprac aldus; *Neemt deſe ronde cloet in die hant, op datſtu alle die vverlt landen moghes onderdanich maken den Roemſchen rijck, op datſtu Auguſtus moghens ghebeten vverden vanden volck.*

Die Coninc van Beem, des Keyſers Schenker, die ſettede hem op ſijn hoeft een gulden croen, ende ſeyt aldus; *Ontfaet deſe blenckende croen des rijcks, op datſtu in vromicheden der duechden alſo moghes blencken ende ſchinen in die werlt, dat du verdienes die evvighe croen inden hemel.* Ende hier na die princen, die daer bi waren, neghen des Conincs mogentheyt, ende riepen hem ſalicheyt, loff ende eer. Ende alle die Vorſten ghinghen elck biſonder, ende beloveden den Coninck rechte mantrouwe. Ende dit gheſchiede inden jaer ons Heren 1248. Ende als deſe hoechtijt gheeyndt was, ſo hielt die Coninck hogen hoff, een vol weke lanc, mit groter heerlicheyt.

Daer na teghen die hoechtijt van Dertiendach ſo toech die Coninc tot Colen totten Heylighen drie Coninghen te verſoecken mit ſijn offerhande.

In

In die tyden so was een meister tot Colen, ende hiet Aelbertus van Kanenberch, ende was een Biscop in der Prediker oerde, ende was eē groot meister in der Nigromancien, mer meere in Philisophien, ende alremeest in Theologien, die bat den Coninc oetmoedelic, dat hi mit hem eten woude opten hogen Dertiendach, die Coninc was in hopen dat hi wat wonderlisx van van hem sien soude, ende woudet geern doen. Ende als die homisse wt was so ging die Biscop wt sijn stüedoercamer, ende ontfenck den Coninck mit al sijn ghesinne seer vriendelicke. Ende hi leyde den Coninck wt eenre salen in een hoff off bogaert, daer die bomen stonden van wonderlike schoenheyt, ende daer waren dienres, ende daer was alle ding bereyt dat totter werscap gehoff was. Ende in dien tijden so was een harde wijnter, ende die eerde was op die tijt alle bedeċt mit snee, ende des Conincs ghesin spraken onderlinghe; Sal die Coninck hier eten in desen couden hoff. Ende als die Coninck was ghesetē, ende die Biscoppen, ende die ander Princen ende husghesin des Conincs, elck na sinre weerden, ende verbeyden di e speise, te hant ghinc wech dat yse ende die snee, ende daer quam een somers hette, ende die sonne scheen harde werm, ende wt der eerden wies groen gras, ende alle die bloemen bloyede in wonderlijcke schoenheyt, wt elcken bome wiessen telghen

ende groen bladen ende rijpe vruchten, diemen rechtevoert eten mocht. Ende die wingaerde bloyeden, ende gaven ſoeten roeck, ende hadden ſom rijpe druven, ende die vogelen ſongen blijdelick, van welke ſange ſi alle verblijden die der ſaten; ende was daer ſo warm, dat ſommige deden hoer dubbelde cleder wt, ende ſom gingen onder den ſchdu vanden bomen; die dienres brochten ter taefelen menichrehande ende veelheit der ſpijſen. Die Coninck verblide hem, ende alle die daer aten inden hove, die dat wonder ſaghen. Ende ten laetſten als die weerſcap ghedaen was, ende men op ſtont vander tafel, ſo verloos men alle die dienres, ende der voghelen ſanck, der bomen vruchten, ende gras bloeyende cruyt wt der eerden; ende vroes weder als te voren dede, ende elck haeſtede hem te vuerwert.

Daer na ſo bad Biſcop Aelbrecht den Coninc dat hi den Predicaren, ſijn broeders, woude vercrigen een hoefſtede binnen Utrecht, een Cloeſter op te timmeren vander Prediker oerden, ende dat hi daer zyn aelmiſſen toegheven woude. Die Coninck die conſentierde ſyn bede.

Die Coninc toech daer na nederwert tot Utrecht, daer hem die Biſcop Otte, ſyn oem, van Hollant, mitten Prelaten ende borgheren ſeer vriendelick ende hoechlic ontfenghen. Ende hi is gheworden borgher

62

tot

tot Utrecht, ende doe cofte hi enen breden flechten campe, daer niement teghen en feyde, ende gaff die den broederen in rechter aelmiffen een Cloefter op te tymmeren, ende daer toe een fomme gouts mede te tymmeren.

Die Coninck gaf oeck op die tyt der kercken vriheyt ende previlegien. Ende oeck gaf hi der ftadt van Utrecht vriheyt ende previlegien, alft befcreven ftaet inder Cronijck van Utreeht.

Daer na toech die Coninck in fyn Greffchap in Hollant, daer hi mit groter eren ende weerdicheyt ontfanghen wert. Ende hi dede in den Hage tymmeren een Coninckklick pallaes, daer hi van hogen faken des rijcs te recht fat; die ftatluden ende die borchfaten die gavē goetwillichlic den Coninc tins, ende brochten in des Keyfers camer, fo dat fijn camer overvloedich rijck wert, ende groot van fchat.

In defen tijden fo vernaem Greve Johan van Henegouwen, die Coninck Willems fufter te wive had, dat fijn fwagher Roems Coninc ghecoren was; fo toech hi mit fijn wijff, Conincs Willems fufter, in Hollant totten Coninck, ende was daer een wijl bi in grooter vrientfchappen. Als dit Greve Gwido van Vlaenderen ende Margriet fyn moeder, die Grevinne, vernam, foo toech Greve Gwido of Ghye mit veel volckx in Henegouwen, ende wan, Henegouwen

 alte

altesamen, sloete, ende casteelen meeste deel. Ende meende Greve Iohan van Henegouwen, sinen ousten broeder, also wt Henegouwen te houden.

Greve Iohan vã Henegouwen die claechde dit Coninc Willem sinen swagher. Ende Coninc VVillem heeft haestelick een groot moghende heer versamet; ende toech daer mede in Henegouwẽ, ende heeft daer Greve Gwido wt verdreven, ende brochter sijn swagher ende syn suster weder in, wast den Vlemingen lieff off leet.

Margriet, die Grevinne van Vlaenderen, Greve Ghyen moeder, die dit seer toernde, ende meende si woude Coninc Willem Zeelãt oflopen, daer dese edel Coninc cleyn sorge off had. Ende als die Greve van Henegouwen weder in syn lant was, so toech dese edel Coninck in Brabant tot Hertoch Heinrick, sinen oem.

Margriet die Grevinne ontboet Tybout, den Greve van Ghysen, ende VVolfaert den Greve van Bronis, ende veel ander heren, ende gaf hem groot soudie, dat si Walcheren, ende voert Zeelant, soude helpen winnen; ende seynden Ghye ende Iohan van Dampier, hoer soen, mit desen heren ende mit alden volck te schepe, om Zeelant te winnen ende eerst Walcheren.

Coninck Willem seynde daer teghens Florens, sinen broeder, mit groter heervaert in Zeelant, op dat hy Margrieten hoer smadelijcke hoverdye weder

derstaen mocht. Die Hertoch van Brabant als hi dat vernam, arbeyde hi seer om dese onvrede tot rusten te brenghen, ende maecten enen dach tot Antwerpen om den stryt te benemen. Ende als si onderlinghe aldus sprake hielden tot Antwerpen drie daghen lanc, soe ontboet Margriet al heymelick hoer capiteyns van horen heervaert, ende meende scalclick dat si sonder merren varen souden in Walcheren dier wyll datmen dedinghde. Ende si toghen daerwaert mit so veel volcks, dat si Florens des Conincs broeder ghetroest waren, ende si quamen aent lant aen een stedeken dat Westcappel hiet, daer si opt lant traden onversaeght.

Florens, des Conincs broeder, die lach mit groten volck wt Hollant ende wt Zeelant aen die dunen bi VVestcappel. Ende als hi die Vleminge vernam, soe toech hi mit enen stouten moede mit syn volck teghens die Vleminghen in horen hoep: daer hi enen overmoeden seghe vvaecht crachtelick teghens syn vyanden, daer alte vreselick seer ghevochten wert. Ende die Vlaminghen worden vervaert so seer, ende liepen onsedelick te sceep, datter bi vijftich dusent verdrencte. Ende daer wertter also veel doot gheslaghen, dat si ten enckel toe int bloet stonden, ende vochten so datter wel vijftich-duysent wert doot gheslaghen, alsoomen over raemde. Ende daer-

werter bi vyftich dusent ghevanghen, alsomen overfloech. Ende Greve Ghye wert daer ghevanghen, ende hi was ghefchoten in sijn dye, daer hi nye aen ghenas. Dit gheschiede int jaer ons Heren 1253. op Sinte Martijns dach Translatio. Ende oeck wert daer ghevanghen Willem van Dampier, Margrieten joncxsten soen, ende die Greve van Ghysen, ende die Greve van Brenio, ende dese ghevanghen worden al ghefeynt in Hollant, ende si worden al naeckt ontcleet, sonder die heerschappen. Ende Coninck Willem quam in Zeelant, ende was seer verblyt van den groten seghe, ende hi dede al dat ghemeen volck van den Vlaminghen al naeckt overseynden in Vlanderen. Ende elck nam groen aerweten, off groen rijse, daer si hoer scamelheyt mede bedeckten, ende toghen al naeckt in Vlaenderen, ende si seyden dat si daer gheweest hadden.

Paeus Innocentius verblide hem seer in des Conincs voerspoedicheyt. Ende hi begeerde dat hi comen woude te Romen, ende versuecken die Heylighe Apostolen, ende den stoel van Romen, ende ontfanghen die overste benedixie, ende die Keyserlijcke croen. Die Coninck reet heymelick mit 12. peerden te Romen, als een pelgrum, ende vernam herde wyselick die staet van Italien, ende quam al heymelick bi den Paeus in der stadt van Veneetgen, daer hem die Paeus met grooter herterlicker vrientscap ontfenck,

ende

ende hielten bi hem een tijt mit vriendelicker ghesel-ſcap. Ende die Paeus gaf om des Conincks bede wil den Abten van Egmonde te draghen ornamenten als een Biſcop, mit meer ander previlegien.

Daer na overdroech den Coninck mit den Paeus, dat hi weder in Nederlant trecken ſoude, ende beſtel-len ſijn landen ende ſijn dinghen, ende comen dan mit groter ſollemniteyt te Romen, ende ontfangen die benedixie, ende die Keyſerlicke crone, ende nam mit vrientſcap oerloff aenden Paeus, ende toech heyme-lick wt Italien, dattet die Lombaerden niet en wiſten; ende quam int Hoghe Almaenghen, daer hi mit alte groot eer ende weerdicheyt ontfangen wert van allen princen ende ſteden. Ende al werttet hem gheopent ende over ghelevert mit alle cleynoden, die een Key-ſer toe behoren, ende reliquien ende heylichdom.

Ende als die Coninck in Almangen alle dinck had wel beſet, ende hi hem bereyde weder te trecken in Italien ende voert te Romen, om die bedixcie ende die Keyſerlicke croen te ontfangen, ſo begonnen die Vrieſen te verwoeden ende te vechten nae hoer oude ghewoent. Die Coninck, die niet en woude eenighe ſtrijt of werringe achter rugge laten, ende woude die ongehoerſame Vrieſen eerſt bedwingen eer hy op tot Italien toech, ende quam haeſtelick tot Utrecht.

Corts daer na ſo toech die Coninek mit hercracht

in

in Vrieſlant, ende verwan die Vrieſen, die hem altoes ongehoerſoem waren. Ende dede tymmeren een caſteel bi Alcmaer, dat Tornborch hiet, tot horen ewighen toern.

Corts daer na in den wijnter ſo begonden hem die Vrieſen weder te verheffen teghen Hollant. Ende die Coninck toech weder op mit alte groter heervaert op die Vrieſen, Als alle die wateren bevororen waren, ende datmen over al over reyſen mocht; ende haeſtede hem om dattet ys vaſt lach om den ſeghe te crigen, als hi voerghehadt had. Mer die leſte ſake en gheſchiede nijt als die eerſte. VVant VVilem, Heer van Brederode, die een hoeftman ghemaect was vander eenre bataelgyen, die vocht teghens die Drechters, die hi verwan. Die Coninck ſat op ſijn peert, ende berichte ſelver die ander bataelgie, ende ſocht enen ſekeren wech tot Hoechhoutwoude. Ende als die Coninck voert reet mit een deel, eer dat grootſte deel van den volck aenquam, ende ſijn peert brack int ys, ende die Coninck ſtorte mitten peerde. Ende die Vrieſen laghen gheſcholen mit laghen in rietboſſchen, ende quamen wt mit groten volck, ende ſloeghen den Coninck dat hi verſmoerde in ſinen hellem, ende verſloeghen al des Conincs volck dat hi bi hem had, eer ſijn meeſte volck te helpen comen mocht. Ende die Vrieſen creghen die moet, ende vochten ſo vreſelick tegens dat

Hol-

Hollantſche volck, want hem die *H*ollanders te mael ſeer weerden. Mer die Vrieſen cregen die overhant. Dit gheſchiede int jaer een duyſent twee hondert ende vyf-en-vyftich, opten vyften Kalende van Februarius.

Deſe edel Coninc was 21. jaer Greve van Hollant. Ende in die 21. jaren was hi omtrent acht jaer Roems Coninck. Ende doe wert volbracht de prophecie, die Sibilla lange tyt te voren had geſeyt, dat VVillem, een Roems Coninc, ſoude van den Vrieſen doot geſlagen werden.

Inden ſelven jaer 1255. joncfrou Rijchaerd, des voerſcreven Conincs ſuſter, ſtichtede een Nonnen Cloeſter in Hollant in aflaet haers broeders ziele, in haers vaders wthoff; ende dede daer ſetten Nonnen vander Premonſtreyt, dat Conincksvelt hiet; ende mede tot haers ſelfs ghedenckeniſſe, dat ſi oeck goede ende volbracht int jaer 1256. ſterff die hoechweerdeghe vrou Elizabet, die Roemſche Coninghinne, ende wert begraven tot Middelborch int Cloeſter van Premonſtreyt.

VAN FLORENS
DE VIIFDE.

Florens die 5. alſo genoemt, Coninc Willems ſoen,

was die 15. Greve van Hollant 42. jaer. Hy had te wive Beatrix, Greve Ghyen dochter van Vlaenderen, daer hi bi wan Dirck, Florens, Willem, Ot ende Iohan, die na hem Greve wert; ende drie dochteren, als Beatrix, Mechtelt ende Margriet, Coninginne van Engelant. Ende als die gloriose Coninc Willem verslagen wert, was dese Florens, sijn kijnt, mer een half jaer out. Ende Florens, die Drossaet, Coninc VVillems broeder, ende des kijnts oem, die nam dit kijnt in sijnre hoeden, ende wert voecht gemaect bi den gansen lande. Ende hy berechte die Greefscap van Hollant ende van Zeelant seer wijselick ende eerbaerlic drie jaer lanc, mit groten vrede; ende hi gaf den Zeelanders bescreven koren, daer si noch Zeelant mede berechten.

Daer na wert hi gequetst tot Antwerpen in een tornoy, so dat hi daer na starf; ende wert gevoert tot Middelborch, ende wert daer int Cloester begraven.

Die Hertoch van Brabant die nam doe dat kijnt in sijnre hoeden, ende in voechdien, want hi des kijnts outoem was, ende berechte die Greefscap een wijl tijts. Mer om overdaet sijnre dienres wert hi wt Hollant verdreven.

Daer na coren die Hollanders Greve Ott van Ghelre, die een outoems soen was vanden jongen kijnde van Hollant, dat hi voecht soude wesen van den kijnde

de. Daer tegens coren die Zeelanders Adelheydis, Grevinne van Henegouwen, dat hoer man des kijnts voecht ſoude weſen. Ende van deſer tweedracht geſchiede enen groten ſtrijt, daer van beyden ſyden veel luden doot bleven. Mer die Hollanders mitten Greve van Gelre, wonnen den ſtrijt, ende die Greve van Ghelre bleef mit cracht des kijnts voecht.

Ende als deſe jonge Greeff tot ſinen jaren ghecomen was, ſo regierde hi duechdelick ende wel. Ende int jaer ons Heren. 1272. ſoe geboet joncheer Florens grote heervaert, ende verſamede een machtich heer van volc, ende toech heen tot Weſtvrieſlant wert; om dat hy ſyns vaders ghebeent mit cracht halen woude wt Weſtvrieſlant, ende brenghen weder in Hollant.

Daer tegens quamen die Vrieſen, ende ſloegen der Hollanders doot vyf hondert gewapent inden ſtryde; daer mede doot bleven heer VVermbout Utenhaghe ende Aelbrecht, ſyn ſoen, heer Dirck van Raephorſt, ende heer Gherit ſyn broeder, heer Gherit van Haerlem, heer Iacob van VVaſſenaer, Bernt Utenhage, ende heer VVouter die Vrieſe, Balyuwe van Kermerlant. Ende als die Hollanders ſo veel wapenturen verloren hadden, ſo weken ſi achterwert, ende togen tot Heylo toe op dien ſlechten ackeren, der ſi doe anderwerff ſtredē, ende daer bleven doot over 800. Vrieſen.

Daer nae, inden jaer ons Heren 1282. soe toech Greve Florens noch mit groter macht in Vrieslant tot Hoechtwoude, daer hy tegens die Vriesen street, ende hi wan den strijt. Ende daer worden meer dan seshondert Vriesen verslagen ende veel gevangen. Ende inden selven stryt wert een out Vriese gevangen, ende die melde ende wijsde waer Coninc Willem begraven was. Ende *G*reve Florens dede daer soecken, ende vant alsо, ende dede doe sijns vaders gebeent opgraven, ende dedet schoen wasschen, ende dedet leggen in een nywe kist, ende voerdet tot Utrecht, daermen dede seer costelick ende statelick des Conincs wtvaert. Ende als dit ghedaen was soo voer hi van daer mit groter costelicheyt, ende brocht sijns vaders gebeent in VValcheren tot Middelborch, daer syn wtvaert oec seer statelick gedaen vvert, alst betaemde. Mer eer *G*reeff Florens wt Vrieslant toech, soo dede hi fundieren ende tymmeren een casteel tot Midesse tegen die Vriesen.

Inden jaer onsHeren een duysent, twee hondert ende twee en tachentich, opten veertiende dach in December, soo was al te groten storm van wijnde, ende daer of quam alte groten vloet van water, daer in verdrencten veel menschen ende beesten, ende was een alte jammerlicke plaghe.

Doe toech *H*eer Dirck van Brederode, bi goet dunc-

duncken des Greven Florens, ende hi verſamede veel ſcepen, ende roeyde in Vrieſlant, ende vergiſelde al tlant. VVant niement den anderen te hulpe comen mocht overmits den water, ende wan alſo dat alinge lant ſonder ſtrijden, ende toech weder tot Greve Florens.

Ende als die wateren weder cleyn worden, ſo dede Greve Florens maken vier caſtelen voer die Vrieſen, die ſterck waren; als Medenblick, Emugenenborch, Middelborch, ende Nywerborch.

In deſer tijt openbaerde in Miſſen een man geleert inder ſwerter kunſt, ende ſeyde; dat hi was Keyſer Frederic; die veel mannen had die Keyſer Fredericx dienſtmannen hadden geweeſt, ende veel heymeliker dingen openbaerde hi, daer hi veel princen des Rijcks mede verleyde mit menigerhande litteyken. Die Vrieſen quamen voer deſen Keyſer, ende clachden dat hem Greve Florens groot gewelt ende moyniſſe had gedaen. Daer gingh deſe bedrieger ſitten te recht in Keyſerlijcke ghewade, ende gheboet den Greve Florens, dat hi voer hem quaem te recht teghens die Vrieſen, ende toende ſijn privilegien die hi had over die Vrieſen. Ende gheboet den Biſcop van Utrecht, dat hi Greve Florens daghen ſoude te Romen in Miſſen voer den Keyſer binnen 42. dagen na dat hi die weet creech. Ende als Greve Florens

dit verhoerde, so screef hy desen bedrieger aldus; *En weetstu nijt, dat die Keyser Frederic in voertyden versmoert bleef by sinen huusgesinne. Ende du en biste nijt die grootmoedighe Keyser Frederijck; du en biste oeck nijt enighe prince in Miten. Daer om en houde ick nijt van dijnre bedriechnisse. Ende dese meister wert int laetst gevangen van den Biscop van Colen, ende daer leet hi al sijn bedriechnisse, ende hi wert daer gebrant.*

In desen tyden soo had Biscop Iohan van Nassouwen, Elect van Utrecht, dat slot van Vredelant verset aen Ghysbert, heer van Aemstel, om een somme van penningen; ende dat slot van Montfoerde aen Hermen, Heer van VVoerden. Ende na desen Biscop Iohan van Nassouwen soo quam een ander Biscop, ende hiet Biscop Iohan van Zirick, ende die woude mit des Gestigts hulpe beyde die sloten lossen, ende boet den heer vã Aemstel ende den heer vã VVoerden elc hoer gelt weder; mer si en woudens nyt ontfangen, ende wouden die twee sloten mit machten houden tegens des Biscops danc, daer die Biscop om oerloechde. Ende die Biscop, ende dat gesticht, baden Greve Florens om hulpe ende bystant. Ende Greve Florens die quam ende beleyde Vredelant. Ende heer Costen van Renesse die quam daer mit die Zeelanders, ende street tegens Ghysbert van Aemstel van Greve Florens wegen, ende wan den stryt, ende Ghysbert wert gevangen; ende Aernout, Ghysberts broeder, gaf dat

ſlot te Vredelant op in Greve Florens handen. Ende Greve Florens toech voert voer Montfoerde, ende wan dat oeck Hermen van VVoerden of. Ende *H*ermen en dorſt in ſyn lant nyt bliven, ende toech wech.

Daer na een wyl tyts ſoo wert een ſoen gededingt ende gemaeꝃ tuſſchen den *G*reve Florens mitten Biſcop, ende Ghysbert van Aemſtel, ende *H*ermen van VVoerden, dat *G*reve Florens namaels jammerlic becoft mit ſinen live van deſe twee verraders, Ghysbert ende *H*ermen. Want die ſoen wert ghemaeꝃ in deſer manieren; *Als dat Ghysbert ende Hermen voerſcreven belovede truwelijck te houden, daer ſi onder te peen ſetten al hoer goet, dat ſi tegens den Biſcop van Utrecht, noch teghens die Greve van Hollant, hem nymmermeer verſetten en ſouden mit rade, noch mit dade. Ende ſi ſouden Greve Florens ſweren voer ſinen coſt hude ende trouwe. Ende die Biſcop ſoude ſijn caſtelen weder hebben ende behouden in ſijnre macht.* Ende dit ſegghen wert vaſt ghemaeꝃ mit inſtrumenten, ende ſi hebbent gheſworen ende beloeft te houden, ende beſegelt; dat ſi namaels qualic hielden: ende hier mede was alle ding geſoent.

Die Greve Florens ſettede wt ſynre herten alle nyt ende toern: want hi nam *G*hysbert van Aemſtel ende Herman van Woerden, ende maeꝃteſe ſyn overſte ende heymelicſte rade. Mer *G*hysbert ende *H*ermen, die horen haet ende nyt niet vergeten en conſten, die verbonden hem heymelick mit een, ende mit Ghysbert

van

van Velſen, teghens Greve Florens, horen prince ende horen leenheer, ende die ſi ſijn geſworen raet waren, ende hoer broetheer was. Ende ſi hebben Gherijt van Velſen gheſeynt tot Cameryck, daer was des ConincsRaet van Enghelant, die biſcop van Duraens, ende die Heer van Kuuck, van des Hartogen weghen van Brabant; ende twee Rade van des Grevē Raet van Vlaenderen: daer ſi overdroeghen mit gemeenen rade ende int heymelick ſloten, datmen den *G*reve Florens levende vanghen ſoude, ende ſeynden den Coninck van Engelant, die hem in euwigher vangheniſſe ſoude houden. Want ſi der of; gequelt waren ende dat men Iohan ſyn ſoen ſoude maken *G*reve van Hollant, die des Conincks dochter had te wijf.

Die Edel *G*reve Florens, die van deſer verradeniſſe nijt en wiſte, die onlanges te voeren een eerlike woeninge ende pallaes maken dede in Haerlemerhout, dat der Voghellenſanck hiet, ende inden *H*age, daer hi mit jonckheeren ende jofferen inder wilderniſſe ſeer ſtadelijcken te jagen, ende ridderlijck ſpul te hantieren plach.

Ende hier om, in den jaer ons Heeren duſent twee hondert ende ſeſs ende tnegentich, doe reet Greve Florens tot Utrecht, om dat hi verſoenen woude een tweedracht tuſchen den Ridders van Sulen ende die van Amſtel, ende Woerden, die des Greven Raet waren.

waren. Ende die Greve ginck in den Doem te kercken, ende nam mit hem een deel Ridders; ende daer quam een wivekijn, alſo dat God hoer inſeynde, ende gaf Greef Florens enen brieff in die hant; die hy ſinen Secretarius dede leſen, daer in geſcreven ſtont; *Aldus Conincs kint, edel prince, gedenct dat die gene, die die pſalm maecte, die prophetierde, ende ſeyde aldus; Die man mijns vreden der ic in hoepte, die mijn ſpijſe at, hevet grote vertredinge gemaect op my.* Mer Greve Florens, die grootmoedich was, en achte op dat veers nijt, ende hielt hoge feeſt mitten Prelaten, ende mitten borgheren ter maeltijt. Ende na den eten ging hi leggen ſlapen; ende na den ſlaep meende hi dē dach in blyder geſelſcap voer te eynde. Ende als hi een corte wyl geſlapen hadde, ſoo quam Gysbert van Aemſtel, ende weckede hem wt den ſlape, ende dat hi mitten valckenaers wt der ſtadt rede; want daer veel wilde vogels in den velde ſaten. Die Greve, die genuecht hadde in den vederſpul om vogel te vangen, haeſtede hem, ende nam een ſchoen ſperwer op die hant, ende reet mit luttel geſins ſpelen mitten vogelen wt der ſtadt; ende wert aldus mit heymelick verraet wt der ſtadt ontrent een halff mile geleyt; daer lach Hermen van Woerden, mit veel gewapent, ende brack op, ende omſingelde den Greve al om. Ende Gerijt van Velſen die taſte den Greve eerſt aen. Ende daer tegens die Greeff, als een onverſaecht man,

werp den ſperwer of, ende toech ſijn ſweert, ende meende hem te verweeren, ende had liever te ſterven dan hem den verraders gevangen te geven. Mer dat en halp hem nyt veel; want die verraders, die hem niet en ſcaemden, ende hadden nochtans des voerſcreven Greven cleder aen horen hals, ende hadden des ſelven dages binnen Utrecht ſyn ſpiſe gegeten, ſloegen hoer handen aen den Greve, ende vingen deſen hogen Prince mit aldus groten verraet; die ſi all heymelic voerden inder nacht opt caſteel te Muden. Ende binnen deſen quam dat rumoer van deſer haeſtelijker boetſcap, die menich menſchen herten verveerde ende bedroefde; ende dat gemeen volc van Karmerlant, van Vrieſlant, ende van Waterlant quamen over royen tot Muden, om den Greve te verloſſen. Ende als dit die moerdenaers vernamen, vlogen ſi haeſtelijcken mitten gevangen Greve over ſloten, over velt, ende over onwegen. Ende daer tegens quamen die van Neerden ghelopen mit groten hope, om horen heer te verloſſen. VVaer om die vluchtige in anxt waren; want die Kermers volgheden mit groten volck, ende die dorplude, die daer omtrent woenden. Ende dat peert, daer ſi den Greve op gebonden hadden, was cleyn, ende mocht den ſloet nijt over lopen, ende viel mitten Greve int vvater, dien doe Gheryt van Velſen nijt wt getrecken

ken en conde, overmits vanden groten volck; waer om dese Geryt, die een fel hert hadde, stack den selven Greve mit sinen sweerde 21. wonden, daer hy aen sterff; ende ruymde mit enen snellen peerde achterwert op dat Casteel te Cranenborch. Hermen van VVoerden reet haestelic buten lants, ende lach hier ende daer, ende sterf in ellenden ende in armoeden. Ende *G*ysbert van Aemstel reet oeck haestelick ende heymelick wt den lande, ende had armoede, ende had vrienden butē lants, die hem t'eten gaven. Ende al hoer goet wert hem beyde genomen. Ende binnen desen so quamen die Kermers, ende vonden den Greve noch halff levende ende sinen adem treckende, ende sprack noch een luttel. Ende si venghen een der moerdenaers knechten, die si mit aensien des stervende Greve doden mit menigerhāde pinen. Merdie *G*ref sloech sijn ogen op in den hemel ende gaff sinen geest op, ende rustede in Gode, op die vijfte Kalende van Iunius. Ende wi hopen dat hi ghecroent was inden hemel, om sijn bitter martelerie. Ende sijn lichaem wert ghevoert tot Reynsborch int Cloester, ende wert daer bi Beatrix syn wijff mit grooten rouwen begraven.

Ende als dit behoerlick gedaen was, die Greve van Cleve, die *G*reve Florens neve was, versamede een machtich heer wt Hollant, ende besette Cra-

nenborch all om mit een ſwaer beſitte, ende wan dat caſteel, ende venc daer op heer *G*erijt van Velſen. Ende deſe moerdenaer die lide doe, ende ſeyde openbaerlick voer allen den volck die verradeniſſe. Ende deſe *H*eer *G*erijt wert die alre ſwaerſte pijn aengedaen, die men enigen menſche doen mocht, ende word op een rat geſet. Ende al dat Aemſtel, VVoerden, ende Velſen toe behoerde, of aenginc, tot in neghenden grade totten tienden grade toe, die worden ghedoot of ewelick verdreven. Ende Cranenborch wert neder gheworpen totter eerden toe; ende men toech voer dat caſteel te Muden, mer men vanter nyement op, ende dat bevalmen Dirck van *H*aerlem te bewaren.

Ende die Greve van Cleve nam doe voert *H*ollant in ſijn bewaerniſſe, ende daer tegen *G*hye van *H*enegouwen, Treſerier van Ludic, die nam Suythollant in ſijn bewaerniſſe, ende bleeff woennen tot Sinte Gheertrudenberge; ende van deſer tweedracht wert grote onruſte.

Daer na worden die heren van *H*ollant ende Zeelant te rade, dat ſi om horen jongen Greve Iohan ſeynden, wouden, die was bi den Coninck van Engelant; om dat ſi hem int lant hebben wouden die Greve Florens ſoen was.

Die regael Abt van Egmonde, heer Florens, ende heer

heer Dirck, heer van Brederode, ende heer *H*einrick van Leyden casteleyn, ende heer VVillem van Egmonde, ridders, die voeren over die zee in Engelant ende baden den Coninck, dat mit sijnre gunst mochte joncheer Iohan mit hem overvaren; want dat lant van *H*ollant sijns nyt onbeeren en mochte. Coninck Eduwaert die ontfenck dese boden seer vriendelick, ende dede bestellen scepen mit alte groten cierheyt, daer hi joncheer Iohan ende sijn dochter mede over seynde in *H*ollant. Mer want hem die wynt nyt wel mede en was, so quam hi in Zeelant aent lant. Ende bleeff bi heer Wolfaert vander Veer.

VAN IOHAN *DE EERSTE.*

Comit 16

Iohan die eerste alsoo genoemt, Greve Florens soen, was die sestiende Greve van *H*ollant vier jaer, ende hi hadt te wive Elizabeth, Coninc Eduardus dochter van Enghelant; mer hi en creech daer geen kinder bi. Ende doe hi eerst int lant quam wt Enghelant, doe was hi lange bi Heer Wolfaert, den heer vander Veer; ende die regierde desen jonghen *G*reve, ende settede die Hollantsche Heren meest van hem.

In den jaer ons heren 1297. doe woude Greve Iohan

han dwingen die Vriesen;ende quam mit groter heercracht binnen Alcmaer. Ende daer tegens quamen die Vriesen herde manlick; ende hadden te samen getogen alle die macht van Vrieslant om enen swaren strijt te vechten. Ende als beyde parthien te samen ghecomen waeren, so wertter alte seer ghevochten. Want die Hollanders ende Zeelanders bevochten die Vriesen aen twee betaelgen, ende versloeghen over vier dusent Vriesen, ende die ander ontliepen hem. Ende van dat Hollantsche heer bleeff doot die Heer van Arckel, ende Iohan vander Doertoghen, ende mit hem twee ander goeder mannen van wapen. Ende als die Biscop van Utrecht dit vernam, dat die Vriesen den strijt verloren hadden, so voer hi over in Vrieslant, ende predicte daer des Paeus aflaet tegens dat Hollantsche volck. Die Vriesen belovede den Biscop te helpen; ende quamen haestelick geroyt mit veel schepen tot Monikendam. Die poerters van Haerlem, ende die Kermers mitten VVaterlanders quamen daer tegens mit groter heervaert, ende bestreden stoutelick dat Vriesche volc. Mer cort keerden hem die Vriesen van den strijde, ende pijnden hem te scepe te comen, ende roeyden wech. Mer int vervolgen wartter alte veel doot geslagen. Ende als die Biscop desen strijt verloren hadde, liet hi syn groot scip daer bliven, ende ruede mit een cleyn boetkyn over Ysel.

In-

In den jaer ons Heren 1299. op die 4, Kalende van November, soo sterf Greve Iohan van Hollant tot Haerlem. Ende dese Greve Iohan die was alleen onder al den Princen van Hollant, die sonder ridders naem sterff ende sonder kijnder: ende hi wert eerlick begraven tot Reynsborch int Cloester. Ende Elizabeth die Grevinne, sijn wijff, die voer weder in Enghelant, ende nam den Greve van Erffoerd daer nae tot enen man.

VAN IOHAN
DE TVVEEDE. Comes 17.

Iohan, Greve van Henegouwen, ende was Adilheyden Coninc Willems suster soen, die was die 17. Greve van Hollant, van Zeelant, ende Heer van Vrieslant, vijff jaer lanck. Hy had een wyf hiet Philippa, ende was des Greven dochter van Lutsellenborch broeder tot Bemen; daer hi bi wan Willem, die na hem *G*reve wert, ende Iohan van Beemont, ende *H*einrick Canonick tot Camerijck, ende Margriet Grevinne van Arabien, Adelheida Grevinne van Cleermont, Maria Grevinne van Barbanoys, Mechtelt, Vrouwe van Nyele.

Dese *G*reve Iohan inden eersten beginne van synre heerlicheydt soo toech hi in Zeelant mit heercracht, daer hi tegens die ongehoersaemheyt Here Iohans van Re-

Renesse seghe vercreech mit groten love. Als heer Iohan van Renesse aldus verwonnen was in den eersten strijde, so toech hi tot Coninck Aelbrecht, den Roemschen Coninck, om hulp, ende seyde hem; dat die Greefscap van Hollant aen den Roemschen rijck ghecomen waer nae Greve Iohans doot van *H*ollant. Ende hier om quam dese Coninck Aelbrecht al heymelicken neder, ende seynde aldusdanigen brieven doer al dat lant in Hollant: *Het sullen weten alle luden, dat Aelbrecht, die onverwonnen Roemsche Coninck, mit cracht will verenighen aent Roemsche rijck die Gref scap van Hollant, wanttet si sonder oer is; die Coninck Kaerl wilen eer Greff Dirck in leen gaf.* Ende in den jaer 1300. soo quam dese Coninck Aelbrecht tot Nymwegen om die Greefscap van Hollant te bedwinghen. Ende brocht mit hem een Eertschenbiscop van Trier ende van Colen, mit veel princen ende vorsten des Rijcks. Ende daer tegen quam Greve Iohan tot Buutsweerde, beneden Nymweghen, daer hi sijn tente oprechte mit groter heercracht, opten oever van den Wale. Ende dede besoecken tot veel stede inden Wale waer hi best mocht over dat water comen mit sinen volck, om des Conincks heer te bestryden. Mer die Coninck, die van den toernen tot Nymwegen neder sach van verren, ende sach die veelheyt der bannieren ende des volcks, ende meende dat heer Iohan van Renesse hem bedroghen hadde, ende

toech

toech achterwert tot Cranenborch, op dat hi des anderen dages wech toge weder in Oestenrijck.

Die Eertschebiscop van Colen, om des Conincks eer te bewaren bedingede daer tusschen enen vrede, en seyde daer een seggen vast voer wilkoert in deser manieren; *Als dat Greef Ian die soude den Coninck enen man eet doen, ende hem trouwe te wesen* ende die Coninck verliende hem die Greefscap. Ende doe dit gedaen was, doe keerde die Vorsten weder totten haren. Ende de Zeelanders, die te laet quamen in des Conincs hulp mit Heer Ian van Renesse, lieten hoer schepen staen bi Huesden, ende vlogen te voet in Vlaenderen, ende beroefde dagelicx die naeste dorpen in Zeeland. Ende de Greve Iohan vervolchde dese voervluchtige als hi snelste mocht, ende vant die schepen die si begeven hadden. Ende verboet Heer Iohan van Renesse sijn lant; ende sijn goet deylde hi onder den genen, die hem geholpen hadden.

In desen Greve Iohans tijden so gheschieden in Hollant een wonderlick teycken, dat een voerteyken was der toecomender droefheyt. Daer openbaerde een man op een peert, die vermaende al t volc, dat sy hem wapenen soude, ende lopen haestelick opten over vander zee, ende keeren die vyanden. Ende hier om liep al dat ghemeen volck totter Zee om die vyanden te bevechten; ende sagen dat water ver-

vult mit ontallijcken ſcepen. Mer die ſcepen bleven all verloren. Ende die man mitten peerde verloeſmen oſt een droem off droch gheweeſt hadde, dat niemant en wiſt waert all bleeff.

Int jaer ons Heren 1302. opten elften dach in Iulio, was een groot ſtrijt in Cortrijck tuſſchen Coninck Philips van Vranckrijck den Verten, ende Greve Robbrecht van Vlaenderen, daer die Vlaminge den ſeghe wonnen. Daer bleven doot joncheer Iohan van Hollant, *G*reve Iohans ouſte ſoen van *H*enegouwen, ende van Hollant, des goeden Greve Willem broeder.

Daer na, inden jaer 1302. ende 3. verſamede Greve *G*hye van Vlaenderen veel wtvercoren ridderſcap, op dat hi mit ghewapender cracht Walcheren mochte bevechten. Ende daer teghen quam joncheer VVillem, *G*reve Iohans ouſte ſoen, herde vromelick, ende ſloech hem veel Vlaminghen off doot, ende venc ker veel, ende voer over in Caſant, daer hi veel Vlaminghen doot ſloech. Ende keerde weder mit groter eren ende mit ſeghe; ende ſonder merren verſamede *G*reve Ghye anderwerff groot volck, op dat hi dat Zeelanſche volck verſlaen mocht daer mede, ende wan Middelborch.

Daer teghens quam anderweerff Ioncheer *W*illem vanHollant mit een groot heer, ende ſtreet twee ſtrij-

den

den op eenen dach, die een voer der Veer, ende die ander voer Aernemuden, die hi beyde verloes overmits verraet. Ende Ionckheer Willem toech wech, ende quam binnen Zyrickzee om ander volck. Ende Greve Ghye volchde hem na ſonder merren, ende beleyde die ſtede van Zyricxzee, ſes weecken lanck, die hi ſeer moyde mit ſcutte ende ſlingeren. Ende ten leſten dede Ioncheer *W*illlem der ſtede poertte al heymelick op, ende dede groten ſchade int heer datter voer lach, ende verſloech hem of 1500. Vlamingen.

Ende doe beſette Ionckheer *W*illem die ſtadt, ende voer in Hollant, daer hy een groot moegende heer vergaderde om Zyriczee te onſetten: ende quam mit Biſcop *G*hyen van Utrecht, ſinen oem, mit veel volcs, ende quam an Duvelant aen, ende meynden des anderen dages te varen tot Zyricxzee. Mer des nachtes worden ſi overvallen van den Vlamingen, bi opſet heer Ian van Reneſſe, ende quamen inder nacht, ende beſtreden Ioncheer VVillems heer ende des Biſcops Ghyen, ende daer wert alte ſeer gevochten, als dat die een vrient den anderen ſloech; want ſi malcanderen nijt en kenden om die donckerheyt vander nacht. Ende daer bleeff doot heer VVillem van Hoorn, Domproeſt tUtrecht, ende heer Claes Perſiin, Ridder, heer VVillem van Haerlem, Ridder, heer Dirck van Sulen, Ridder, heer Zweer van Beverweerd, Rid-

der, ende veel ander goeder mannen. Ende Biſcop Ghye wert gevangen, ende veel goeder ridderſcaps ende borgers wt Hollant, ende wt dat Sticht van Utrecht, ende werden in Vlaenderen geſeynt mit Biſcop Ghyen, ende in vaſter hoeden geſet. Ende Ioncheer Willem van *H*ollant quam heymelick van Zyriczee, ende is nauwe mitten live ontgaen; ende hy toech in Henegouwen tot Greve Iohan, ſinen vader, ende claechde hem ſijn miſvall.

Ende doe Greve Gye vernam dat Ioncheer *W*illem in *H*enegouwen was, ſoo toech hi bi heer Ians Rade van Reneſſe mit veel ſcepen over die Maſe in Noert-Hollant; ende alle die ſteden ende dorpen gingen in ſyn genade, ſonder *H*aerlem alleen.

Die Hertoch Iohan van Brabant die creech in ſynre machtē al Zuyt Hollant mit Sinte Geertrudenberge, behalven Dordrecht en creech hy nyt. Mer hy toech voer Dordrecht, ende lach daer 10. dagen voer. Ende ten laetſten ſchoet hi dat vuer in Dordrecht, ende verbrande die een helft vander ſtede.

Daer nae togen die van Dordrecht wt mitter macht, ende verjaegden den Hertoech van Brabant wt Zuyt Hollant, ende ſloegen hem veel volcs off, ende volchgeden al tot des *H*ertogen boſſche toe, ende daer ſchoten ſi dat vuer in, ende deden groten ſchade, ende dreven groten rove wt Brabant. Mer die meeſte

deel

deel vander Ridderſcap wt ZuytHollant die waren al bi die van Dordrecht. Ende daer na ſtreden die van Dordrecht tot Iſelmonde, ende verſloegen omtrent twee duſent Vlamingen, ende die Greve haddet daer quaet genoch dat hi ontquam.

Ende als die Greve ende Heer Ian van Reneſſe vernamen dattet binnen Utrecht ſoe qualick ſtont onderlingen, ſoe is hy binnen Utrecht gecomen, ende creeg Utrecht in, ende ſette daer ſchout ende ſchepen van ſijnre wegen, ende badt der Eccleſie neerſtelick datmen Biſcop *G*hye dat Biſdom naem, ende datmen Willam van Gulick koer tot enen Biſcop. Mer die Eccleſie namen hoer beraet langhe genoech. *Heer Witte* van *H*aemſtede; die Greve Florens baſtaert ſoen was, die lach in Zyriczee, ſoo toech hi wt Zyriczee mit een hoge boet, ende ſeylde buten om, ende quam tot Santvoert, ende is voert gecomen tot Haerlem, daer hi ſyn bannier ondede van Ioncker VVillems wegen. Ende als die Kermars ende *W*eſtvrieſen ende Oeſtvrieſen dit vernamen, ſo ſyn ſi al bi hem gevallen, ende riepen; *God ſi geloeſt dat ons dat bloet van Holtoe geſeynt is.*

Ende Heer VVitt die toech rechtevoert wt om die Vlamingen te wederſtaen; ende doe ſi quamen tot *H*ygedom, beneden *H*aerlem, daer gemoete hem een groot heer van Vlamingen, die ſi altemael

mael versloegen. Daer togen hem die Vriesen al hoer harnes wt, ende cleder, ende worpen al hoer doden op enen hoep, ende seyden; *Dat sal een teyken wesen dat den Vlaminghen den wech wijsen sal op een ander tijt, als si weder comen.* Daer van hietet noch *Manpat.*

Doe die maer doer dat lant van Hollant ginck, dat Heer VVitt mitten Kermers ende Vriesen die Vlamingen verslagen hadden; ende men dat tot Delfft vernam, doe was daer een die Ockenberch hiet, die nam die bannier inder hant, ende riep dat gecrij; *Hollant, Hollant.* Daer jaechden die van Delft alle die Vlamingen wt der stadt, ende sloegender veel doot. Daer na quam Heer Witt van Haemsteden tot Leyden, daer hi veel Vlamingen versloech, ende vinck; ende sommighe quamen wt Leyden, ende quamen te Delst, ende waenden daer vry te wesen: daer volchde hem *Heer W*itt mitten Vriesen, ende beliep die Vlamingen tot Delft opter straten, ende sloecher meer dan vijf hondert doot; ende die straet hiet noch *die Vlaming straet*; ende veel waender over die vest te swimmen, die daer verdrenckten.

Ende als Greve Gye dit vernam so scheyde hi confuys van Utrecht, ende toech heymelick ende quam in Zeelant, ende vergaderde veel volcks op en nywe, ende beleyde die stede van Zyriczee noch weder mit swaren besitt.

Jonc-

Ioncheer Willem van Hollant die was inHenegouwen,ende ſcreeff aen den Coninck Philips van Vrancrijck, diemen die Vett hiet,ſinen ſwager, dat hi hem te hulpe quame in ſijnre noot tegen die *V*lamingen. Die Coninc ſeynde in Ioncheer Willems, ſijns ſwagers, hulp drie hondert ende vijftich groter ſceepen mit topcaſtelen,ende mit maerſen vol volcks van wapenen, ende vijf grote geleyen mit volck, wel toe gemaect om te vechten. Ende die Coninck ſcreef op wat tijt dat hi die ſcepen wachten mocht. Doe quam Ioncheer *VV*illem in Hollant,ende verſamede alle die ſcepen, die hi mochte. Ende Heer *VV*it van Haemſteden quam mitten *V*rieſen ende Kermarlanders, ende *W*aterlanders, ende vielen al bi Ioncheer *W*illem mit horen ſcepen, ende wouden bi hem leven ende ſterven, ende quamen gevaren door Noertgouwe op Sinte Laurencius dach, daer ſagen ſi dat Franſſche heer comen, daer ſi ſeer in verblijt waren.

Mer doe die *V*lamingen ſagen dat Ioncheer *W*illem quam mit ſoe groten heer van volck ende van ſcepen, doe was die wijnt zuytweſt.Ende doe maecten die *V*lamingen een groot ſcip toe, dat ſi pecten mit ſtroey, mit pecke, mit olye, mit terre, ende mit ſulphur, ende ontſtakent, ende meenden alſo Ioncheer *W*illems heer te ſcheynden ſonder weer. Mer God, die alle herten kent, en laet geen recht int

eynde

eynde verloren. Ende als des volck ende Ioncheer Willems ſchepe bi een quamen op Sinte Louwerens dach, ſo ontſtaken die Vlamingen hoer ſcip, ende lietent mitten ſtroem ende mitten wijnde driven tot Ioncheer Willems ſcepen wert. Ende alſt wel begonde te bernen, ſoo ginc die wint om in Noertoeſt, ende dat bernende ſcip dreef tegen die Vlamingen danck onder hoer ſelfs ſchepen, daer ſi alte groten ſchade of hadden, ſoe dat ſi nergent dueren en mochten; ende ſprongen over boert, ende verdrencten menich hondert. Ende mit deſer wonderliker aventuer ſoo cregen die Hollanders mitten Franſſoyſen ſo groten moet te vechten, ende togen tot hem in. Ende daer rees een grote verveerlike ſtrijt, ende die Vlamingen werden hem alte vromeliken enen halven dach ende enen helen nacht. Ende dat geruſt was ſo groot vanden vechten, datment beſceydelick hoerde over drie milen.

Ende ten leſten worden die Vlamingen ſo ſeer vermoyt, dat ſi den ſtrijt verloren. Ende joncheer *W*illem van *H*ollant die veng int leſt vanden ſtrijde Greef Ghye van Vlaenderen, ende gaf hem den Ammyrael van Vranckrijck voer ſijn ſchaede, die hi gheleden hadde. Mer die Ammyrael die gaffen weder den eerſamen vader Biſcop Ghye van Utrecht, die in Vlaenderen gevangen lach, ende dat was den enen *G*yde om

den

tallicke veel hondert werter gevangen, ende dusent ende hondert schepen, ende 90. pauwelyoenen lieten si daer. Ende dit ghesc hiede int jaer ons Heren 1304. op sinte Louwerens dach.

Ende men sach tot Egmonde, inder lucht, een groot roetachtich cruys op die selve tyt datmen aldus street.

Ende Heer Iohan van Renesse die quam wten stryde heymelicke wech, ende quam binnen Utrecht, daer hem die Hollanders na volchden, ende bernden die molen tUtrecht voer die poert, ende meenden dat heer Ian van Renesse wt comen soude. Mer Heer Ian die toech heymelick mitten sinen wter stadt, ende van anxt van sinen vyanden so soude hi over die Lecke haestelick varen, ende was in een cleyn schepkyn, ende hoerre wasser te veel, ende dat scheepken ginck te gronde, ende Heer Ian van Renesse mitten sinen verdrenckten, ende wert na gevist, ende begraven.

Ende Greve Iohan van Henegouwen ende van Hollant die verblide hem seer inden sege, die Ioncheer VVillem, sijn soen, tegen die vlamingen gehat hadde. Ende hi starff int selve iaer 1304. op die vyffde Idus van December, ende wert eerliken begraven in die stadt van Valencyen.

Ende Philippe, die Grevine, starff op die 8. Idus van Aprill daer na, ende wert begraeen bi hoerman.

VAN
VVILLEM
DE DERDE. Com̃ 8 W.

Willem die derde alſo genoemt, Greve Iohans ſoen, was die 18. Greve van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heer van Vrieſlant 33. jaer. Ende hi had te wive Iohanna van Valoyſe, des Conincks Philips ſuſter van Vranckrijck daer hi bi wan Ian ende Margriet, Hertochinne van Beyeren, ende Keyſerinne van Romen, ende Iohanna, Grevinne van Gulick, ende Philippa, Coninghinne van Engelant, ende Willem, die na hem Greve wert, ende Lodewijck, die ſtarff jonck, ende Ioncfrou Elyzabeth.

Deſe *G*reeff VVillem, als hi eerſt *G*reve geworden was, ſo dede hi beroepen een hoff tot Haerlem, daer waren 10. *G*raven, hondert Baenroedſen, ende duſent Ridderen, ende Riderſcaps ende edelre lude ſonder getal. Ende dit hoff hieltmen feeſtelick een vol weke lanck.

Deſe edel *G*reeff VVillem was vanden Koervorſten Vicarius gemaect van den *K*eyſerrijck. ende hi was in ſinen tijden vermaert voer die vroemſte ende lieftalſte Vorſt diemen wiſt. Ende hi wan mit cracht twee alte vaſt Caſtelen inden Sticht van Colen, als den Bruyl ende Volmeſteyn.

Deſe

Dese edel Greeff VVillem woude vermeeren den dienst Gods, ende sticht in Middelborch een nywe Collegium van Canoniken. tot sijnre ewiger memorien, int jaer ons Heren 1311.

Inden jaer 1315. doe quam Goninck Lodewijck van Vranckrijck in Vlaenderen mit groter crachten bi Doernick op die rivier der Like. Ende Greeff Willem quam in sijn hulpe, ende sette sijn pauwelyonen bi der rivier der Scelt. Mer die Coninck moste van daen rumen, over mits den quaden weders van regen ende van wijnde, ende liet die Vlamingen ongemoyt.

Greve Willem van Hollant als hi dit voer waer hoerde, dat die Coninck van daer getogen was, so verbrande hi alle die dorpen, die bi der rivier stonden, ende toech weder in Hollant ongheschaeyt.

Greeff Willem als Biscop Ghye, sijn oem, doot was soe nam hi in synre machten die heerlicheyt van Woerden, ende van Amstel, ende dwanckse aen Hollant, ende sette daer sijn baelyuwen, ende sijn scouten, ende seyde dat die twee Heerlickheyden den Biscop sinen oem ghegeven waren voer sijns Vaders erven, ende dat si nyt recht van die verraders van Aemstel ende van Woerden aen Hollant ghecomen waren.

Int jaer 1328. quam Coninck Philips van Vranckryck mit groter heercracht neder in die Greefscap vā Vlaenderen. Ende in sijn hulpe quam dese Greeff

 Willem

VVillem van Hollant, die ſyn tenten geboet te ſetten bi Caſſelberge; ende off hi van daer tuſſchen dedingen mocht na ſynre gewoenten aen beyden parthyen vrede off ſoen.

Die Vlamingen haeſten hem ſeer vanden berge neder te comen, ende meende den Coninck onverhoets in ſyn tente doot te ſlaen. Ende als *G*reve *W*illem dat vernam, ſo haeſte hi hem om dit verwoede volc mit ſtryden te gemoeten, ende ſonder merren. Ende die Coninck mitten ſinen, ende *G*reeff *W*illem mitten ſinen, quamen gelick aen; ende daer wert anxtelick ſeer gevochten. Ende *G*reeff *W*illem wert van ſinen peerde geſlagen, daer hem ſijn heren truwelick bi ſtonden, ende beſcudden ſijn lijff manlick; als Heer Dirck, Heer van Brederode, Heer Ian, Heer van Arckel, Heer Alaert, Heer van Egmonde, Heer Philips, *H*eer van Waſſenaer, *H*eer Ian, Heer van *H*aemſteden, *H*eer Aernt, *H*eer van Cruningen, *H*eer Ian, *H*eer van, Pollanen, ende *H*eer Willem van Duvoerde ende meer ander, die om hem ende bi hem waren. Ende die Vlamingẽ verloren den ſtrijt. Ende daer bleven meer dan 6000. Vlamingen doot, ende veel gevãgen, die nijt, wech en conden comen, Ende Ioncheer Willem van *H*ollant, Greeff Willems ſoen, wert daer van den Coninck ridder geſlagen.

Int jaer ons Heren 1336. *op die* 7. *Idus van Iunius, ſtarf deſe*

ſe edel vorſt, Geeve Willem, ende wert mit groter wtvaert begraven tot Valencijn in Henegouwen. Ende Vrouwe Iohanna, ſijn wijf, die begaf die werlt daer na, ende ginck in een Geeſtelick Nonnecloeſter van Sinte Bernaerdus oerde, geheten Fontanelis. Ende ſi ſtarf daer int jaer 1342. ende wert daer eerſamelick begraven.

VAN VVILLEM *DE VIERDE.*

Comit. 19.

VVillem die vierde alſo genoemt, Greve *W*illems ſoen, was Greve van *H*enegouwen, van *H*ollant, van Zeelant, ende *H*eer van Vrieſlant, 8. jaer lanc. Ende hi had te wive Iohanna, des *H*ertogen dochter vã Brabant; Mer hi en creeg geen kinder daer bi. Deſe Greef *W*illem heeft alle ſijn leven die wapen gehantiert.

Deſe Greef *W*illem is getogen mitten Coninc van Spaengen, ende mitten Coninc van Granaten in heydeniſſe, ende hadden menigen ſtrijt tegen die heyden, die ſi veel verſloegen, ende ſyn mit vechtender hant gecomen tot Iheruſalem ten heyligen grave, daer ſi hoer offerhanden deden, ende ſyn geſont weder thuus gecomen. Ende als hi thuus gecomen was, ſo heeft hi alte coſteliken hof beroepen inden Hage, daer menich groot heer was, ende menich edelman. Ende daer na is Greef *W*illem ghereden in een tornoy tot Benay, in Normandyen; ende daer wert geſeyt van allen heren;

van vrienden ende van vyanden, dat dese Greeff Willem was die beste ende die vroemste Greve van al Kerstenryck,

Daerna is Greeff Willem ander werf getoghen mit groter macht in heydenisse mitten Duytschen heren van Prusen, ende heerde ende brande, ende wan veel steden ende dorpen in heydenscap, mitten hoghen Meyster van prusen, ende toech voert, ende versocht dat heylighe graft noch anderwerff. Ende eer hi op die reyse toech so ontboet die Keyser Lodewyck dese Greeff Willem, synen swager, dat hi hen Hertoch van Hollant maken soude, als hi bi hem quam; want hi die hoeghste ende vorstelickste Greve was van al Nederlant. Mer greeff Willem die woude eerst syn reyse op die heyden noch eens doen.

Daer na wert Keyser Lodewyck in den ban ghedaen van den Paeus Iohannes die twee en twintichste. Ende die Koervorsten deden desen Greef Willem aensoecken, om hem Keyser te maken; want die Paeus hadde Keyser Lodewijck gepriviert vanden rijcke. Mer Greve VVillem en wouder nijt aen, want Keyser Lodewijck die leefde noch, ende die had Greeff VVillems suster.

Inden jaer ons Heren 1342. soe geschiede in die stede van Amsterdam een groot mirakel vanden Heyligen Sacrament, dat een sieck mensche ontsanghen

hadde, ende over gaff, ende int vuer gegoten wert.

In desen selven iaer soe was des anderen dages in Ianuarius een groot eertbevinge in Hollant, ende in anderen landen.

In desen tyt so was een camp ghevochten van enen smit tegen een Iode, die onser Liever Vrouwen beelt smadenisse ghedaen hadde.

Inden jaer ons Heeren 1345. als Greeff *W*illem van allen sinen grooten reysen weder thuus gecomen was, so versamede hi een groot heer van volck, daer hi die Oestvriesen mede bestryden woude. Ende als die Greve alle dinck bereyt hadde, die tot deser heervaert behoeflic waren, so ontseyde hi die stadt van Utrecht, ende beleyde die stadt, alst bescreven staet in die cronyicken van Utrecht.

Ende als *G*reeff *W*illem van der stadt Utrecht ghetoghen was so en liet hi niet of van sinen begonnen wercken. Ende hi vergaderde teghen den herst weder een nywe groot heer van volck, ende toech inder maent van September op die Oestvriesen te scepe over die Zee. Mer des Greven heer voer onsedelick over die Zee aen dat ombekende lant, waer om dat ghemeen volck onversiens quam in groot ongevalle.

*H*eer Iohan van Henegouwen, *H*eer van Bemont, des Greven oem, die quam mit veel scepen aen die zuytsyde van Sinte Odulphus op een velt, hiet dat Zuder-

Zuderveen, ende ſette daer ſyn tenten bi den oever vander zee, ende een deel der *H*ollanders liepen opt lant ſonder merren, ende en verbeyden dat grootſte heer nijt, ende liepen ſom bi Staveren, ende in Sinte Odulphus cloeſter onſedelick, ende gingen ſtoutelic teghens die vyanden. Ende die Vrieſen quamen ſtoutelick ende wredelick, ende vochten tegen hem, ende creghen die overhant, ende verſloeghen meeſt alle dien hoep.

Greeff VVillem, die van deſen ongevalle nijt en wiſt, die voer aen die noortſyde van Sinte Odulphus, ende ginck daer opt lant ſtoutelick wt ſinen ſcepen mit vijf hondert goeder mannen, die bi hem waren. Ende en verbeyde die ander ſcepe mitten groten heer nijt, ende dede dat naeſte dorp verbernen. Die *V*rieſen, die hier ſtarck op wachten, quamen wt hoer lagen, ende beſtreden den Greve mitten ſinen verweerden hem alte ſtoutelick, ter doot toe. Mer die Vrieſen cregen die overhant, ende ſloegen den *G*reve doot, ende veel ander, dat ſys nyt en kende. Ende die ander ſcepen quamen oeck aen tlant, om dat vorſte heer te ontſetten. Mer die Vrieſen hebben ſo vreſelick daer tegen gevochten, ende verſloegen alte veel vanden *H*ollantſchen volck, ende verdrencten daer veel int wt ende in gaen vanden ſcepen. Ende deſe bloedige ſtrydt gheſchiede int jaer ons *H*eren 1345. op die

die seste Kalende van October, ende geschiede op die stede, daer die Greven van Hollant te recht plegen te sitten, als Greven van Oestvrieslant.

Ende Greve Reynolt van Ghelre, mitten brunen hoefde, die voerseyde dit doe hi Greve Willem wt der vonten hieff, als dat dese Ionge Greeff soude noch vanden Vriesen verslagen worden.

Ende in deser heervaert bleven doot die heer van Hoern, die heer van Waelkoert, die heer van Lingii, die heer van Many, die heer van Aentongen, die heer van Haemsteden, die heer vander Merwen Baenroedsen, ende heer Geryt mitten baerde, heer Willem van Naelwijc, heer Symon, ende heer Dirc, broeders tot Teylingen, heer Gwido broeder tot Asperen, heer Ian, heer Reynaer, ende heer Willem, broeders tot Montfoerde, heer Dirc van Santhorst, heer Dirck ende heer Hermen van Sweten, heer Florens, broeder tot Merwen, heer Ogier van Spaengen, heer Gheryt Ever, heer Alfaert vander Horst, heer Willem van Tongen, heer Dirc van Waelkoert, heer Wolfaert van Reymerswael, heer Geryt van Florevijl, heer Claes Oem, ende heer Bammuchhouwer, ridders, ende noch wel 20. ridders daer toe, ende veel schiltboertiger mannen, ende borgers, ende vroē wapentuers daer toe, die God genadich wil sijn.

Ende des 10. dages daer na, so voer over in Vrieslant

Heer Martijn, die Commenduer van Haerlem, van Sinte Iohans oerden. Ende hi vant onder allen den doden luden des edelen Greeff Willems lichaem bi kenlicke teyckenen. Ende daer toe acht Heren ende Ridders van den voerſcreven heren. Ende Greeff Willem wert ſijn lichaem ghevoert ende begraven in een Cloeſter van Sinte Bernaerdus oerde, gheheten Floriecampe, ende die ander acht Heren voerſcreven worden daer mede begraven.

Ende als die Keyſer Lodewijc, die Greeff *W*illems ſuſter te wive had, vernam dat die edel prince Greeff *W*illem van Hollant, ſijn ſwagher, doot ghebleven was op die Vrieſen, ende geen kinder after gelaten en had, ſo meende hi dat die Greefscap van *H*ollant aen den Roemſchen rijck beſtorven was. Mer dat en mocht niet weſen; want ſi erfft altoes op dat naeſte lijff levende; aengheſien datter veel Greven, ende oock Grevinnen van Hollant, geſtorven ſijn ſonder kinder, ende is altoos geerft op dat naeſtenlijf, ende die outſte. Ende alſoe als Margriet, *K*eyſer Lodewijks wijff van Beyeren Greve *W*illems outſte ſuſter was, ſo beſtarf *H*enegouwe, *H*ollant, Zeelant ende Vrieſlant op Magreten der Keyſerinne. Ende alſo als die Keyſer, hoer man ende voecht was, ſo gonde hi ende conſentierde ſijnre Keyſerinnen, dat ſi hoers vaderlicke erve ſelve beſiet ende regieren mocht.

mocht. Ende Vrouwe Iohanna, Greef *W*illems wijf, die noch na Hertoch *W*enſelijn van Lutzenborch, te man nam die leefde 61. jaer, na Greve VVillems doot.

VAN
VROVVV MARGRIETE

Com. 20

Margriet Keyſerinne van Romen, Greef *W*illems outſte ſuſter van Hollant, die was Grevinne van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Vrouwe van Vrieſlant, vyf jaer ende negen maenden. Ende daer na was ſi vier jaer, ende drie maenden, *G*revinne van Henegouwen alleen. Ende ſi had bi den Keyſer Lodewijck drie ſonen; die eerſte ſoen hiet *H*ertoch *W*illem; die ander ſoen hiet Hertoch Aelbrecht; die derde ſoen hiet *H*ertoch Lodewijck, Coninck van Cracauwen, ende Ott, marckgrave van Brandenborch, ende Elyzabeth Coninginne van Ungerien.

Deſe Keyſerinne quam neder in *H*ollant mit groter cierheyt, daer ſi hoechlick ontfangen wert van alden heren ende Ridderen, ende ſteden, ende vriendelick ontfangen, ende ghehult wert van alden landen van *H*enegouwen, van Hollant, van Zeelant. Ende ſi beloefde den landen, ende een yghelick, in ſinen rechten ende vryheyt te laten, ende een ygelick recht ende vonniſſe te doen, ende ſi gaff horen landen ende luden milde gaven, ende dede hem gracie, ende

gaf hem meere vryheyt ende beter privilegien, dan si voer hadden. Ende si maeckte vrede mitten Gesticht van Utrecht ende mitten Biscop, van sinte Margrieten dage, int jaer van 46. durende tot 2. jaer na dien daghe, tot Sinte Margrieten dage toe, anno 48.

Daer na die Keyserinne die beval hoer ampten ende officien, ende besette hoer landen, ende toech weder in Beyeren, ende bi den keyser. Ende daer na soo quam si weder in *H*ollant ende in *H*enegouwen, mit *H*ertoch *W*illem, horen outsten soen. Ende si beval *H*ertoch *W*illem horen soen, bi consent der Ridderscap ende der steden, dat lant van *H*ollant ende van Zeelant, ende van Vrieslant, te regieren van hoerre wegen, als Ruwaert vanden lande. Ende hi soude der Keyserinne jaerlicx vry wt geven 10000. ouder schilden. Ende si behielt Henegouwen, ende daer ginck si leggen, want die *K*eyser was doe recht te voren gestorven. Ende waert dat Hertoch Willem dese gelden niet en betaelden, so souden alle die voerwaerden doot ende te nyt wesen, ende hier worden zegel ende brieven of gegeven.

Daer na, inden jaer 1349. so toech *H*ertoch *W*illem in *H*enegouwen totter Keyserinne, synre moeder, ende scout hoer quijt van allen beveel ende Ruwaertscap van Hollant ende Zeelant, ende hi en gaf hoer hoer gelt nijt, dat hoer verschenen was; Ende hi toech van daer in Beyeren. In-

Inden jaer ons heren 1350. als Hertoch VVillem aldus in Beyeren was, ende die Keyſerinne bleeff in *H*enegouwen, ſo reſen twee parthyen in Hollant onder den heren, daer den gemene luden groot ongeval af gecomen is; die een parthye die hiet Cabbelyaus, daer die overſte of waren, die heer van Arckel, die heer van Egmonde, ende heer *G*eryt van Heemskerc, ende meer ander ridder ende knechten. Die ander parthye hietmen die *H*oecks, daer die overſte off waren die Heer van Brederoden, die heer vander Lecke, die Heer van Binchorſt, ende veel ander Ridderen ende knechten. Deſe parthyen die ſtichten in *H*ollant roeff ende brant, ende venghen ende ſloeghen elck den anderen, dat daer te voren in Hollant nye geſien en was.

Die Cabbelyaus parthye, de ontboden ende ſcreven al heymelick aen Hertoch VVillem, dat hi quaem ende naem *H*ollant weder in ſinen handen, al had hyt ſynre moeder die ruwaertſcap quyt geſcouden; ſi ſoudent hem mit machten wel helpen houden, alſo dat ſi ſo menige bode ſeynde, als dat hi al heymelick tot Gorkom is gecomen.

Daer togen die van Delft ende ander ſteden wt ende, haelden Hertoch VVillem in, daer die ſommige hoer wil ſeer mede dreven, ende daer wert hi ontfangen ende gehult, in allen ſteden vā *H*ollant, Zee-

lant, ende Vrieſlant, boven der huldinge diemen der keyſerinnen ghedaen hadde, ende ſi noch leefde.

Ende als die hoecks parthye dit ſagen, ſo toghen ſi totter Keyſerinnen, in *H*enegouwen, ende claechden horen noot. Doe overdroeghen die cabbelyaus mitten ſteden, ſom in *H*ollant, ende beſetten der *H*oeckſen caſtelen, ende worpenſe al neder, want ſi hadden den heer tot horen wille.

Die Keyſerinne die dit hoernde ontboet *H*ertoch *W*illem horen ſoen horen ovelen moet, waer om hi hem onderwant, hoer heerlicheyt, *H*ertoch *W*illem ontboet hoer weder, dat die heerlicheyt ende landen ſijn waren, ende ſtreet hoer aen dat ſiſe hem over gegheven hadde mit zeghel ende brieven.

Daer quamt ſo verre, dat die moeder ende dat kijnt leyden malcanderen dach om te ſtryden, om die heerlicheyt van Hollant. Die *K*eyſerinne brocht mit hoer, in hoer hulpe veel groter heren ende goeder lude, wt *H*enegouwen, ende wt Engelant, die hoer ſuſter die coninginne van Engelant haer geſeynt hadde. Ende ſi quam mit al dit volck te ſcepe, om in *H*ollant te weſen, ende quam inder maſen tuſſchen den Briel ende des *G*ravenſande, Daer tegen quam *H*ertoch VVillem teghen ſyn moeder, mitten Noerthollanders, *K*ermarlanders, VVeſtvrieſe ende waterlanders, ende wt Zeelant, vrouwe Mechtelt van

Voern

Voern mit hoer hulpers; Ende daer wert een ſtryt, ſo groot ende ſo ſwaer ende bitter, dattet langhe in die waechſcale hinc om die overhant te crigen, ſo dattet int leſte verloes die *K*eyſerinne den ſtryt. Ende daer bleeffer ſo veel verſlagen ende verdroncken, dat twee getijden lanc, die maſe root was vanden bloede. Ende die *K*eyſerinne die dede hoer ſeyl op trecken ende voer in Engelant. Ende in deſen ſtryde ſoe bleven veel edelre mannen ende goeder lude doot, meeſt wt Engelant, ende oeck wt Henegouwen. Ende wt Zeelant bleeff doot heer Coſten van Reneſſe, ende heer Florens van Haemſtede, mit veel goeder mannen; ende die heer van Breberode die wert daer ghevanghen mit veel goeder ridder mannen; dien ſi veel afschatte. Ende deſen yammerliken ſtryt tuſſchen die moeder ende dat kynt, gheſchiede op die maſe bi den ſwarten wael, int jaer ons heren 1351. op ſinte Martijns dach tranſlacio. Ende daer na wert dat oerloge ghesoent, ende die *K*eyſerinne behielt *H*enegouwen hoer leven lanc, ende Hertoch VVillem bleeff greve van Hollant, Zeelant ende van Vrieſlant. Pag. 181

Int jaer 1355. op die ander kalende van October, ſtarff die Keyſerinne in Henegouwen; ende ſi wert begraven tot Valencijn, ende regnierde in Henegouwen 10. jaer, ende in Hollant mer 5. jaer ende 9. maent.

Int Iaer 1351. ſo ſach broeder Symon, ende Iohan

Andries ſoen, die pelſmakers knecht tot Delft, daer ſi quamen gaen over die plaetze, een ſchoen kerck driven in die lucht, ende bleef hangen op die ſtede daer thans die nywe kerck ſtaet, ende dat ſachmen allee jaer omtrent onſer vrouwe lichtmiſſen dach, durende bi 30. jaren, tot dat men ſcreef 1383. doe wert daer een houten kerck geſet, ende die noed Gods daer in die bi mirakel gevonden wert.

VAN
VVILLEM
GREVE VAN HOLLANDT.

*W*illem Hertoch in Beyere, der *K*eyſerinnen outſte ſoen, was greve van *H*ollant, van Zeelant, ende heer van Vrieſlant 7. jaer, ende van Henegouwen nader *K*eyſerinnen doot drie jaer. Ende hi had te wive Mechtelt, des Hertogen Heynricks dochter van Lancaſter wt Engelant. Mer hi en creech daer geen kinder bi. Ende deſe hertoch was ſeer ontſien van ſinen vyanden, ende hi had oerloge tegen dat ſticht van Utrecht, ende tegen Biſcop Ian van Arckel. Ende hi toech int ſticht, ende lach voer dat huus te Nyenvelt dat hem op gegeven wort, ende dat oerloge wert geſoent tuſſchen ſticht ende *H*ollant. Ende deſe Hertoch Willem creech dat lant van *H*ueſden aen *H*ollant, want dat lant van Hueſden, ende meer ander

lan-

landen daer ontrent, dat had van ouden tijden den Cleefſchen heren toebehoert. Ende die *H*eren van Hueſden waren geſproten van broederſcheydinghe wt den huſe van Cleve, ende worden aen dat lant gegoet: ende men hieltet van Cleve te leen, totdattet die Greve van Cleeff dat leen den heer van Heuſden quyt ſchout, ende beliefde dat den Greve van *H*ollant, datment van Hollant voert te leen houden ſoude. Daer na ſoe was een heer van Hueſden, ende hiet Iohan, ende die en had geen ſonen, mer hi had een enighe dochter, die had te man Greeff Iohan van Saffenberch, ende *H*ueſden beſtarff op die dochter. Ende Greeff Iohan van Saffenberch die vercoft dit lant vanHueſden denHertochinne vanBrabant, vrouwe Iohanna. Ende *H*ertoech Willem en woude dat nyt hengen dattet aen Brabant bliven ſoude, wantet ſyn leen was; Ende het wert daer na mit contracten gemaeckt, dat vrouwe Iohanna hoer gelden ende oncoſten weder had, ende *H*ueſden bleeff aen *H*ollant.

Int jaer ons heren 1358. *Georgii ſo wert deſe Hertoch Willem Greve vã Hollant, ſynre ſinnen bijſter ende beroeſt, ſo datmen ſettede in ſekeren hoeden daer hi in bleeff* 30. *jaer tot dat hi ſtarff.*

Die Cabbelyaus parthye wouden die vrouwe, Hertoch Willems wyff hebben tot Ruwaerdt des landts; die Hoecks parthye en woude die

vrouwe nyt hebben, want si geen kinder en had bi *H*ertoch Willem, daer die heerlicheyt van Hollant op comen mocht; mer si ontboden hertoch Aelbrecht wt Beyeren, die des voerscreven Hertoch *W*illems broeder was, dat hi quaem in *H*ollant, ende berechte sijns broeders heerlicheyt. Ende als hertoch Aelbrecht quam in Hollant, soo wert overdraghen mitten gemenen lande, als dat hi Ruwaert soude wesen van *H*enegouwen, van *H*ollant, van Zeelant ende van Vrieslant, ende hi soude sijns broeders wyff der hertochinne geven alle jaer tot horen live 12000. oudeschilde, ende daer mede souden die parthyen, beyde hoecks ende cabbelyaus. mede, versoent wesen ende te vreden wesen dat si onlange hielden.

Hertoch Aelbrecht die sette heer Ian van Bloemensteyn vander Baelyuscap van Vrieslant, ende bevalse Reynolt des heren soen van Brederoden. Dit bolgen hem die cabbelyaus, ende si leyden lagen op Castricommersant inden dunen, om den heer van Brederoden ende sinen soen doot te slaen. Die heer van Brederoden, die hier nyt off en wist, seynde sinen soen Reynolt mit een deel lude, om die Baelyuscap te ontfaen, ende si quamen op Castricommersant, doe braken die cabbelyaus wt horen dunen ende runden tot joncheer Reynolt, ende als hi sach dat si hem meenden, so runde hi mitten sinen tot Castricom inder

der kercken, mer si beliepen daer in vanden aftersten, die sy doot sloeghen. Die luden vanden dorp quamen tot ontset desen joncheer Reynolt ende den sinen, soo datter nyt meer off en quam op die tyt. Doe dat geschiet was, een deel van die dat gedaen hadden reden opt huus tot *H*eemskerck, dat heer *W*outers was van *H*eemskerck, ende een ander deel reden binnen Delft.

Daer na omtrent sinte martijns dach in den wijnter, soe toech Hertoch Aelbrecht voer dat huus tot *H*eemskerck, om dat heer *W*outer dese ondadige lude op dat huus onthouden hadde. Ende van desen heir was *H*oeftman ende Maerschalck heer Dirck van Pollanen, die na heer van Asperen wert, die daer voer lach 11. weken lanck, Ende heer *W*outer gaff dat huus op in des Hertoghen handen, ende voer in Zeelandt te ghysel tot des hertoghen segghen.

Ende binnen deser tijt, alsinen noch voer Heemskerck lach, soe quamen binnen Delft heer Gysbert van Nywenrode, *H*eer Ian van *K*ervenaem, Heynric vander Woert, Gerijt *W*ijssen, ende ander veel lude tot 800. man toe, ende toghen mit die poerters van Delft inden Haghe, ende sloeghen op des hertogen vanghenisse, ende namen daer wt die ghevanghen, ende brochtense binnen Delft.

Hertoch Aelbrecht was op dese tyt in Zeelant, ende als hi dit vernam, datmen al dusdanige foerberdye bedreven had, so toech hi inden Hage, ende ontboet alle syn Ridderen ende knapen, ende lant ende steden van beyden parthyen, wtHollant, ende wt Zeelant, ende Vrieslant, dat si bi hem quamen inder heervaert, ende hi toech daer mede voer Delft, des manendages te midvasten, int jaer ons heren 1359. ende lach daer voer 10. weken lanck ende 2. dagen. Heynrick vander VVoert, ende Geryt *W*yssen soen, deden menige aventuerlick scheermutsinge int heer, binnen deser tyt. Die *H*ertoch dede daer op slaen die grote wercken, daer hi die stadt mede stormen woude. Die gemeent had geern gededinckt, ende deden heer VValraven, heer van Valckenborch, die doe int heer tot Hertoch Aelbrecht gecomen was, heymelick bidden, off hyt tot eniger dedinge brengen mocht. Ende dese *H*eer van Valckenborch die maecte een dedinge, tusschen hertoch Aelbrecht ende die stede van Delft in deser manieren; *Aals dat si die stede souden op geven, behoudelick hoer lijff ende goet, ende voer hoer misdaet souden si ghegeven sestich dusent ouder schilde, ende die mueren soudemen neder werpen, ende graften vullen, ende in hondert jaren die mueren nijt weder op maken.*

Des quam *H*ertoch Aelbrecht in die stede des dijnsdages, in die Pijnster heylich dage, ende alle die vreem-

vreemde gasten die bleven buten der soen, ende quamen wt der stede so si best mochten , ende behielden hoer lijf, sonder Heynrick vander Woert, die wort gekregen vanden kerck toern, ende wert onthoeft. Ende heer Ghijsbert van Nywenrode, ende heer Ian van Carvena , mit een van horen gesellen, ende togen opt huus te Huesden, daer si op belegen worden. Mer hoe si dedingede mitten Hertoch, en weet ic nyt. Ende elck vanden steden , die mosten een deel vanden mueren van Delft, neffens der eerden toe, off breken.

Inden jaer ons heren 1366. wert gesticht die Canosye tot Leyden, van 14. Canoniken.

Inden selven jaer 1366. soe dede hertoch Aelecht den heer van Adingen onthoefden in *H*enegouwen, ende seyde dat hi instrumenten had op syn hof, of in syn huus , daer hi des *H*ertogen sloten mede of woude winnen, daer veel onrusten of quam in *H*enegouwen; want die heer van Adingen liet na hem seven broeders , diet den hertoch also na brochten , dat hi daer soen voer moste doen.

Inde jaer 1368. so stichte hertoch Aelbrecht , tot synre ewiger memorien, een Canonesye inden *H*age opt hof, inder Capellen , daer in geprovent syn derthien Canoniken , ende mede voer des heren siel van Adingen.

Int jaer 1372. starf Vrouwe Mechtelt vā Voern. Ende daer te voren

ren int jaer 1366. bleeff in een strijt voer Ludyck die heer van Valckenborch, heer Walraven, Vrouwe Mechtelden man van Voere.

Int jaer 1371. starff Vrouwe Margriet van Bry, Hertoch Aelbrechts eerste wijf.

Int jaer 1394. so nam *Hertoch* Aelbrecht Margriet van Cleeff, syn leste vvijf. baz. 182

Inden jaer 1388. so began dat oerloghe tusschen Arckel ende Vyanen, dat langhe duerde.

Int selver jaer verbernde Gorkom alte mael.

Int jaer ons heren 1388. so starff Hertoch Willem, der Keyserinnen soen, tot Kenmout in Henegouwen, opten vijften dach van Aprille, ende hi wert begraven tot Valencijn.

VAN HERTOOCH AELBERT VAN BEYEREN,

GREVE VAN HOLLANDT.

Aelbrecht, *Hertoch* in Beyeren, ende Palsgreeff opten Rijn, *Keyser* Lodewijcks ander soen, ende hertoch Willems broeder, was Greve van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelant, ende heer van Vrislant, 16. jaer lanck. Ende te voren had hi bi syns broeders tyden Ruwaert van allen den landen gheweest, 30. jaer, dat is te samen 46. jaer. Hi had te wive des *Hertoech* dochter van Bryde, daer hi bi wan Ka-

Katherine, Hertochinne van Ghelre, Willem, Greve van Oestervant, ende *H*ertoch in Beyeren, Iohanna Coninghinne van Beem, Aelbrecht hertoch in Beyeren, Iohan Biscop tot Ludyck, Margriet hertoghinne van Bourgoenghen, ende Iohanna hertochinne van Oestenryck. Ende hi had noch na een ander wyff, hiet oeck Margriet, ende was een dochter van Cleve, *H*ertoch Adolfs suster, mer daer en had hi gheen kinder bi.

Hertoch Aelbrecht die had een Ioffer lieff ende hiet Ioffer Alyt van Poelgheest, die had groot ghehoer bi hertoch Aelbrecht. Ende Greve *W*illem van Oestervant en mocht dit nyt wel liden, dat hertoch Aelbrecht, syn vader, aldus verlieft was op dese Ioffer Alyt. Ende int Iaer 1392. des swoendaghs snachte na Sinte Matheus dach, doe wert dese Ioffer Alyt van Poelgheest, ende *W*illem *K*user, doot gheslaghen inden *H*age, ende die den ondaet deden die toghen opt huys te Altena bi *W*ouderchem. Ende hertoch *W*illem, Greve van Oestervant, die ruymde syns vaders hoff, ende toech tot des Hertoghen bossche.

*H*ertoch Aelbrecht die toernde dit seer, ende geboet hervaert, ende toech legghen voer dat huus tot Altena, dat hem opghegheven wert, behoudelick hoers lijfs; mer die handadighe waren voer wech, ende en dorsten hem nijt verwachten. Ende dit was int jaer 1393. in Iulio. Her-

*H*ertoch *W*illem, Greve van Oestervant die toech bi den Coninck van Vranckrijc, int jaer van 94. die hem veel eeren ende vrientscappen dede; want die Coninck gaf hem syn dochter te wive; ende overmits desen hilick ende vriendelick onderwys vanden Coninck, soe creech Hertoch *W*illem die vrientscap mit sinen vader, *H*ertoch Aelbrecht, ende hi quam weder te hove.

Int Iaer ons *H*eren 1396. so versamede Hertoch Aelbrecht so veel volcks wt Vranckrijc, wt Engelant, wt Henegouwen, wt Hollant ende wt Zeelant, dattet ontalliken te seggen was; ende toech mit sinen soen *H*ertoch Willem, ende mit allen volck in Oestvrieslant: ja al had hi nyt dan drie man wt elck scip genomen, so had daer volcks genoech geweest Vrieslant mede te winnen, alsoe veel schepen waren daer. Ende als *H*ertoch Aelbrecht in Vrieslant quam, so streden die Vriesen tegens hem, ende die Vriesen verlorent. Ende Hertoch Aelbrecht bleeff daer 10. dagen int lant, ende verwachte al dat hem comen mocht, ende verdestrueerde al dat lant, ende versloech al te groten volc, ende hi toech in Sinte Odulphus Cloester, daer hi dede den edelen *G*reve *W*illem van Hollant syn Oem opgraven, die daer begraven was; ende brochten inden *H*age, ende dede hem daer begraven inder Capelle, int hoff, mit eerliker wtvaert.

Ende

Int jaer 1398. ſo toech Hertoch Willem, Greve van Oeſtervant, mit alten groten ſwaren heer volcks weder in Oeſtvrieſlant, ende belach Staveren mit machten, ende ſi gaven hem op, ende hi wan voert al Vrieſlant, ende beſettet mit ſijn amptluden. Ende oeck maecte hi daer ſom van den Vrieſen Ridders, die hem onderdanich waren.

Int jaer 1401. des daghes voer Sinte Bartholomeus avont, doe ontſey de Heer Ian, *H*eer van Arckel, ſinen Lantsheer, *H*ertoch Aelbrecht van Beyeren, Greve van *H*ollant, ende maeckte een reyſe op Ou- 2.186
dewater, ende meendet ghewonnen te hebben, mer het miſte hem. Ende doe toech hi voert in Atblas, ende bernde daer, ende veng daer veel arme lude, ende toech weder thuus mit ſeghe.

In dit ſelve jaer quam *H*ertoch Aelbrecht van *H*ollant, die dit ſeer toernde deſen homoet, die die heer van Arckel hem dede, daer hi ſyn onderſaet was, ſijn Treſerier geweeſt hadde lange tijt, ſyn Raet ende ſijn Leenman was.

Item die heer van Arckel had lange Treſerier van hollant geweeſt, ende had Hertoch Albrecht alte mael regiert, ende hi en had in menigen tyden *H*ertoch Aelbrecht geen rekenſchap gedaen. Ten leſten woude Hertoch Aelbrecht rekenſcap hebben, ende die heer van Arckel en woude geen rekenſcap doen alſo

ge als daer sommige in *H*ertoch Aelbrechts raet waren, die hi daer wt hebben woude. Doe liet *H*ertoch Aelbrecht alle des heeren goede van Arckel waermense wist, toe slaē. Doe ginc die heer vā Arckel ende droech die heerlicheyt van Arckel op den Abt van Sinte Marien *W*eerde, ende meende hi wout vā hem te leen houden, daer die heer van Arckel qualick op besonnen was, want Gorkom, ende dat lant van Arckel, Hollants bodem was, ende Hollants leen was, ende Hollant toe behoert hadde, eert ye heer van Arckel creech. *W*ant het had den Greve van Benthen toe gehoert, diet mit hilic van Hollant cregen, ende daer coftet die *H*eer van Arckel tegen.

Int selver jaer, corts daer na dat die heer van Arckel ontseyt hadde, quam *H*ertoch Aelbrecht ende Hertoch *W*illem syn soen, Greve van Oestervant, doe dat koern op syn schoenste stont, ende versochten den heer van Arckel mit rove ende mit brande, ende verderfden dat schoenste koern, ende verderfden dat lant van Arckel alte seer.

Int jaer 1402. vergaderden die grote Vorsten heeren Aelbrecht van Beyren ende Hertoch Willem syn soen ende Greve Adolf van Cleve en vander Marck, mit veel Ridderen ende knechten ende steden wt Hollandt, Zeelandt, mitter stadt van Utrecht; ende

togen

togen omtrent Sinte Ianſſ dach mid zomer Voer Gorcom, en belaghen dat huus ende ſtede daer die heer van Arcklen ſelver binnen was, daer ſeer vreeſlijck aen beyden ſyden geſtreden wert, ende dat huus wert ſeer verderfft mit ſchieten, dat nochtan die ſchoenende ſtarckſte borch was, diemen ſeyt dat beneden Colen ſtont.

Ende die van binnen Gorkom quamen bi wylen wt der ſtede, ende op een tijt vengen ſi die Ioncheer van Brederode, die die van Dordrecht te baten quam, doe hiſe in laſt ſach. Ende op een ander reyſe vengen ſi heer Florens van Borſelen, ende veel ander goeder lude. Dit belegghe duerde 22. weken lanck. Ende *H*ertoch Ian van Beyeren, eleƈt tot Ludyck, die dedinget, ende *H*ertoch Aelbrechts bannier ſtack op thuus wt, wantet hem op gegeven was; mer die van Arckel ſoude daer op bliven.

Int jaer 1404. *op Sinte Lucien dach. ſtarf die moghende prince Hertoch Aelbrecht van Beyeren, Greve van Hollant, Zeelant, Henegouwen, ende heer van Vrieſlant, ende leyt inden Hage begraven, inder Capelle opt hoff. Ende hi regnierde ſo Ruwaert, ſo recht heer,* 46. *jaer. Ende vrou Margriet van Bry, ſyn eerſte wijf, leyt oeck inder ſelver Capelle begraven. Ende vrou Margriet, ſijn ander wijf,* leyt ten Iacopinen int Cloeſter inden Haghe begraven.

VAN HERTOOCH VVILLEM VAN BEYEREN,

GREVE VAN HOLLANDT.

Willem, Hertoch Aelberechts ſoen, was Hertoch in Beyeren, Greve van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende heer van Vrieſlant. Ende hi had eerſt te wive des Conincs dochter van Vranckrijk, ende ſtarf jonck, ende hi en had daer geen kinder bi. Daer na had hi te wive Vrou Margriet, Hertoch Philips dochter van Burgoengen, daer wan hi een dochter bi, die Iacoba hiet.

Int jaer 1405. toech heer Willem van Yſendoren wt Gorkom, ende van Wouderchen onverſien, boven den vrede ende beſtant, die die Elect van Ludick gededingt had, ende roefden ende namen daer wt al dat ſi nemen mochten, ende voerdent tot Gorkom; want ſi en dorſten off en conden *W*ouderchem nijt houden, want dat lant van Altena, dat lant van *H*ueſden, dat lant van Dron ghellen, ende heel Zuytholllant, vlux hem opten hals ſouden gecomen hebben. Deſe homoet verdroot Hertoch *W*illē, ende toech leggen voer Hageſteyn, ende die Biſcop van Vtrecht voer

Ever-

Everſteyn, ende laghen daer voer 22. weken, ende beyde wert op ghegeven op Sinte Thomas dach. Ende beyde die ſloten, ende oeck dieſteden, worden totten gronde toe neder ghebroken int jaer 1405.

Die heer vã Arckel had enen ſoen, hiet *W*illem, die hi had bi Hertoch Reynolts ſuſter van Ghelre. Deſe waſt ſeer leet dat ſijn vader hem aldus ſette tegen ſo groten Vorſt om ſijn ewigen verderffniſſe. Ende hoe qualic dattet hẽ ginc, hi bleef altijt in ſijn quade herdicheyt; ende joncheer *W*illẽ vã Arckel maecte vrienſcap, ende verbant hem mitten beſten ende rijcſten vã Gorkom teghen den vader, om tot enicheyden te comen mitten Hertoch van Hollant. Dit vernam die heer van Arckel, ende toech tot *G*orkom, mer men wouts daer nyt inlaten. Dit behaechde hem qualick, ende reet weder om, ende maeckten vrienden wt om mit ſinen ſoen te verenighen, ende ſi worden vereenicht. Doe die van Gorkom vernamen, dat hoer joncheer overdraghen was mit ſinen vader, boven dat hi hem ghelofft hadde nyt mitten vader te dedingen, ſi en ſouden daer bi weſen ende mede in bededinct weſen, dat alſo nyt en geſchiede; doe waren ſi ſeer begaen, want ſi en mochten nergent hoft wtſteken om dat ſi tegen haden Hertoch VVillem, den Biſcop van Utrecht, den heer van Vyanen. Ende oec haddenſi tege hoer ſelfs heer ende Ioncheer, daerſe hoer Ioncheer

 in

in gebrocht hadde, ende lietſe inden laſt. Mer ſi hadden den borch ende die ſtede in horen handen.

Die van Gorkom deden verſoecken aen Hertoch Reynolt van Gelre, des Ioncheren Oem, off hiſe mit gunſte mochte verlijcken mit horen heer ende Ioncheer. Ende die Hertoch Reynolt en wouts hem nyt bewynden. Doe ſi genen troeſt nergent en vonden, ſoo worden ſijs te rade, dat ſi aen *H*ertoch Willem vanHollant wouden doen verſoecken ondertaſten, of tot eniger genaden mit hem comen mochten, het waer mit ſoen of mit dedinge. *H*ertoech VVillem, die dit gheern hoerde, wert mit die van Gorkom eens, *dat ſi hem inlaten ſouden, ende ſi ſouden hem overleveren dat ſlot ende die ſtede van Gorkom, ende dat huus ende die ſtede van Lerdam. Ende Hertoch Willem geloeſden hem in brieven, te ontheffen vanden heer van Arckel ende vanden Ioncheer ſinen ſoen, ende van allen laſt, die hem off horen vrienden in eniger wijs daer of comen mocht, off van enigen heren die hem des bewijnden mochten; ende wes laſt hem daer of quaem, daer ſoude Hertoch Willem hoer hoefft off weſen, ende dat eynde mit hem wtdraghen.* Aldus wert die heer van Arckel verdreven eerſt van ſinen ſoen. Ende ſyn ſoen wert daer na verdreven van ſijn ghemeent van Gorkom ende van Leerdam. Ende Hertoch *W*illem van Beyeren ende van Hollant wert ontfangen ende gehult voer enen lantsheer tot *G*orkom ende tot Leerdam, int jaer van 1407. corts na Paeſſchen.

Int

Int jaer 1407. so wert *H*ertoch Ian, Hertoch *W*illems broeder, die Elect was van Ludick, verdreven wt Ludick, om dat hi gheen priester werden en woude. Ende die Lukenaers koren enen anderen Biscop, ende was des heren soen van Perwijs. Ende Hertoch Ian van Beyeren toech binnen Maestricht, daer hi 19. weken binnen beleghen was vanden Ludikers. Daer screef hi brieven aen Hertoch *W*illem, sinen broeder, dat hi hem ontset dede. Ende doe dit *H*ertoch *W*illem verhoerde, so badt hi Hertoch Ian van Burgoengen, sinen swagher, dat hi mit hem woude trecken ende helpen sinen broeder ontsetten.

Hertoch Ian van Burgongen woude geern mit hem trecken. Mer of hi ghevanghen worde, soe woude hi dat *H*ertoch VVillem hem weder lossen soude. Ende daer sette hem Hertoch *W*illem *H*enegouwen voer te pande.

Inden jaer ons heren dusent vierhondert ende acht soe toech die edel vorst *H*ertoech *W*illem mit Hertoech Iohan van Burgoengen, sinen swagher, ende mit veel edelre goeder heren, Ridderen ende knechten, om heer Iohan van Beyeren, den Elect van Ludick, te ontsetten. Ende daer tegen quam die heer van Parwijs mitten Ludikers buten hey den Tongeren inden velde. Ende daer quamen beyde dese *H*eren tegen een; ende daer quamt tot enen groten swaren

strijde,

ſtrijde, ſoe datmen daer ſtreet anderhalff ure lanck. Mer int leſte verloren die Ludikers. Ende die Heer van Perwijſſ die wort verſlagen mit vijf ende dertich duſent mannen, ende acht hondert mannen: want die Greeff van Namen quam na van beſijden int Ludickſe heer riden, daer hi ſeer mede ſcheynde. Deſe bloedighe ſtrijt gheſchiede op enen Sonnendach op Sinte Tecklen dach, ſes daghen voer Sinte Michiels dach.

Int jaer 1407. op des *H*eyligen Cruus avont, in den herſt, ſoe beclam die Ioncheer van Arckel Gorchem, ende wan die ſtede, mer dat huus nijt. *H*ertoch *W*illem reet mit groter haeſt, doe hyt vernam, ende ſloech hem neder voer Gorchem bi der borch, die hi noch inhadde; ende ſyn Ridderſcap ende ſteden van *H*ollant, en Zeelant, die heer van Vyanen, ende die Stadt van Utrecht, quamen bi hem leggen.

Doe Hertoch Reynold van Ghelre vernam, dat die Ioncheer van Arckel Gorchem inhad, ende *H*ertoch Willem voer *G*orchem lach, wert hi *H*ertochs *W*illems vyant, ende toech mit veel volcks tot *G*orchem wert, om Gorchem te ontſetten, ende hi was gecomen tot Spijck, op enen cleyn half mile na *G*orchem: mer Hertoech VVillem hielt hem noch ſtille mit ſinen volck, ende wachte op hem off hi yet naere gecomen ſouden hebben. Mer *H*ertoch Reynolt toeſ-

de

de wat tot Spyc,ende toech ſonder lange toeven,opten ſelven dach,wederom thuuswert. Ende doe *H*ertoech Willem dat ſlot wel beſet ende bewaert had, toech hi oec weder inHollant.Ende die heer vanArckel ende die Ioncker, ſijn ſoen, droegẽ op ende gaven over in handen *H*ertoeh Reynolt die ſtede vanGorchem,mitten landen vãArckel,ende vanderLeede.Ende *H*ertoch Reynolt dede die ſtede vã Gorchẽ beſetten, ende daer wert een oerloch tuſſchẽ *H*ollant ende Gelre, ende Hollant had dat ſlot in, ende die Gelres die ſtede;die ſeer tegẽ een ſchoten,ende veel leet malcanderen dedẽ. Ende dit oerloch ſtont lanc;ende der wert ſeer tuſſen geſproken om ter ſoen te comen.Mer Hertoch *W*illẽ en mocht nyement onderwijſen, ende had ſo begrepen,hi woudeGorchẽ weder hebbẽ,ende heer vãArckel bliven,oec wat hi daerom liden ſoude.

Ten leſte werdet ſo verre onderſproken aen beyde denVorſten, dat ſys beyde eens wordẽ in deſer maniere; *Als dat Hertoch Reynolt van Gelre ſonde overgeven Hertoch VVillem van Beyeren, die ſtede van Gorchem, mit alle dat daer toe behoerde;Ende Hertoch Reynolt ſoude die Ioncheer van Arckel, ſinen Neve, alſo goet hebben, dat hi quijt ſchelden ſoude ende overgeven alle aenſpraeck, recht, ende toeſeghhen, dat hi had aen dier heerſcappie van Arckel, ende vanden lande vander Lede, ende van allen beſterſten,die hem van den heer van Arckel, ſinen vader, daer of beſterven of aencomen mocht; ende Hertoch Willem ſoude Hertoch Reynolt dan verſekeren, als dat gheſciet waer we-*

der te geven , tot redeliken tijden te betalen hondert dusent Vrancrijcse Cronen, ende daer mede souden beyde Vorsten ende die Ioncheer van Arckel mit haren hulperen aen beyden sijden ghesoent wesen, sonder die heer van Arckel soude daer buten bliven. Ende dit word aldus, alst voerscreven is, tot Wyck wtgesproken , ende voldaen aen beyden siden. Ende die Ioncheer van Arckel scout quyt ende gaff over , alst voer screven is, ende Hertoch Reynolt die ontfenc die gelden. Ende hier mede wast geheel al gesoent; ende dit geschiede int jaer 1412. opten 28. dach in Iulio. Mer die heer van Arckel bleeff ongesoent, ende *H*ertoch *W*illem wort gehult tot *G*orkom , ende te Leerdam, tot enen rechte ewigen erff heer.

Ende doe Hertoch Reynolt in die lande van Ghelre quam , overdroech hi mitten heer van Arckel , ende mitten Ioncheer, sinen soen , van dat hi Gorkom overgegeven hadde,ende gaf den heer van Arckel dat huus tot Oyen mit datter toe behoert , ende daer toe ses en halve dusent Rynssche guldens wt ter tollen tot Lobeeck jaerlicx te beuren. Ende Hertoch Reynolt gaf Ioncheer van Arckel , sinen neve , die heerscappie van Borne, mitten lande ende heerlicheyt die daer toebehoerde. Ende hier voer soude Hertoch Reynolt die hondert dusent Cronen behouden.

Daer na dede Hertoch *W*illem dat huus te Gorkom ofbreken , ende begreep binnen der stede een

horn

horn van den ſtede op die Merwen, ende maecte daer een huus, daer hi altyt te water wt ende in mocht, ende daer bi die ſtede altijt mede machtich was.

Int jaer 1415. wert die *H*eer van Arckel gevangen in Brabant, ende wert tot Sevenberghe gebrocht, ende voert in Hollant: die Hertoch *W*illem veel beſcheyts ſeyde van een opſet, datter gemaeckt was om *H*ertoch *W*illem heymelick te vanghen, ende *H*ertoch Reynolt te leveren, doe ſi beyde vyanden waren. Ende dat ſelve ſeyde Hertoch Reynolt *H*ertoch VVillem toe, doe ſi bi een waren inder Velue, ende verſoent waren.

Int jaer 1416. leyde Hertoch *W*illem den heer van Egmont enen dach van recht van live, ende van goede. Ende die heer van Egmonde en quam nijt. Ende Hertoech Willem vervolchde hem voert, ende verwan hem van live ende van goede. Ende *H*ertoech *W*illem ſeynde voer Iſelſteyn, ende dede dat eyſchen, die ſtede mitter borch; dat hem geweygert wert.

Inden ſelven jaer, omtrent Sinte Marie Magdalenen dach, ſeynde Hertoech *W*illem een deel van ſijn volck voer Iſelſteyn, ende die Hertoech bleeff tot Schoenhoven, ende woude voert mitter macht voer Iſelſteyn. Die Ionckheer van Gaesbeck, die heer van Culenborch, ende heer Iohan broeder tot Vyanen, des heren naeſte maghen van Egmonde, die arbey-

de, die arbeyde seer om dedinge, ende het wert gededinget. *Als dat die heer vā Egmonde, ende heer Willem, sinen broeder souden riden wt Iselsteyn, behouden hoer rede have, die si daer binnen hadden, ende bliven wt den lande van Hollant, ende wt den lande van Zeelant, ende en souden daer nijt weder in comen, ten waer bi Hertoech VVillems consent ende goetduncken. Ende die heer van Egmonde soude quijt schelden ende overgheven alle recht ende toeseggen, dat hy had aen den huse, ende stede, ende heerlicheyt van Iselsteyn, tot Hertoch VVillems behoef; Ende Hertoech VVillem soude den heren van Egmont jaerlicx doen wtreycken, tot ewigen dagen, hem ende den sijnen te betalen twee dusent oude Schilden, ende heer VVillem, sijn broeder, ses hondert Cronen jaerlicx, ende der Vrouwe van Egmonde, hoerre tweer moeder, 800. Cronen, tot horen lijftocht.* Ende dit wert aen beyden bebriefft ende gheseghelt; ende het geschiede; ende Hertoch Willem nam die borch ende ende die stede in, ende wert daer ghehult.

Daer na ontboet Hertoech Willem al sijn heren, ende sijn Ridderschap, ende alle sijn steden bi een, ende gaf hem te kennen. *Also als hi over vijftich jaer out was, ende hi nijt dan een enige dochter en had, die hi gehilict had aen des Conincs soen van Vrancrijck, ende si noch jonc was, ende een vrouwe persoen was, of sijns gebraeck, dat si sijn dochter hielden voer hoer rechte Lantsvrouwe, ende hoer hulpe ende bystant dede, also verre als hy geen wittachtighe manlick gheboert achter en liet; ende dat si niement inden Lande off heerlicheyt en lieten comen off ontfangen,*

dan

dan sijn enige erffdochter, die dan hoer rechte gheboren Erflantsvrouwe was, ende haer deden als si schuldich waer te doen; ende dat si hem dat loven ende bezeghellen woude. Daer die Ridderscap mitten steden hem op berieden, ende gavent duechdelick ende vriendelick over, ende woudent seer gheern doen, ende beloefden ende bezeghelden dat trovwelic ende wel te houden.

Int jaer ons heren 1417. dijnsdaghs in die heylich weke, wert die Hertoch van Toreynen ende Dolphijn van Vrancrijck was, die Hertoech Willems dochter had, vergheven mit enen nywen panser, dat hi aentoech doe hi riden soude in Vrancryc, om die croen aen te nemen. *W*ant die Coninck seer cranck lach, ende ontboden was; ende bleef doot tot Parijs, daer hi begraven wert.

Int selve jaer van 17. wert Hertoch Willem sieck aen sijn been, dat hem swellende wert, ende hi litet snijden, ende dat been arghede alle daghe, dat die Hertoge hem dede berechten mit goeden voersien; ende sterff opten laetsten dach van Mey int jaer van 17. ende wert begraven in Henegouwen tot Keenhout. Ende hi regnierde 12. jaer ende 6. maenden, in groter eren ende mogentheyt.

VAN *VROUVV* IACOBA, *GREVINNE VAN HOLLANDT.*

Iacoba, *H*ertoch *W*illems enige dochter, wert Hertoginne in Beyeren, Grevinne van Henegouwen, van *H*ollant, van Zeelant, ende Vrouwe van Vrieslant mit groter tribulacien 19. jaer lanck. Si had eerst te man des Conincs soen van Vrancrijck, die Kaerl hiet, ende was Hertoch van Toreynen, ende na Dolphijn van Vranckrijck; ende daer en had si geen kijnder bi. Daer nae had si *H*ertoch Ian van Brabant te man; ende daer en had si oeck geen kijnder bi. Ende daer na had si den Hertoch van Cloucester, des Conincks broeder van Engelant; ende daer en had si oeck geen kijnder bi.

Opten 11. dach, na dat Hertoch VVillem sterf, ende was op den Heyligen Sacraments dach, so quam heer VVillem van Egmonde, des heren broeder van Egmonde, ende creech heymelick die stede van Iselsteyn in, ende die borch mede. Dit vernam die Ioncheer van Brederode, ende die Ioncheer van Montfoerde, ende die stadt van Utrecht ende van Amersfoerd, ende togen mitter haest voer Iselsteyn, ende die steden

ſteden van *Hollant* quamen corts alle. Ende heer Iohan van Beyeren, die Eleckt van Ludick, Hertoch VVillems broeder, die quam oeck voer Iſelſteyn leggen bi ſynre nichten vrienden. Ende het wert gedetinget; *Dat heer VVillem van Egmonde mit ſinen vreemden gaſten wt toech, ſo ſi ingecomen waren, ende dat ſlot ende die ſtede op gaff inder Vrouwen handen van Hollant.* Ende die van Iſelſteyn die ghinghen in mynre Vrouwen genaden van Hollant. Ende die van Vtrecht ende van Amersfoerde die wert gegunt ende gegeven dat ſlot, die poerten ende mueren vander ſtede horen wil mede te doen. Ende doe braken die van Utrecht ende van Amersfoerde dat ſlot, poerten ende mueren neder, ende branden alle die ſtede, ſonder die Kerck ende dat cloeſter. Ende dit geſchiede int jaer 1417. omtrent Sinte Peters ende Sinte Pauwels dach.

Doe Iſelſteyn opgegeven was, corts daer na ſoe quam die Hertochghinne Vrou Iacob mit hoer moeder wt *Henegouwen* in *Hollant*; daer ſi eerlick ontfangen wert; ende wert in allen ſteden ontfangen ende ghehult voer een recht Lantſvrouwe ſonder te Dordrecht alleen.

Int jaer ons heren duſent vierhondert ende ſeventien, des donredages na Sinte Elizabetten dach, quamen binnen Gorkom die heer van Egmonde mit veel van des Ioncheren vrienden van Arckel, daer hi hulpe

pe toe hadde van binnen van die goet Arckels waren; ende der Vorſtinnen vrienden van Hollandt moeſten wiken opt ſlot. Doe die Ioncheer van Arckel vernam, dat die Heer van Egmonde binnen Gorkom was, dede hi bidden in den lande van Gelre, ende boven inden lande, ende inden Sticht van Ludick, om volck ende hulpe, om bi hem tot Gorchem te comen, ende hi toech binnen Gorchem. Die Vorſtinne Vrou Iacob die verdroet dit ſeer van die van Arckel ende van Egmonde, ende woude hoer vrienden, die op tſlot lagen, ontſetten, ende vergaderde groot volck wt Hollant ende wt Zeelant. Ende die ſtadt van Utrecht ende van Amersfoerde die diende hoer mede. Ende mit allen deſen heeren ende Ridderſcap ende volck, dat ſy doe vergadert had, ſo toech ſi ſelver mede voer Gorchem om hoer vrienden te ontſetten, ende quam op dat ſlot mit horen Ridderſcap doer die waterpoert, die aent ſlot ſtont aen die Merwen ſyde.

Die ſtadt van Utrecht ende van Amersfoerde, die noch in den ſcepen waren, braken die waterpoert op groter ende wyder dan ſi was, ende braken noch een gat inder mueren, daer ſi ruum mitten volck doer mochten, ende quamen alſoo binnen, dat nochtans wonder was. VVant die Ioncheer van Arckel had doe wel binnen Gorchem vijf en dertich hondert goeder ghewapent. Ende die Ioncheer van Arckel had een

graft

grafft doen graven inder ſtede tuſſchen dat ſlot ende der ſtede, om dat ſi hem van den ſloet nijt lichtelick overvallen en ſouden.

Mer der Vorſtinnen volck mitter ſtadt van Utrecht ende van Amersfoerde traden vluſſche van den ſloet ende over die grave mit ontwonden bannieren, ende wouden ter ſtedewert in aen die luden ſtoutelick. Die Ioncheer van Arckel ſtont mit ſinen hoep in een ſtraet tegens dat huus mit ontwonden banieren, ende ſagen dat volck over die graven comen; ende der Vorſtinnen volck tradt ſtoutelick aen totten luden. Als die Ioncheer van Arckel dat ſach tradt hi ſtoutelick mit ſinen volck aen hen tegen, ende wert manlick ende ſtoutelick aen beyden ſiden gheſtreden, dat ſeer ſwaer was, ende daer wert ſeer ghedronghen, ten laetſten dat ſom van des Ioncheers volc, die achter waren, begonden te wijcken, ende veel ginc daer lopen. Ende der Vorſtinnen vrienden wonnen den ſtryt. Ende daer bleef doot aen die Arckelſche ſide die Ionckheer van Arckel, die doe Ridder geſlaghen was; die Ionckheer van Peterſom, Ionckheer *Ott* van *B*ueren, ende menich edel ende onedel man. Ende daer worden ghevanghen die Greve van Verrenborch, Ionckheer Alaert van *B*ueren, die heer van Egmonde, die heer van Milindonck, die Greve van Uborgen, die heer van Poy-

 royen

royen, heer Heinrick van *H*omoet, die Voecht van Waelſdorp, heer Dirck van Lienden, heer Willlem van Iſendoern, heer Aernt van Oerdingen, ende heer Racs, ſijn broeder, heer Aernt van Traenheyt, heer Dirck van Hemmen, heer Aernt van Caler, die Ioncker van Batenborch, die Ioncker van Aerſlet, Ot van Bueren, Aernt van Egmonde, Iohan van *H*eteren, Iohan van Eyn, ende daer toe menich edel ende onedel man, die hier nijt all genoemt en ſijn, tot duſent toe. Ende oeck bleef daer aen die Arckelſche ſide over duſent doot. Ende van der Vorſtinnen ſide bleef doot Ioncker *W*alraven van Brederode, die doe Ridder geſlagen was, daer die Vorſtinne veel aen verloes; ende dat gheſchiede bi verſumeniſſe van ſyn ſelfs knechten. Ende deſe ſtrijt geſchiede int jaer ons heren 1417. opten eerſten dach van December.

Hertoch Ian van Beyeren, die Elect van Ludick was, die gaf dat Biſdom van Ludick over, ende nam een wijf, des Hertogen dochter van Lutſelenborch, Hertoch Anthonius weduwe van Brabant. Ende hi woude mit hulpe van die van Dordrecht Hollant ende Zeelant ſijnre nichte ontweldigen, ende hi toech in Dordrecht.

Corts nae den ſtryt van Gorkom wert verſproken, dat men die Vorſtinne een man geven ſoude die hoer ende hoer landen beſchermen mocht, ende wert

geſlo-

gesloten op Hertoch Iohan van Brabant, die hoers oems soen was, alſo verre als die Paeus consentierde. Ende dit hilich wert gesloten bi consentHertoch Ians van Burgoengen, hoer oem, ende der ouder vrouwe van Hollant, hoer moeder. Mer Hertoch Iohan van Beyeren, hoer oem, had liever ghehadt dat si sonder man gebleven had, so had hi die landen mogen houden. Ende aldus wert Hertoch Iohan van Brabant van sijns wyff weghen Greve van *H*enegouwen, van Hollant, van Zeelant ende heer van Vrieslant.

In den selven jaer van 18. lach Hertoech Ian van Beyeren in Dordrecht, ende die van Dordrecht hadden hem ingehaelt ende gehult, ende ontfangen voer enen Lantsheer; boven dat si den *H*ertoch beloeft ende bezegelt hadden, dat si bi sijn dochter bliven, ende leven ende sterven souden, als syns ghebraeke. Ende die van Dordrecht, mit Hertoch Ians volck, die deden vast groten scade opt water den coopluden, dat *H*ertoch Iohan verdroet van Brabant, van syns wijfs oem. Ende hi dede versoeken aen Hertoech Iohan van Beyeren, dat hi wt sinen lande toge: ende liet syn ondersaten, ende ander coepluden, mit vreden ende ongescadicht ende ongemoyt; dat Hertoch Ian van Beyeren nijt doen en woude; ende screef hem selven voert aen, dat hi voer die tijt nye gedaen en hadde, ende screef hem Greve van *H*enegou-

wen, van *H*ollant, van Zeelant ende heer van Vrieslant. Ende vermat hem die heerlicheyden der landen voerscreven sijn te wesen; ende screeff aen sommige Steden van Hollant te Dordrecht bi hem te comen, ende hem daer rekeninge te doen van des der Greeflicheyt toebehoerde; ende die van Dordercht, ende die gasten die daer in lagen, die togen vast wt ende in, ende namen al dat si crigen conden te water ende te lande, alle die Hertoch Ian nyt obedieren en wouden.

Dit verdroot Hertoch Ian van Brabant, ende dede maken twee blockhusen, een beneden Dordrecht, ende een in Papendrecht; ende Hertoch Ian van Brabant die quam mit veel volcks wt Brabant, ende mit een deel sted wt Hollant, ende beleyden Dordrecht, mer si en conden hem nijt ghedoen. Ende Hertoch Ian van Beyeren was al binnen Dordrecht; ende die Brabanders ende die stéden van *H*ollant, die togen weer van Dordrecht, ende besetten die blockhusen mit veel volcks. Ende als die Steden van *H*ollant, ende die Brabanders wech waren, so wonnen si beyde die blockhusen, dat een sonder arbeyt, ende dat ander in Papendrecht stormeder hant, daer veel volks doot bleef vã beyde siden; ende joncheer Adriaen, die bastaerdt van Hollandt, die wert daer op verslaghen mit al sijn volck dat hi daer op hadde. Ende in

in den ſelven jaer van 18. op Sinte Victoers dach, ſoo kreech *H*ertoch Ian van *B*eyeren die ſtede van Rotterdam in, daer hi ſeer mede geſtyft was; want hi had nu Dordrecht, Rotterdam ende den *B*riel in; daer hy *H*ollant ende Zeelant ſeer mede dedwanck.

In den jaer ons *H*eren 1419. omtrent jaers dach, ſoe quam in *H*ollant Philips die moghende Prince, *H*ertoech Iohans enighe ſoen van Burgoengen, om wat goets te dedingen tuſſen deſen twee *H*ertogen, ende dat oerloge ende twiſt neder te legghen. Ende daer wert een dachvaert gemaeckt tot Wouderchem, omtrent Vaſtelavont, ende het wert verſoent mit gunſten ende mit minnē, ende wtgeſproken in deſer manieren *Als dat Hertoch Ian van Beyeren ſoude hebben meer dan hem ſijn vader, ſijn heer, gheghe ven had; die ſtede van Dordrecht mitter baelyuſchap, ende dijckgreeſſcap van Zwtbollant, ende die ſtede van Rotterdam, ende die ſtede van Gorkom mitten lande van Arckel ende Lerdam, mitten lande van Lede mit allen horen toebehoren, als die heer van Arckel te hebben plach. Ende alle dit ſoude hi te leen houden vander Greeſlicheyt van Hollant, als hi ſijn ander goeden te leen hielt. Voert wort Hertoch Ian van Beyeren noch toe gheſeyt, dat regiment van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant ende van Vrieſlant, ghemeen te hebben mitten Hertoch van Brabant vyff jaer lanck, ende ſouden die Raden ende wetten ende Treſorier geſamelick ſetten.* Ende die ſtadt van Utrecht ende van Amersfoerde, worden

mede in den soen geseyt. Ende vrou Iacob toech mit *H*ertoch Iohan horen man in Brabant.

Boven deser soenen wert die van Utrecht ende van Amersfoerde noch groter scade gedaen, daer si om vervolchden aen den *H*ertoch van Brabant, ende aen *H*ertoch Ian van Beyeren, ende si en creghen gheen rechtinghe. Ende die stede van Leyden wert oeck seer gescadicht, ende veel ander Ridderscap, die vander Hoecks parthien hieten, worden seer verdruckt vanden heer van Egmonde ende van heer *G*herijt van Hemskerc, ende ander; also dat int jaer 1420. opten 18. dach in Aprille, ontseyde Biscop Frederick van Blanchenhem, Ioncker *W*illem van Brederode, die Borchgreve van Leyden, die heer van Montfoerde, heer Ian van *H*aemsteden mitter stadt van Utrecht, ende stede van Leyden, ende stede van Amersfoerd, ende meer ander Ridderen ende knechten ende goeder lude; ende worden vyant des heeren van Egmonde, heer Geryts van Heemskerck, ende der ballinghen die wt Leyden verdreven waren, ende allen den genen die dese stijfden of stercken of holpen; ende die Biscop mitter stadt van Utrecht seynden 500. gewapent binnen Leyden.

Hertoch Iohan van *B*eyeren die wert ghehult tot, veel stede in Hollant, in Zeelant ende in Vrieslantt als Ruwaert des lants. Ende het begonde al te quaet

te

te werden tusschen den Sticht van Utrecht ende Hollant. Ende int jaer 1420. in den somer, so vergaderde Hertoch Ian van Beyeren veel volcs ende ridderscap ende steden, ende beleyde die stede van Leyden 9. weken lanck, daer grote schade ghescchiede aen beyden siden. Mer het wert ghededingt; dat alle die vreemde gasten wt souden trecken soo sy ingecomen waren. Ende die Borchgrave mitten ghemeent hulden *H*ertoch Ian van Beyeren.

Int selve jaer van 20. soo lach heer Dirck vander Merwen opt slot tot Sinte Gheertruden berghe mit hondert gesellen, ende hielden dat slot 24. weken. Ende binnen deser tyt schoten die wt der stede seer op dat slot. Ende heer Dirck seyde hem, woudes si hoer schieten nyt laten, hi soude dat vuer inder stadt schieten. Si en lietens nyt; ende heer Dirck schoet dat vuer inder stede, op Sinte Lambrechts avont, daer die stede ende die kerck meest al mede verbrande. Ende het wort gededingt, dat heer Dirck mit syn gesellen vanden sloten toech; ende die steden toghen weder thuus.

Inden jaer 1421. op Sinte Elizabetten nacht, soe was alte groten storm, ende alte groten vloede van water; als dat die zeedijck van Zuythollant inbrack, daer veel volcks verdrenckte; ende dat alte scoen rijcken lant was, daer alte groten schade geschiede. *W*ant

in

in dat lant woenden alte veel goeder treflycker Ridderschap, ende veel Schiltboertigher lude, die all verderft, ontgoet, ende verarmt worden, ende moſten van armoede uten lande rumen, ende moſten trecken dienen, ende veel moſter broot bidden, dat grote rijcke lude gheweeſt hadden. Want dat lant bleeff voert ridende ende onghedyckt, ende Kercke, ſlote, ende huſen, ende menich ſchoen Ridderswoeninghe, die vergingen te nyt mitten water

Inden jaer van 21. als *H*ertoch Ian van Beyeren vyff jaer ten eynden begonnen te comen, ſo quam *H*ertoch Ian van Beyeren, ende Hertoch Ian van Brabant heymelic bi een. Ende die *H*ertoch van *B*rabant verlengede *H*ertoch Ian van Beyeren noch 7. jaer dat regiment van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant &c. ende gaf hem mede die ſtede van Antwerpen mitter Mercgreefscap te regieren, ende Herentaels mede. Vrouwe Iacob, die Hertochinne, die dit ſeer verdrot datmen hoer vaderlicke erve aldus wech zegelde, ende ſi daer wtghewesen wert vanden ghenen diet hoer ſouden hebbē helpen houden, was ſeer qualick te vreden; ende toech wech van den Hertoch van Brabant, ende ſi en meende nyt meer bi hem te comen; want hoer wert gheſeydt ende byghebrocht, dat ſy mit *G*ode den *H*ertoech van *B*rabant nijt hebben en mocht, want hi hoer oems ſoen was. Si vant dat

dat die Paus nijt gedispensiert en hadde bi aenbrengen van sulcker naerre maesscap, ende protesteerde dat, dat si daer om bi den Hertoch van Brabant nijt sculdich en was te bliven, ende om meer ander punten wil. Die Hertoch van Brabant dede hier op appellieren. Mer het wort versuumt, dat hi die appellatie nijt na recht vervolcht en had. Ende aldus scheyde Vrou Iacob vanden *H*ertoch van *B*rabant.

Die Brabanders en wouden dit nijt gehengen, dat *H*ertoch Ian van Beyeren in Brabant enich regiment soude hebben. Ende hi maeckten den *G*reve van Simpol, des Hertogen broeder van Brabant, Ruwaerdt van Brabant. Ende het verdroet hem, dat sijn nichs Vrou Iacab aldus lelick ende ongodlick wt den horen ghewijst wort, ende soe onredelick mit synen broeder omgegaen wort, ende hi wert *H*ertoch Ians vyant van Beyeren.

Inden jaer dusent vier honder ende twee en twintich so wert Vrou Iacob geraden, dat si enen anderen man nemen soude. Ende daer wert gesproken tusscen den *H*ertoch van Cloucester, des Cenincks broeder van Engelant, ende Vrou Iacob. Ende dat hilick wert gesloten, alsoe verre als die Paeus dat dispensierde vanden Hertoch van Brabant. Ende oeck so waren si eerst lit maech. Die Coninck van Engelant seyn-

de te Romen grote heren, die dat volbrochten, ende die dispensatie cregen, ende dat hylick ginc toe. Ende die Coninck van Engelant beloefde Vrou Iacob, dat hi haer in Hollant, ende in hoer ander landen, helpen soude, dat sise vrilick weder besitten soude. Ende aldus nam si den *H*ertoch van Cloucester.

Die *H*ertoch van Cloucester, des Conincs broeder van Engelant, die meende hi was nu heer van *H*enegouwen, van *H*ollant, van Zeelant, ende van Vrieslant. Ende hi toech mit Vrou Iacob, ende die *H*ertoginne in Henegowen, ende aldaer wert die *H*ertoch van Cloucester gehult ende ontfanghen. Ende doe wert grote oerloge tusschen Brabant ende *H*enegouwen. Mer die Brabanders cregen *H*enegouwen weder; ende die Hertoch van Cloucester die toech weder in Engelant, om hem te stercken.

Ende als die Hertoch van Cloucester in Engelant was, so bleeff Vrou Iacob in Henegouwen; ende het ginc hoer al contrari in Henegouwen, als dat si tot Gent toech leggen. Ende die van Gent gaven hoer een goet vry vast geley; ende beloefden hoer vry te veyligen altyt, tot wat plaetsen dat si wesen woude. Ende als si van Bergen in *H*enegouwen scheyde, om tot Gent te comen, doe was op hoer ghelaecht om
192 hoer te vangen. Mer onderwegen so quam onversiens riden

riden die Prince van Araengen mit vijf hondert peerden, ende die werts ontwaer, ende hi brochtse veylich binnen *G*hent.

Int jaer ons heren 1425. opten dertiendachs avont, so sterf Hertoch Ian van *B*eyeren, die menich verdriet den landen gedaen had, ende bi hem gheschiet was; ende hi leyt begraven te Iacopinen inden *H*age.

*H*ertoch Iohans vrienden, diet in Hollant ende in Zeelant mit hem begrepen hadden tegen hoer rechte Lantsvrouwe, die waren bedroeft ende beducht dat die *H*ertoch van Cloucester mitter Vrouwe van Hollant mit macht in Hollant ende in Zeelant comen soude, ende sochten troest aen den *H*ertoch van *B*rabant, ende brochtent daer toe, dat si den Hertoch van *B*rabant in Hollant ende Zeelant brochten, hoe sieck dat hi was. Ende wert ghehult, ende tot enen heer ontfanghen tot Haerlem, tot Leyden, tot Delfft, tot Amsterdam, ende tot anderen steden. Ende hi beval den Ioncheer van Gaesbeck dat lant te bewaren, ende ruwaert daer of te wesen; ende heer Willem van Egmonde maecte hi Tresorier. Ende hi toech voert in Zeelant, ende daer wert hi oeck gehult, sonder tZiericzee, die wouden hem beraden. Ende die Ridderschap van *H*ollant ende van Zeelant, die vander Cabbelyauscher perthye waren, die hulden hem mitten stede.

Die Ridderscap vander *H*oeckscher parthye, die wt *H*ollant ende wt Zeelant verdreven waren, die waren in Henegouwen bi Vrou Iacob, ende overdroegen so, dat si Scoenhoven begrepen, dat doe der ouder Vrouwe van Hollant toebehoerde in duwarie. Ende tot Schoenhoven wert geseynt Florens van *K*ijfhoeck, mit een deel goeder mannen; ende daer quamen vlusche veel Ridderen ende knechten ende cloecker mannen in Scoenhoven, ende si belaghen dat slot, ende wonnen opten eersten nacht tFoerborcht vanden slote. Ende opt slot was Casteleyn *W*illem van Colster, ende bi hem Aernt Beylinc, mit meer ander. Ende si gavent slot op, behoudelic hoer lijf ende goet, sonder Aelbert Beylinc, die wert levendich begraven buten Scoenhoven op enen molenwerff.

Ende int selve jaer van 25. soo wert Schoenhoven belegen in die Vasten; ende daer lagen voer die gemeen steden van *H*ollant, *Z*eelant, ende Vrieslant mitten Ioncheer van Gaesbeck, als een Ruwaert der landen voerscreven, sonder tZiericzee, der Goude, Oudewater, ende den Briel; dese saten stil, ende en onderwonden hem nijt; ende dit belegh duerde 24. weken lanck: binnen welcke belegge die in Scoenhoven lagen mit die inwoennende poerteren menige stoute reysen deden, hoe wel dat si belegen waren; ende togen voer Rotterdam, ende namen daer scepe

wt

wt der haven, ende voerdense die Leck op, ende vochten hem daer doer; ende die van Rotterdam verloren hoer bannier daer, ende hoer Scout, diese droech, wert gevangen. Ende ten laetsten soe quam *H*ertoch Adolph van Cleve, ende dedinghede een bestant tusschen beyden, ses weken duerende. Alsoo togen die Steden weder thuus van Scoenhoven.

Int selve jaer soo versamede Hertoch Philips van Burgoengen, ende *H*ertoch Ian van *B*rabant te *B*ergen in Henegouwen, ende overdroegen mit malcanderen, dat *H*ertoch Philips soude wesen Ruwaert van Hollandt, van *Z*eelandt, ende van Vrieslandt. Ende *H*ertoch Ian van *B*rabant soude *H*enegouwen houden. Ende Vrou Iacob en wert nijt toe gescickt. Ende men deylde aldus hoer vaderlike erve, ende men gaf hoer nijt, ende si lach tot Gent. Ende doe wert heymelick overdragen, datmense van Ghent ontbieden soude te Rijsel te comen, ende si wert ontboeden, ende si wert heymelick gewaert, quaem si te Rijsel, datmense opt casteel leggen soude, daer si al hoer leven bliven soude. Si liet luden, dat si te Rijsel wert woude trecken tot hoer neve van Burgoengen, ende si nam cort beraet mit horen vrienden, ende dede een gheruft sprenghen int hoff daer si lach, dat si des tsavonts baden woude; ende bleef soo heymelick in hoer camer mit die si hebben

Pag. 192

woude; ende clede hoer mit mans cleder, die snode waren; ende quam van dien avont alse onbekent buten Ghent, daer twee luden hielden te peerde, ende hadden noch een ledich peert, daer si op sat, ende reden also voert haestelick alle de nacht, ende quamen des morghens vroech voer Antwerpen opt veer, ende sceepten daer over, ende hadden daer een wagen wel ghespannen, daer si op saten, ende reden so haestelick ende quamen des tsavonts tot Wouderchem; ende doe voert tot *H*oekelem, ende so voert, ende quamen des morghens te 9. uren tot Vyanen; ende toech voert tot Scoenhoven bi horen vrienden, diet so jonckerlick ghehouden hadden, diese seer vriendelick ontfengen ende huldense; ende van daer tot Oudewater, diese oeck hulden; ende van daer ter *G*oude, diese eerlick ontfengen ende huldense oeck.

Corts daer na so quam die mogende vorst Hertoch Philips van Burgoengen in *H*ollant tot Rotterdam, ende liet hem hulden tot Dordrecht, tot Haerlem, tot Leyden, tot Delft, tot Amsterdam, ende tot meer ander steden, als Ruwaert der landen, daer nochtans hoer rechte Vrouwe *H*ertoch *W*illems enige dochter noch levede, ende selve in den landen was. Ende daer rees een groot oerloghe tusschen Vrou Iacob mit Scoenhoven, ende der Goude, ende Oudewa-

ter,

ter, Vyanen, Montfoerde, ende mitten Sticht van Utrecht, aen die een ſide, ende die *H*ollantſche ende Zeelantſche ſtede aen die ander ſide, mit horen hulperen.

Int jaer 1426. ſo quam die heer van Falbat mit veel Engelſchen, mit veel ſcepen, in *S*couwen in *Z*eelant, ende meende *Z*eelant te winnen: alſoe alſt die *H*ertoch van Cloucester behilickt had mit Vrouwe Iacob. Ende daer tegen quam Hertoch Philips van *B*urgoengen, mit ſommige vanden ſteden wt *H*ollant, ende ſtreet tegens den Engelſchen bi Brouwerſhaven, op Sinte Ponciaens avont. Ende die heer van *H*aemſteden, mit ſinen vrienden, die waren mitten Enghelſchen. Mer die Hertoch van *B*urgoenghen wan den ſtrijt, ende daer worden verſlagen heer Coſte van *H*aemſtede, heer Ian van Reneſſe, heer Ian van Hoenpijl, heer Andries van Walims, Iacob van Borſelen, heer Claes ſoen, ende menich ander edel ende onedel. Ende daer wert ghevanghen die heer van Haemſteden, mit menigen anderen.

Inden ſelven jaer van 26. opten vierden dach in April, ſoe toech Vrou Iacob van Hollant mit Schoenhoven, der Goude, Oudewater, ende mit die *K*ermelanders, ende mit een deel uten Sticht van Utrecht voer Haerlem, daer ſi voer lagen vier weken. Ende binnen *H*aerlem lach als Capyteyn heer Roelant van

*W*t-

Wtkercken. Ende die voer *H*aerlem lagen die branden meeste deel al die molen ende husen of, die buten der poerten van Haerlem stonden. Ende hier tegens bereyde hem heer Ian van *W*tkercken mit Pickaerden ende Vlemingen, ende oeck mede veel Hollanders ende Zeelanders, ende sijn gecomen tot Leyden, ende meenden Vrou Iacob van Haerlem te verdriven. Mer doe dit Vrou Iacob mitten horen vernam, so toghen si haestelick van Haerlem, ende quamen tot Alphen opten Rijn bi Leyden, ende daer gemoete hem dat volck dat binnen Leyden vergadert was, ende daer rees enen groten strijt, ende Vrou Iacob was selve in den velde. Ende daer waren Ridders gheslaghen van Vrou Iacobs syde heer Ian van Wassenaer, heer Ian van Langeraeck; heer Heinric van Cranenborch, heer Evert, die bastaert van *H*ollant, heer Dirck vander Merwijn, heer *G*erijt van Poelgeest, heer Aernt van *G*hent. Ende daer worden omtrent 500. mannen verslagen ende 85. poerters van Leyden. Ende dese strydt geschiede op Meyavont des morgens vroech. Ende Vrou Iacob toech mit seghe inder Goude.

Inden selven jaer waren vergadert die van Haerlem mit hoer bannieren, ende daer quamen hoer tegens enige heren die binnen der Goude lagen mit Vrou Iacob, ende sy vochten tegens die voerscreven steden by Alphen, ende wonnen den stede hoer banniere

niere af, ende floeghen ende vinghen veel volcks. Ende daer waren ſes of ſeven riker mannen van Amſterdam ghevanghen, die hoer ſekerheyt lieten varen, ende en quamen nye in.

Inden jaer 1427. ſo quam *H*ertoch Philips van Burgoengen, ende beleyde Sevenberghe in enen herden wijnter 14. weken lanck. Ende die ghemeent van Sevenberch wert tweedrachtich teghen den Heer van Sevenberghe, ende daerom moſt die *H*eer van Sevenberge een dedinghe aengaen; dat hem van ghenen noot gheweeſt hadde, des ſi eendrachtich gheweeſt hadden van binnen. Ende die ghemeent ontfenghen den *H*ertoch van Burgoengen voer enen *H*eer, behoudelick hoer lijffs ende goets, ende hoer rechten. Ende die Heer van Sevenberge mit ſinen vrienden ende vreemden gaſten toghen wt, ſo ſi inghekomen waren. Mer op wat vorwaerde dat die *H*eer van Sevenberge ſyn ſtede ende ſlot over gaf. dat laet ick ſtaen. Mer die *H*eer van Sevenberghe beclaechde hem ſeer, datmen ſyn vorwaerden nyt en hielt, ende moſt dolen, ende ſterff in armoeden.

Int iaer 1427. in die heylich weke ſterf *H*ertoch Ian van Brabant. Daer na int ſelve iaer wert Hertoch Philips van Burgoenghen ghehult in *H*ollandt ende in Zeelant als Ruwaert, ende recht

oer der landen, ſonder die van Scoenhoven, der Goude ende Oudewater, die bleven bi Vrouwe Iacob hoer rechte lantſvrouwe.

In den ſelven jaer ſo wert vyant die *H*ertoch van Burgoengen des Geſtichts van Utrecht, ende die Hertoch van Burgoengen dede een al te groten ſcip maken tot Amſterdam, datmen die Katte hiet', oft een blockhuus geweeſt hadde, ende dat dede hi ſette voer die Eme, dat hi dat Sticht daer mede dwingen ſoude; ende dit was in enen herden wijnter; ende daer lach dat Sticht mit een groot heer van volck op die Eme voer die *K*atte, ſo dat ſy die een ſyde vander *K*at ſeer ſceynden mit ſcieten van buſſen. Mer doet begonde te doyen, ſo dreyde die *K*at om mitten yſeganck, ende die ander ſide quam voerſtaen; ende die op die *K*at laghen en wiſten anders nijt dan ſi ghedrenckt ſouden hebben; ende die Stichtſe ſagen dat die *K*at alſoo draeyde, ſo meenden ſy datſe alſo gemaeckt was datmenſe alſo dreyen mocht; ende doe braken ſy op, ende togen thuus. Ende in deſen tyden ſterff die Hertoch van Clouceſter.

In den Iaer duyſent vier hondert acht en twintich, opten vierde dach in Meye, ſoe worden verſoent die Hertoch van Burgoengen ende Vrou Iacob van Hollant. Ende is mitten Hertoch van Burgoengen, hoeren neve, getogen in *H*enegouwen, in *H*ollant, in Zee-

Zeelant, in Vrieſlant, ende heeft den Hertoch van Burgoengen doen hulden over al als Ruwaert, ende recht oer der landen. Ende cort daer na int ſelve jaer ſo wert oock geſoent tuſſchen den Hertoch van Burgoengen, ende den Sticht van Utrecht.

Int jaer 1433. ſoo verliefde Vrou Iacob op enen Ridder, wt Zeelant gheboren, ende hiet heer Vranck van Borſelen. Ende deſen ridder trouwede ſi heymelick tot enen man. Als dit wtbrack, ſo dede Hertoch Philips van Burgoengen, int ſelve jaer, in de maent van Iulio, deſen heer Vranck van Borſelen vangen indē Hage, ende dede hem voeren opt ſlot tot Repelmonde. Ende die ſprake ginc, dat hi hem ſijn hoeft off woude doen ſlaen. Vrou Iacob dede ſeer vervolgen om heer Vranck van Borſele te live te houden, ende wt der vangeniſſe te crigen. Des ſo quam die Greve van Muers biden Hertoch van Burgoengen, ende heefttet gededingt; *Als dat Vrou Iacob van Hollant gaf den Hertoech Philips van Burgoengen over Henegouwen, Hollant, Zeelant ende Vrieſlant. Ende des ſoude heer Vranck van Borſele wt der gevangeniſſe comen, ende hi ſoude mit vrou Iacob hebben dat lant van Voern ſijn leven lanc; ende daer hoe der Vrouwen leven lanck Suutbevelant, ende dat lant vander Tollen; ende alle die tollen van Hollant ende van Zeelant* Ende Hertoch Philips die gaf heer Vranck van Borſelen die Greefscip van Ooſtervant tot ſinen live. Ende

heer Vranck quam wt der vanghenisse, ende behielt Vrou Iacob te wive. Ende *H*ertoch Philips wert gehult in *H*enegouwen, in *H*ollant, in Zeelant ende in Vrieslant, als recht erffheer der landen voerscreven.

Int jaer ons Heren 1436. op Sinte Dyonisius avont so sterff die edel vorstinne Vrou Iacob van Hollant, ende en liet gheen kijnder. Ende wert begraven in den Haghe in die capelle opt hoff. Ende si had neghentien jaer na haers vaders Hertoch Willems doot in groten druck ende tribulacien gheleeft.

VAN PHILLIP *VAN* BVRGOENGEN, *GREVE* VAN HOLLANDT.

25

Philips *H*ertoch van Burgoenghen, van Brabant, Lotrijck, Limborch ende Greef van Vlaenderen, van Burgoengen, van Artoys, ende van Namen, Merckgreve des heyligen Rycks, heer van Salinis, van Mechelen, *H*ertoch Ianssoen van Burgoengen. Ende was Vrou Iacob van *H*ollant hoers oems soen, ende hoere moyen soen. Dese was Greve van Henegouwen

gouwen, van Hollandt, ende van Zeelandt, ende heer van Vrieſlant, vier ende dertich jaer lanck.

Deſe Philips had drie wyven. Dat eerſt wyff was des Conincs dochter van Vranckryck, ende ſterf ionc ſonder kynder. Dat ander wyff was des Greven dochter van Oe Grevinne van Nyvers, ende daer en had hi oeck gheen kijnder bi. Dat derde wyff hiet Yſabeel, ende was Coninck Ians dochter van Poertegael. Ende die nam hi int iaer 1429. Ende daer wan hi drie ſonen bi. Die eerſte ſoen heet Anthonius, ende ſterff jonck. Die ander ſoen hiet Ioeſt, ende ſterff oeck jonck. Die derde ſoen hiet Karel, ende was Greve van Sarloys, ende na den vader Hertoch ende Greve. Deſe Hertoch Philips regierde ſijn landen langhe jaren in ruſten ende in vreden, ſonder veel Oerloghes, ende in groten ontſich. 1467-93

VAN
CAREL
VAN
BURGOENGEN,
26 *GREVE VAN HOLLANDT.*

Kaerel, Hertoch Philips ſoen eerſte Greve van Sarloys

was. Ende na sijns vaders doot, was hi Hertoch van Burgoengen, van Lotrijck, van Brabant, van Limborch, van Lutzenborch, ende Greve van Vlaenderen, van Artoys, van Burgoengen, van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende van Namen, ende heer van Vrieslant, ende Mercgreve des *Heyligen* Rijcks, ende heer van Salinis, ende van Mechelen. &c. Hy had drie wyven, dat eerste wyf was des Conincs dochter van Vrancrijck, ende sterf jonc, sonder kijnder. Dat ander wijf was des Hertoghen dochter van Borboen, ende hiet Anna, ende daer had hi een dochter bi, hiet Maria, die nae hoer vaders doot hilicte aen des *K*eysers Ftedericx soen, die Maximilianus hiet. Ende int jaer 1468. na syns vaders doot, nam hi syn derde wyf, die Margriet hiet, ende was Hertoch Ritsaerts dochter van Iorcke, Coninc Eduwardus suster van Engelant.

Dese Hertoch Kaerl regierde 10. jaer ende int 't jaer dusent vierhondert twee en tseventich omtrent derthien dach bleef hi voer Nansy.

Van deses Kaerl werken, leset die Cronijck van Brabant int 288. blat ten eynden toe wt.

VAN

VAN MAXIMILIAEN *VAN* OOSTENRIICK 28e: Graef

Ghetrout met Vrou MARIA, dochter van Burgondien.

Maximilianus, des Keyſers Fredericx ſoen, vander genade Gods, Hertoch van Oeſtenrijck, van *B*urgoengen, van Lotrijck, van Brabant, van Steyr, van Kerrondon, van *K*rayn, van Limborch, van Lutzenborch, van Ghelre, &c. Greve van Vlaenderen, van Habſpurg, van Tyrol, van Phiert, van Khiburch, van *B*urgoendien, van Artoys &c. Palſgrave van Henegouwen, van *H*ollant, van *Z*eelant, van Namen, van Zutphen, Marcgrave des Heyligen Roemſchen Rijcks, ende van *B*irgou, &c. Landtgreve in Elſats. *H*eer van Vrieſlant, van Windiſthenmarch van Poertenau, van Salinis ende van Mechelen, &c. Deſe Maximilianus heeft te wijf *H*ertoch Kaerls dochter van Burgoenjen, &c. die Maria hiet, ende daer heeft hi eenen ſoen bi, ende hiet Philips, *H*ertoch in Oeſtenrijck, ende Greve van Sarloys; ende oeck een dochter. Siet voorder het oude Goudtsche Kronyxken

Philippus austriacq 29 Comes

Carolus quintq 30 Comes

Philippq 31 Comes

EINDE.

VERSCHEIDEN AENTEICKENINGEN *ENDE* BIIVOECHSELEN,

Gedaen door

MARCUS ZUERIUS van BOXHORN.

BLadt 3. *Van den beginne ende begrip van Hollande vint men veel bescheits of in't beginsel van der Chronijcke van Engelandt ende Utrecht.*) Veldenaer verstaet hier door de Chronijcken by hem self opgemaect, die onder my ende eenighe andere noch berusten. Daer singht men niet anders als het oude deuntjen. *Hollandt*, secht hy in het begin van de Chronijcke van Utrecht, *was eertijts al bosscagi ende wildernisse, ende dat wert eerst begrepen van wilt volck, dat quam uyt een eilandt, dat Albion hiet, ende namaels Britanien, ende nu Engelandt. Ende Coninck Brutus die wan ende beerachte dat eilandt Albion, ende versloech daer veel Reusen ende Reusinnen. Ende van dien wilden volcke, dat uyt den lande verdreven was, wordt Hollant eerst begrepen; ende die heeten lange tijdt Slaven, ende dit was negen hondert jaer voer Godts ghebeorte.* Dan al dit ende dierghelyck segghen moet men houden voor loutere beuselinghen, tot dat men ons deuchdelyck toone wie sulcx in die tyden, als de

Rech-

Rechteren heerſchſten over Iſrael, van de bewooninge deſer landen heeft geſcreven. Soo langh ſulcx niet geſchiet (ende ick weet wel dat ſulcx noyt ſal geſchieden,) moet men voor vaſt houden, dat dit alles erdacht ende gedroomt is gewordẽ van die, welcke eerſt ontrent de duyſent jaeren naer ons *H*eilants geboorte van den ontſpronck deſes volcks hebben beginnen te ſcrijven. Laet ons dan deſe beuſelingen laeten varen; ende alleen bybrengen, dat men met goede ende onwederſpreeckelycke redenen kan ſtercken.

Het gaet vaſt, dat eertijts onder den gemeinen naem van *Belgen* de inwoonderen van *H*ollandt begrepen ſijn geworden. Welcke naem te laetſten ſonderling aen den thans noch ſoo genoemden *Welſchen* (een woordt dat eene ende het ſelve is met *Belgen*) ofte *Welſche Nederlanders*, is verbleven.

Het is oock ſeker, dat een groot gedeelte van Hollandt onder den gemeenen naem vã *Batavi* by den Romeinen ende Griecken verſtaen is geworden; welcke naem van *Batavi*, ofte *Batavia*, ſoo als de Romeinen ſpreecken, ten laetſten alleen bygebleven is dat gedeelte van Gelderlant, dat nu de *Betuwe* genoemt werdt. In de oude Latynſche brieven van de verleden eeuwen werdt de *Betue* genoemt *Batua*; het welck immers een ende het ſelfde is met *Batavia*.

Noch oock so syn in de oude Historien de inwoonders van Hollandt bekent onder den gemeenen naem van *Frisen* ofte *Vriesen.* Want dese naem streckte sich soo verre, dat *Rijnsburch*, dicht by Leyden gelegen, genoemt wordt *munitissimum Frisiæ Castrum*, dat is, het sterckste Slot van Vrieslandt. Iae oock *Vlaerdingen* wiert genoemt *oppidum Frisiæ*, een Stadt van Vrieslant. De gemeinschap van eene ende de selfde rechten, als het Aesdomsrecht, oorspronckelyck comende van de Vriesen, ende by een groot gedeelte van den inwoonderen van Hollandt noch onderhouden, toont genoechsaem, dat haer den naem van Vriesen niet sonder reden wert gegeven. *Aischa* is een Fries woordt, ende wert in haer outste wetten gelesen, ende genomen voor een wetgever ende rechter.

Wes belanght de naem van *Hollant*, over des selfs oorspronck is men van onderscheiden gevoelen. Het welck elders, ende by anderen mach werden gelesen. De waerschijnlyckste, tot noch toe te borde gebracht, is, dat uyt Denemarcken, als de Noortsche volckeren met groot heir ende gewelt afsacten, ende hier te lande het geluck haer diende om een blijvende stoel te stellen, de naem van *Hollandt* herkomstich is, alsoo daer noch heden te daege een naemkondich eilandt, *Oelandt* genoemt, is te vinden. Met welcke meyninge ick my oock eertyts, in myne kindtsche

ſche jaren, opmakende het Tonneel ofte de Beſchryvinge des landts ende ſteden van Hollant, liet vergenoegen.

Nemaer thans can ick wat naerder ende ſekerder van de hercomſte ende bediedinge deſes naems voortbrengen. *Hollant* is een oudt Saxis woordt, ende met den Saxen, haer eertijts uyt de hooge geweſten van Duytſlant in deſe ende andere naburige landen uytſtortende, overgecomen; 't enemael over een ſlaende ſijne bediedinge met de gelegentheyt, weſen, ende toeſtant van deſen lande. Ick leere uyt een Engelſaſche woordenboeck, opgemaeƈt en ende my ter hande geſtelt door den hoochachtbaren Heer, ende uytmuntende kender van diergelijcke oudtheden, Iohan de Laet, dat de oude Engelſaxiſche een laech ende overſulcx ſlickrich, ende tegen het geweldt van het om ofte doorlopende water bewaldt ende bedijckt landt noemen H*oledene*. H*oledene*, convalles. H*ole* noemen de ſelve dat hol ende bol is. Soodaenich is voorwaer het landt, dat thans door verloop van verſcheiden eeuwen, ende ghewelt van wapenen, ende anders, verder uytgeſpreyt, eertyts in eene byſondere enchte beſloten, ende eerſt H*ollant* genoemt werde; dat is, een gedeelte van het nu geſechde, ende op het enghſte genomen, *Suyt* H*ollant*, ofte *Dordrechſewaert*; het welck niemandt gheſien ofte doorreyſt heeft, die

het niet een laech, broeck ende moerachtich, ofte oock cleyachtich landt, dat is, volgens het oude ſpreeckwoordt, *Hollandt*, *Bollandt*, ende de taele der oude Saxen *Holedene* ſal noemen. Dit woort vinde ick uytdruckelyck gebruyckt, in duſdaenige beteickeninge, in de oude Engelſſaxiſche overſettinge van den 59. Pſalm *God ſprecende wæs on halgum*, *his in bliſſie en infadæi le byrthen l' burn .en* HOLEDENE *eærdunge amete.* Het welck in het Latijn dus overgeſet werdt; *Deus loquutus eſt in ſancto ſuo, lætabor & partibor Sichimam, & convallem tabernaculorum metibor.*

Indien eenige volckeren connen geſecht worden van een bloet ende hercomſte te ſyn, ſoo ſyn het de oude Hollanders ende Saxiſche; ende overſulcx mach de bedidienge van de oudſte Hollandtſche woorden, als ſelf *Hollant*, ende andere, van den ouden Saxſchen wel afgehaelt werden.

Sie dan hier, by onſe oudſte voorouderen is een laech aerdtrijck *Holedene*, ende, by incortinge, gemeenlijck in het ſpreecken gebruyckt, *Holedene*, dat is, *Holendt*, ofte *Hollandt*, genoemt geworden. Daer is oock niet gemeinder onder de Nederlanders, als dat de plaetſen haer naem ontfangen van haere gelegentheit; waer van de naemen *Zeelandt*, *Waterlandt*, *Veenen*, *Maeſlandt*, *Rhijnlandt*, ende menichte van andere genoechſaem conden getuygen, by aldien d er oudſte

ſte woorden, als ſijn die van Landen, Steden, dorpen, ende diergelijcke, die boven alle twijfel ſyn de alderoudſte, rechte kenniſſe ende bediedinge niet waer verloren. Een ieder kent thans in *H*ollant de naem van Woerden, qualyck iemant de rechte bediedinge. De Engelſaxcſche taele leert ons die duydelijck. *Woerd* beteickent in de ſelve *een ſlot*, ofte *ſterckte*. Ende tot geenen andere einde wierde eertijts, op de grenſen van het Sticht van Utrecht ende Hollant gebouwt Woerden, ſoo als de *H*iſtoriſchryvers dat verhaelen. *Leeuwaerden* in Vrieſlandt, ſijnde de hooftſtadt, kendt een ieder, wynige of mogelyck niemantd de bediedinge. De Engelſſaxiſche taele leert ons dat *Liuwaert* daer in beteeckent, *een ſetelſtoel ende woonnge der Vorſten.* De Franſchen ſouden lichtlijck hier uyt oock connen vinden den oorſpronck van de naem *Louvre*; daer over ſy tot noch toe twiſten. Dan hier van breeder elders. De rivier *de Wael*, geſecht *Vahalis* by de Romeinen, is gemeinlijck by naem wel bekent, maer niet by bediedinge. Nochtans *Waelen* noemen de oude Duytſche *groote wateren*. Hier van ſecht onſe Veldenaer terſtont in het beginſel, beſcrijvende de gelegentheyt van Hollant, dat het heeft binnen *Waelen en meren*, dat is, *groote waeteren*. Het woordeken *leen*, ende, *in leen geven eenich goet*, kent een jegelijck, wynige ofte geene de rechte bediedinge. De oude Duytſchen, onder

 welcke

welcke te ſtellen ſyn de oude Saxen ofte Engelſaxen, noemen *Leona een loon*. Het woordeken *leening*, onder de Krychsknechten thans noch wel bekent, compt over een met der ouden, *Leana*. Heden ten daege ſecht men, door incrompinge des woorts, in vele andere oock gebruyckt, *Loon*. Een goet dan by een Vorſt, ofte ander, te leen gegeven aen iemant, beteickent niet anders in der daet als een loon, ofte die iemant gegeven wert om ſyne goede dienſten, ofte om dat verwacht werden dienſten, als een loon voor den leenheer, vã die welke iets te leen of te loon heeft ontfangen. Diergelijcke veel meer preuven ſouden connen gegeven worden; dan het ſoude te lanck vallen alles, hier toe dienende, thans op te haelen. Dit ſal dan een ander dachwerck zijn. Immers blyckt het dat H*ohelene*, of H*ohelendt*, ofte H*ollandt*, ſoo als wy nu by incortinge ſpreecken, een wooordt is oorſpronckelijck ende afcomſtich van de Saxen, hebbende eene bediedinge, die met de geſtalte van Hollandt wonder wel over een compt. Dus werdt oock noch heden ten daege by de Engelſche, van den Duytſchen ende Saxen ongetwijfelt hercompſtich, het derde gedeelte van de Provincie van Lincoln *Hollant* genoemt, een Graefſchap aen de Zee gelegen, gans weeck, ſlickerich ende moeraſſchich van gront, even gelyc als ons Hollant. *Hollandia*, ſecht een Engels Schrijver Spedus

eſt

eſt tertia pars Lincolnienſis Comitatus. Aer in Orientali & Auſtrali tractu craſſior & nebuloſius, ob paludes & inſolidas terras. Daer en boven; *Solum Hollandiæ ad ortum & meridiem paludoſum & ſalſum quid reſipit.* Het ſelfde ſecht oock Camden; *Hollandia, Ingulpho Hoilandia, ad mare eſt, &, perinde ut Hollandia Germaniæ, aquis ita plurimis in locis permadet, ut preſſa hauriat veſtigium, & pedum pulſu tentata quatiatur; unde nomen inditum videatur; niſi quis malit cum Ingulpho Hoilandiam verum eſſe nomen, & illud à ſoeno impoſitum.* Dan daer is niet ſeeckerder als dat het woort *Hollant* hercompſtich is van het Engelſſaxcſche *Hohelene*, beteekenende een laech ende dien volgende vochtich ende waterachtich landt, ſoo als hier voor geſecht is. Ick vertrouwe dat niemant voortaen aen de waerheyt van deſen ſal twijffelen, laetende vaeren het gene tot noch toe by andere, nopende de bediedinge van de naem *Hollant*, geſecht is.

Bladt 4. *Herde vruchtbaer*) Dat is, ſeer vruchtbaer. Want dus ſprack men eertijts in Nederlant. In aenſpraecken gedaen aen de Vorſten leſe ick; *Herde lieve, herde mogende*, &c. Men ſecht oock noch heden ten daege, *herdt vrieſen, regenen, loopen* &c.

Bladt 4. *Ende tot veel ſteden iſt morich.*) Dat is, moerachtich, ſlickerich. *Mor* bediet by den ouden Duytſchē, als ooc noch by den Denen, *ſlic, dat ſlikerich is.* Hier van noemt men ſoodanige landen in Brabant, ende elders, *moeren*; ende ſijn hercompſtich de naemen van eenige

ge plaetſen als *s'Graevenmoer*, *Moerkercke*, ende andere. Iae in het gemein ſpreecken is het ſelve woordeken noch gebruyckelijck. Dus ſecht men, *de moer van de wijn*, *den wijn op de moer laten leggen.* Wat *moer* hier beteickent is een ieder kennelyck. Dus worden *moracbtige* ofte *moerachtige* landen genoemt, die moeraſſchich ſyn, gelyck als Hollandt, ende andere.

Bladt 4. *Van welcke lande die hoefſtadt geheten is* Trajectum inferius, *off* Utrecht *in t' Duytſche*) Utrecht is niet de Hoofstadt van Hollandt, maer Dordrecht. Werde niet te min de Hoofſtadt van Hollandt eertijts by de Geeſtelijcke genoemt, ten opſicht van het Geeſteliicke ofte Biſcoppelijck geſach over deſen lande. De Duytſche naem is *Utrecht*, waer van de Munniken gemaeckt hebben in het Latijn, *Trajectum*, *Trajectum inferius*, *Ultrajectum*, als oock *Vetus Trajectum*, gelijc als of de eige naem was *Autrecht*. Dan hier van breeder elders.

*B*ladt. 5. *Greve*) van de bediedinge ende hercompſte der woorden *Greve* in het Nederlants, ende *Comes* in het Latyn, is van velen gehandelt. Ionchſt is alles, hier over geoordeelt, cortelijck by den anderen gebracht in het *Gloſſarium Salicũ*, op de voorleden daegen uytgegeven door den Eerwaerdigen ende hoochgeleerden *H*eer Godtfried Wendelin, Rechtgeleerde, Canonick ende Officiael van Doornick.

Comes, ſecht hy, *idem* & Gravio, *ſeu* Grafio, *paſſim*

omni-

omnibus ferme titulis obvium. Ripuar. Tit. LV. Siquis Iudicem Fiscalem, quem Comitem vocant, interfecerit; *satis ostendit, quis sit Comes.* Comites sunt, quos Tacitus vocat Principes pagorum, juri dicundo præfectos. *Eliguntur,* inquit, *in iisdem Conciliis & Principes, qui jura per pagos vicosque reddant. Comitum enim primum officium est jus dicere; ideoque eligebatur ad id munus industria personæ: insuper autem, ne peccarent per inscitiam in administrando,* centeni singulis ex plebe Comites *(minores intellige judices ac ministros)* consilium simul & auctoritas adsunt, *inquit idem Tacitus. Atque hi ab hoc numero* Centenarii *fuerunt appellati. Qui si quid sanum dixissent, Comes vetabatur retractare. Neque minus, si quid peccasset in judicando, plectebatur ipsemet Comes, ut patet Titt.* LIII. LIV. *& aliis alibi. Itaque contingebat etiam, ut à partibus læsis interdum occideretur iniquus judex, ejusque cædes non magna mulcta lueretur, ut videre est Titulo* LVII, De Gravione occiso. *& Tit* LIV. *satis exserte;* Si Gravio invitatus ad alterius caussam supra legem aut debitum aliquid præsumserit, aut weregildum suum redimat, aut de vita componat. *Quare & in Capitularibus Caroli Magni sancitur;* ut Comites vel eorum vicarii, legem sciant, ut ante eos quis neminem judicare possit, nec ipsam legem mutare. *Breviter: Comites præerant judiciis, Duces expeditionibus. Sed Comitum alii majoris erant dignationis ac jurisdictionis amplioris; & qui toti Pago seu Regioni comites præerant* Landtgravii *vocabantur;*

qui oppido alicui tantum, Comites *dicebantur simpliciter. Electivos fuisse usque ad annum Christi M. patet ex Diplomate Henrici Imperatoris, quo donat Episcopo Cameracensi Comitatum Cameracensem, cum potestate eunden Comitatum in usum Ecclesiæ supradictæ tenendi*, Comitem eligendi, &c. *Actum anno* M VII. *Posterius factum, ut fierent ex electivis hæreditarii, succrescerentque in fastigim Regibus invidendum.* Dus spreeckt hy van het Latijnsche woord *Comes*, als bediedende het Duytsche *Graef*, ofte *Greve*.

Wes aenraeckt het woordt *Graef* ofte *Greve*, daer van secht ende oordeelt hy aldus; Graphio, *sive* Gravio, *Titulis compluribus, idem quod Comes. Etymon descendit à* γράφω, *scribo. Postquam enim sedes imperii tralata est Constantinopolim, atque ex Aula illa Græca cœperunt in has oras mitti Potestates, multa in linguam nostrã irrepserunt vocabula Græca*, κυριακόν, Kerc, θέριστρος, *Triesch, æstiva* militaria; *& inter alia infinita* γραφεύς, Greve, Gravio. *Nimirum Præsides, pecuniarum minime contemtores, animam dominationis, indictiones habuerunt sempe, carissimus, quibus proponendis, tributorumque ac vectigalium oneribus distribuendis, necesse habuerunt in consilium adhibere Pagorum Civitatumque Primores, tam publicæ quam privatæ singulorum fortunæ gnaros, & per quos census perageretur divitum, mediocrium, pauperum exæquatus, referreturque in Commentarios ac Regesta. Propter hanc ergo* Ἀπογραφὴν *dicti sunt Graphiones; olim quidem Præsidum ac Præfectorum Romanorum, postea suorum quoque Regum Comites atque Adsessores, ac sacra vice judicantes Atque hi* Graviones,

qui

qui versarentur in Palatio, ac juxta Imperatorem vel Regem erant, Comites Palatini, *Teutonice;* Palsgraven: *qui vero late jus dicerent, regerentque totam aliquam regionem,* Lantgravii *vocabantur; qui per* Marcam *tantum seu limitem essent constituti,* Marcgravii *dicebantur; qui* Burgum, *seu oppidum aliquod regerent,* Burgravii, *fuerunt appellati. Iam item apud Teutonas Frisios, ac Flandros* Comites *dicti fuerunt eorum etiam* Consules: *quod legitur in LL. Eduardi. Unde apud Batavos* Dyckgraven, Comites Aggerum *inspiciendorum ac tuendorum, magistratus illis pernecessarius, ut & alibi* Meergraven, Comites Æstuariorum; sicut denique in Hasbania fuerunt *Grougraven,* Comites Grudiorum, *seu saltuum ac sylvarum.*

Dus volcht d' een d'andere, ende niemandt moeit sich om uyt te vinden de rechte waerheit. *W*es my belanght, ick can my niet genoech verwonderen dat mannen van letteren ende oordeel aen dit gevoelen, dat ganschs ongerymt is, haer tot noch toe vergaepen. *W*ant by aldien vast gaet dit gevoelen, dat het woordt *Graef* ofte *Grafio* comt van der Griecken γϱάφω, het welck beteickent *Scrijven* (waer mede over een compt het noch overige Duytsche woort *Groeven* of *Graven;* werdende daer van genoemt een *Graveereiser*) soo soude daer uyt nootsaeckelyck moeten volgen, dat de soo genoemde Graven niet anders souden geweest sijn als *Scrijvers* ofte *Geheymscrijvers,* 't sy van andere hogere Vorsten, 't sy van het volck, ofte om met een

woordt alles uyt de borſt te ſpreecken, *Penlickers*. Dit is immers te cort gedaen de macht ende hoocheit, in de welcke de eerſte Graven by den Duytſchen geſtelt ſijn geworden. Ick vinde dan my genootſaeckt de rechte waerheyt ende bediedinge van de naem *Graef*, of *Greve*, daer nae men ſoo langh tot noch toe, echter te vergeefs, geſocht heeft, ten laetſten hier te openen; niet twijfelende ofte de tot noch toe verholen waerheit ſal eenmael plaetſe vinden in het oordeel van die, welcke de waerheit alleen ſoecken ende believen.

Greef dan is een oudt Duytſchs woordt, niet anders in der daet beteickenende als een *Coninckltjcke Overſte*, ende *Bevelhebber*, geſtelt over het volck. Het opgemelte Engelſſaxis Woordenboeck leert ons dit duydelyck. Ick leſe daer in het volgende; *Gereſa*, Procurator, Conſilarius, Præpoſitus. Ælfric. Præpoſitus, *Gereſa ouwe Provoſt*. *Gereſſcipe*, Conſulatus. In de Engelſaxiſche overſettinge van het nieuwe Teſtament werdt Luc. 16. 3. het gene in het Latyn genoemt werdt *Villici officium* overgeſet *Gereſſcipe*. In de oude Engelſaxiſche wetten van Eduward leſe ick terſtont in het beginſel. *Eduaeward cyning byt Gereſum eallum*. Dat is; *Eduward de Coningh ontbiet allen ſijnen Overſten ende Richters*. Deſe Coninck lycke Richters werden genoemt *Gereſum*. Dit is de rechte hercomſte ende bediedinge van het

het woordeken *Greve ofte Gruve*. In de ſelfde oude wetten leſe ick ſomwylen oock *Cyninggereba*, dat is, Coninncklycke overſte ofte richter; ende werdt in het Latyn overgeſet met het van den Perſen ontleende woordeken *Satrapa*; het welck in der daet niet anders bediet als *Gereſa* of *Cunnig gereſa*. Deſgelycken compt in de ſelve dickmael voor het woordeken, *Portegereſa*, het welck in het Latyn vertolckt wert *Portæ vel oppidi Præpoſitus*. Want een Stadt werde eertyts genoemt *Port*; waer van noch overich ſijn de naemen van *Poerters*, *Poertrecht* ende andere. Het ampt der oudē *Gereſen* ofte *Greven* is lichtelyck af te nemen uyt de gemelte Engelſaxiſche wetten, die van haer gewach maecken. In de gedachte van den Coninck Eduward, onder den titel *Be dome*, *de Iudicio*, ſtaet voort in het Latyn dus overgeſet. *Edovardus Rex mandat Preſectus* (in het Engelſaxis *ſtaet Gereſom*) *omnibus, ut judicent tam juſta judicia quam juſtiſſime poſſunt, & in ipſo judiciali libro continetur: neque omittant ob ullas cauſas populo jus adminiſtrare; & ut unaquæque lis habeat ſuum diem, quo ſtatutum ſit ut eam determinetis.* In de ſelfde onder den titel; *De Præpoſito* (in het Engelſaxis *Be Gereſan*) *qui juſte non mannit*; ſtaet aldus. *Et ſi Præpoſitus* (Gereſa) *non adduxerit in jus in eorum virorum præſentia, qui ei ad teſtes honorati ſunt, tunc luat meam in obedientiam* (mine oferhyrniſſe) (*X X, Solidis.*

Uyt dese ende diergelycke meer andere overoude Engelsaxische wetten, te vele om die alle hier te voorschyn te brengen, can een ieder ten vollen blycken wat eertyts geweest is het doen, recht, ampt, ende waerdicheit der Graven; als dat sy geweest sijn hooftrichters, wien het opperste bestier van alle rechtsplegingе onder den volcke toevertrout was ende bevolen. Tot naerder kennisse daer van voegen wy hier by uyt de gemelte Engelsaxische wetten van Coningh Eduward het geen men aldaer leest van het ampt der Graven onder den Titel, *Be gemote andagum, De conventuum indictionibus; Volo singulos Præpositos* (Gerefa) *habere conventus* (Gemota) *singulis quatuor septimanis, & facere ut unusquisque jus obtineat; & unaquæque lis terminetur; & indicere quando sit proditura. Si contra fecerit emendet uti ante diximus.* Siet hier dan duydelyck uytgedruckt het ampt der oude *Gerefas*, of, gelyck wy thans spreecken, *Greven* onder den Duytschen ende van haer hercompstige Volckeren. Den Coninck Eduward secht dat hy wil dat ieder *Gerefa* sal een byeencompste leggen, ende een vierschaer spannen alle vier weecken, ende aldaer maecken dat een ieder recht geschiede. Dit was dan een princelijck ende vorstelyk ampt, waer over den Vorsten van den lande denaem van *Gerefa* (in de oude Friessche rechten leest men *Grewia*) ofte *Greve* gegeven is geworden; gelyck oock anderen minderen

ren Richters, onder den hoochsten *Geresa* staende, met byvoeginge van de saecke, waer in haere macht ende rechtspleginge bepaelt was, als *Dijckgraven*, *Pluymgraeven*, *Portgraven*, van welck laetste woordeken wy hier voren gewach gemaeckt hebben. Dus dan achten wy den oudtsgierigen leser, over de rechte bediedinge van den naem *Greve* genoech gedaen te wesen.

Bladt 5. *Soo sat dese Coninck op een tijdt in Brabant in een dorp dat Bladel heet.*)

Noch tegewoordich sijn in Brabandt overich aensienelijcke overblijfselen van een heerlijck ende treffelijck gebouw, in het welcke de Vorsten van den Lande haere staetelijckste byeencompste plachten te houden. Ick can niet naerlaeten hier te laeten volgen het welck my daer van voorgecomen in het *Glossarium Salicum* van de Heer Wendelinus, onlancs uyt
„ gegeven. ABTICA, secht hy, *& in alia mente*, ABBATE-
„ VS INLANTAMO. Malbergij locus *Abtica*, qui in alio
„ exemplari scriptus fuerit *Abbatheus in Lanthamo*,
„ quis potest esse alius, non dico Taxandria totâ, sed
„ totâ quantâ quantâ Europâ, præter *Happaerts*, juxta
„ *Bladellam*? Pladellæ enim fuitque superestque in rui-
„ nis hactenus *Villa publica*, seu *Lantham*, publicum Comi-
„ tatus Taxandrui Palatium, & SALA, uti vocant, IN-
„ FERIOR; (*die Neer-sael* vulgo nomen retinet) cujus

osten-

,, ostenduntur ingentes caveæ, murique ac fundamen-
,, ta, Palatij veteris amplitudinem testantia: quo in
,, loco Carolus Simplex anno Dccccxxiii. (non au-
,, tem Dccclxiii. aut Dccccxiii.) Theodorico pri-
,, mo Comiti Hollandiæ donavit Hecmundam; quod
,, fuit Comitatus Hollandici principium; *Indictione xi.*
,, *xvii. Kal. Iulij, anno xxx, regnante Domino Carolo Rege, Re-*
,, *dintegrante xxvi. largiore vero hæreditate indepta . . . . .*
,, *Actum Pladella villa. Hagano Notarius ad vicem Rotgeri*
,, *Archiepiscopi summique Cancellarij cecognovit.* Rotgerus au-
,, tem iste Archiepiscopus Trevirensis sedit ex anno
,, Dccccxviii. ad Dccccxxviii. qui character vel
,, solus aliorum anachronismos convellit, figitque
,, Epocham certam.

Wes raeckt het gene hier gesecht werdt aengaende het jaer, op het welcke Coninck Karel tot Pladelle den eersten Grave Dirck begifticht soude hebben, in dien twist willen wy ons thans niet steecken. Die breeder ende naerder onderricht hier over wil hebben, slae op het gene by den Edelen Heere van Noortwijck, Iohan vander Does, als oock den Hoochgeleerden ende in desen wel ervaeren *Heer*, Peter Scrijver, mijn sonderlinge ende hoochgeachte vriendt, hier over is gescreven.

Pag. 8. *Dese Greef Dirck hadde een hoochgeboren wijf, ende hiet Gena*) Ick twijfele dicwils, ende niet sonder reden,

reden, of dit den eigen naem van dese hoochgeboren Vrouwe is geweest. Dit gaet immers ondertusschen seecker, dat *Gena* een overout Duyts woordt is, ende *een wijf* beteickent; ende in die bediedinge hier ende daer noch in gebruyk is. *Queene* van de Engelsche, beteeckenende *een Vrou*, is niet anders als *Gena*. De Sweden seggen noch heden ten daege *Quinna*; de Russen *Kuna*; met welcke woorden onghetwijfelt vermaeschapt is het Griexsche γυνὴ ofte γυναιξ, een ende het selfde bediedende. De oude Gaulen oock, welcker taele over een quam met de Duytsche, noemden eene om haere heilicheit aensienlijcke vrouwe; *Cena*.

Bladt. 12. *Syfridus, Greve Arnouts soon, was die eerste Heer van Brederode)* Wes by anderen, aengaende de naem van dit overoude ende doorluchtige geslacht gescreven is geworden, mach men by haer lesen. Dit alleen moet ick den oudtstgierigen leser niet onthouden, dat ick vinde in der oudsten Duytschen, ende met haer gemeenschap hebbende volkeren taele, het woort *Brederoede* te beteyckenen een *Landtrechter, een Opperste, gestelt om recht te doen ende te plegen*, In een oudt Woordenboeck van de taele der oude Duytschen, Franschen, ende Britoenen, die noch in Wels Engelandt gebruyckt wert, staet; *Breyr, Brehyr*, Baro, Dynastes. *Breydir*, Prædium Baronum & Nobilium. *Breyres*, Baronissa. Hier wordt oock gewach gemaeckt van

Symon, eerste heer van Teylingen. Dit was oock eertijts in de selve taele eenen naem van groote waerdicheyt. In het opgemelte VVoordeboeck leest men; *Teylyng*, Dignus. *Teylingdod*, Dignitas. Het gaet immers seecker dat dese, ende diergelijcke naemen, niet te vergeefs, maer als hebbende eenige bediedinge van groote waerdicheyt ende uytmuntentheit boven andere, gegeven sijn geworden.

Bladt 24. *Robbrecht Prince van Kermerlandt.*) By den vaeder vã desen Robbrecht, genoemt Florens de derde, Grave van Hollant, schynen gegeven te wesen de eerste ende oudste rechten aen dien van Kermerlant; die wy goet gevonden hebben hier te laeten volgen, so om haere outheits wille, als ooc, om het gepleechde in die tyden, hier te lande, daer uyt af te nemen;

In dēn eersten sullen wy hem setten eenen Bailliu, die wy hem mit eer en setten mogen, ende van eenen wittachtigen bedde is.

Onse Scoute ende die Scepenen sullen bannen 't Graefdinge dees manendages, des dingesdages, ende des woensdages nae St. Ponciaens daghe, tot Hairlem, ofte tot Egmonde te rechten, des donresdages, des Vridages ende des Saterdages nae den banne, ende dair sullen wy selve wesen ter antwoirde al dair te rechten den clager, nae Kermer recht ende nae Scependoem.

Hier boven wedmen ons in Kermerlant hondert pont, soe sullen alle ongewedden boeten quijt sijn.

Ende gevielt dat wy inder voirsproken tijt binnen lants niet en waren, of mit soo grooter onleden begrepen waren binnen lants, dat wy 't Graefdinge niet houden en mochten, soo mochte wijt verleggen binnen

nen

nen dier tijt ende Vasten avont in eenen weke die open dagen hadde; of wair des niet, wy mochten verleggen nae achtende dach nae Paesschen in enen weke van open dagen, op dat soe comt voert gedinge ende dat te bannen als voersproken is.

Ende als wy dat Graefdinge selve hebbe begonnen, so mogen wy setten in onser Stadt eenen edele wel gheboren man, die ridder is, dat Graefdinge vol te dingen. Ende ist dat wy dat Graefdinge niet en dingen tot desen voirgenoemden dagen, soo sullen wy ten open dagen nae Pinxter onse ongewedde boeten, diemen pleget te houden int Graefdinge, inpanden gelijck of sy vervvonnen vvaren,

Voorts sos staet die koere an ons, vveder vvy hebben vvillen die hondert pont of die ongevvedde boeten, die int Graefdinge gehouden Zijn of daer in gevallen, ist dat vvy dingen. Ende kiesen wy die hondert pont soo sijn die ongewedde boeten quijt diemen pleech te houden int Graefdinge, ende die hondert pont salmen ons gelden, alsmense plach te gelden int Graefdinge.

Voorts salmen gelden die huyshoere alse sede ende gevvoonte is.

Voort dat Azige vvisen souden in Kermerlant dat sullen die Scepenen vvisen in alsulcke recht alst die Azige vvijsen souden.

V Vaert dat yemandt de Schepenen vvederseggede, dat sal die Bailliu berechten mitten mannen; hebben die Scepenen onrecht dat sullen sy gemeenlic beteren mit tien ponden te boeten; hevet hy onrecht diese vvederseghede soo is sijn boete tien pont.

V Vaer een man den anderen beclaecht om schulden, die moet wel bien also veel als hy hem bekennet sonder bannē ende sonder boete vanden andere sal hy doen, als dat recht van die lande staet.

Vooort soo vvie by dage of bi nachte misdede in een huys vechtender hant, hi verbuerde viervout die boete beyde tegen ons ende tegens den genen, dair hy tegens misdede.

V Vaert dat een man gewont vvorde of gequest, dair sel dier rechter ende die gesvvoren toe komen, ende die vvonden of die quetsinge besien, ende by horen rade dat te beschuldigen alse redelick is.

VVie so huysbreke doet mit haestiger hant die verbuert tien pont, vvert hi vervvonnen als recht is.

Sowie eenen man doot slacht mit haestiger hant, die salmẽ onse lant verleggen, also lange thent hy die man vergelt, ende onse moede heeft.

Is oeck yemandt die synen viant te vooren gheweest heeft in eenre vrijer taverne slact, hy geldet die misdaet viervout, gelijck of hi hem in enen anderen huyse geslagen hadde.

VVerden oec vrienden vichtende in eenre vrijer taverne die en verbuerden niet meer dan of si op vrijer velden vochten.

Alle jaer machmen gadinge dingen; ende also lange als die rechter sit te rechte, so en mach hi niemant beclagen, noch over niemant rechten sonder clager.

Ende die rechter en sal genen man panden om ongewedden boeten die vanden gaderinge roeren; mer men salse verbieden tot in dat Graefdinge toe, ende dair verwinnen alse recht is. Ende men en sal niemant pandẽ vã vechtelic buten gadinge, hy en woorden na recht verwonnẽ,

Als een rechter comt mit een clager in eenre gemeenre weyde, so en sal geen mã boetschuldich werdẽ dan die mã die onrecht scair daer hevet.

Alsetwee mannẽ twistẽ om anevanc van ervẽ so moegẽ seven mannen die naeste ende gevẽ dat erve, sonder banne ende sonder boeten, dẽ enen vanden tvveen; ende die dat erve verlieset die geldet die boete.

Dair een man sterft of een wijf, des dooden naeste magen, die rechte erfnamen sijn, nemen sijn erve sonder banne ende sonder boete, ten vvaer dat op ons quame te rechte.

Ende geviel een boeldinge van boeldele, dat sullen seven die naeste gebueren geven sonder ban ende sonder boete, als recht is; ende die dat boeldel verliest die geldet die boete. (jaers bottinge gelden.

Die Kermaren sullen twie jaer vri sittẽ vã bottinge, ende des derdẽ

Niemant en sal die Kermaren gebiedẽ ergent, sonder tot onser heervaert, ende die heervaert salmen tot elcker Kercke ontbieden mit bodẽ ofte mit brieven, viertien nachten voer dat sy porren sullen is dat sake dat si varen sullẽ buten onser Graefscip van Hollant. Mer is die heervairt binnen lants te doen, so sullen si gereyt wesen, so sy eerst mogen, so alst hem ontboden is.

So

So wie onse scot onthout hi salt gelden tweevout. Ende dat scot van elken Ambochte sullen die gezworen vanden Ambochte gaderen ende entfangen, ende onsen boden uytreycken.

Voort so en sal niemant onse bedesculdige luden dagen mogen voir den Bailliu, dan hoir gevvairde rechter.

Is dat sake dat enich bedeschuldech mã den anderen voir rechte anspreect van 2. saken, of van 3. of van meer, ende die gene diemen anspreect antwoirdet hi, des eersten puntes bin ic onschuldich, ende al des gy my betijt, al zwyget hi der anderen punten stille, dair by en valt hi niet in scaden tegens den clager, noch in boeten tegens den rechter.

Elck man mach vvel varen vvonen van den eenen Ambochte int ander, sonder bannen ende sonder boete, (vri blyven.

Een scotbair mã al voirt hi Scoutambacht daer by en sal hi niet scot-

Voort elc man mach sijns selfs erve gebruyken in den ban dairt in leget, gelyc den anderen bueren dier inwoent, alwoent hy in een ander Ambochte.

VVair die Heemraden mitten recht schouwen op eenen dick, ende dat sy wisten bi horen eedem, daer en mach niemant tegens seggen. Ende wairt dat sy keven onder hen, dair soudemen die uter Heemraden op bieden, dat si daer recht op soude wysen.

Voort, waert dat wy eenen huysman, die scot schuldich wair, van desen dage voirt scotvri lieten, dat soude helpen den bueren in haer scot; ende si mogen daer mede rekenen sonder ban ende sonder boet. Ende die wi scotvry hebben gelaten voir desen dach, die sal scotvry blyven.

Voort, als dair een rechter een mã een oordel vroecht soe mach hi sijn achtinge wel nemen totten rechter; ende al gaet hi wt achten dat hi wel in comen mach ende dat oerdel ontseggẽ, daer hy niet sculdig is te deilẽ.

Al houdet een bedeschuldich man sijn guet van yemant ten leen, daer sel hy scot gelden, sonder van ons.

Voort so mach elc mã vonnisse wysen voer ons ende onsen Bailliu, die onse mã is vã goede over enen beschuldigen mã, ende anders nergent,

Die Bailliu, of die Ambochtsheer, of die Scout, en mach genen vryen man winnen ter boeten, ten sy mit vryen luyden.

Die Scout sal vvesen vry ende volboren die over eenen vrijen man rechten sal. Ende soo vvie vvijsen sal over eenen vrijen man vonnisse voirden Scout, hi sal vvesen vry ende volboren.

Spreectmen eenen man aen om schot te gelden, die salsijn getuych doen vander Zvvaertsijde alst recht is; mocht hys oock niet doen hy soude dat scot gelden mitten bueren, ten vvaer dat den Bailliu kenlijcken vvair mitten gueden luden, dien hys betrouwede, dat hy edel vvair; ende alsoo verstorven vvaer dat hy zijn getuge niet doen en mochte; oock ist dat hi sijn getugen niet doen en mochte. Oock ist mede gesproken in Kermer recht, dat elc vvelboren man die verleent is van ons van goede, die sal svveeren, dat geschreven recht onsen huysluden den Kermaren vastelic te houden, ende al dat Kermer recht is, ist geschreven of ongeschreven; VVaer oeck yemant, die niet zvveren en vvoude die Ambachtsheer vvaer, of die guet van ons hilden, die en sullen die Kermarē voerschreven noch te rechte staen, noch niemant van sinen halven, noch en geen man hem guet vvt geven dat hi van ons houdet te liene, totter tijt toe dat hy Kermer recht gesvvoren heeft.

Voort vvat die Scepenen deilen over recht, dat en mach onse scout niet beroepen, maer clager ende houder mogent beroepen, vvillen si, op haer boeten.

Voort soo en sal niemant den anderen te hove dagen van stucken, die die Schout schuldich is te berechten.

Enen man, dit vergaderde mit sinen vrienden, al soo lange als hi niet en vochte mit die vergaderden volcke, so en verbuert hy, noch sijne vrienden niet.

Soe vvie dat vermaendé sijnen vrienden met voerrade, ende mit hen viven, of daer boven, sijn vianden sochte, ende daer mede vochte, dat is vergaderinge, ende anders geen. Dier oft vervvonnen vvorde alse recht is, die aenleyder verbuerde tien pont, ende die volgers elcx tien schellinge, hoe veel datter sijn.

VVaer dat die rechter een man een oirdeel vraget, ende die man

dat

dat oordeel deylet, ende hijs volvoldt hevet, daer en mach die rechter niet tegens ſeggen.

Vanden huyshoeure te gelden alſe Zede ende gewoenlijck is, ende hierboven geſchreven ſtaet, ſo is dat recht, wanneer die gemeene bueren hair vyf dingen volſtaen, ſo en ſullen ſy geen hoeure gelden.

Item onſe guede luden die Kermaren voerſchreven en ſullen genen vierden viſch gelden op Tye, noch in Crommenye, noch in Lymmeer; in anderen vvateren ſullen vvy onſe recht nemen in ſluſen ende anſtalen, die onſe ſijn, ende onſe vryen Ambochte daer vvy Scoutambochten verleent hebben.

Die Scout aldus verleent van ons en mach niemant onder hem ſetten, mer die Ambochtsheeren die van ons verleen tſijn, die mogen eenen Schout onder hem ſette, ende onder hem niemant.

Bladt 30. *Deſe Mechtelt had bi der gracien Godts vierdalff hondert kinder, &c.)* Deſe Hiſtorie is wonderlyck. Nemaer op dat men ten laeſten oock maecke een einde van ſich te verwonderen over leugens ende verdichſelen, ſiet hoe wy de ſelve daer van overtuycht hebben in ons Tonneel, ofte Beſchrijvinge van Hollant, over ettelijcke jaeren in het Latyn ende Nederlants uytgegeven. Ick ſcaeme my meermael over de verdichſelen, met welcke de Hollantſche Hiſtorie overgeſet is.

Bladt. 33. *ontſaen die weerdicheit der Ridderſchap met eenen halſlage)* Eene maniere van doen eertyts gepleecht ende noch onderhouden. VVaer van hercomſtich is de maniere van ſpreecken, noch gebruyckt, *iemant Ridder ſlaen*. De beidedinge van de ſaeke is wynigen bekent. Door den *halſlage*, ſoo als hier geſproocken werdt, in

iemandt

iemandt Ridder te ſlaen, werde niet anders beduydt, als dat den geſlagen Ridder alles van den Heere, die hem tot Ridder maeckte, ſoude hebben te lijden ende verdragen. Overblyfſelen van deſe maniere van doen, ende de daer van gegeven reden, vint men noch in Sweden, ende andere Noortſche geweſten van Europe. Als daer een dienaer, verplicht aen ſijn Heer ende meeſter, hem ettelijcke geſette jaeren trouwelijck ende wel gedient heeft, richt den Heer aen een treffelycke maeltydt; daer op noodigende ſijne ende des dienaers vrienden, In deſer tegenwoordicheit, voor het aenſitten aen de taefel, doet de heer een corte aenſpraeck, meldende de goede ende getrouwe, dienſten van ſijn dienaer; ende dat hi hem daer over wilde tot een *Keerl* (dit woort gebruycken ſy) maecken; dat is, hem voortaen wil ſijns ſelfs laten weſen. Dit geſecht ſynde, neemt hy in de handt een rapier ofte degen, ende ſlaet daer mede den dienaer om de ooren, ende ſchenckt hem daer op den degen; voor reden van deſe ſlach ende gifte hem gevende; *Dat hi hem dus ſtelt op ſijne vrije voeten, ende onſlaet uyt ſijnen dienſt; op dat hi uyt den ſlach ſoude leeren alles altijt van ſijn Heer te verdraegen, hoe ſwaer oock ofte onaengenaem het hem ſoude moghen weſen; ende uyt den geſchoncken degen, dat hi hem als een recht ſchaffen keerl tegen alle andere, die hem voortaen ſouden willen verongelijcken, beſchermen mochte ende verweeren.* Eene ende

de de selfde reden heeft den *halslach* in het maecken van Ridderen, waer van hier ge waecht wort.

Bladt. 34. *Nae der gedenckenisse der namen* Miles *so beduydt* Miles *een Ridder.*) Hier van compt het, dat in de oude Latynsche brieven van de voorleden eeuwen, spreeckende van Edele, de selve merendeels *Milites* genoemt werden. Eigentlyck beteyckent *Miles* een soldaet, ofte die sich met den crychshandel bemoeit. De oorsaecke waerom eertyts dese naem, uyt den crijchshandel genomen, den Edelen ende Ridderen gegeven is geworden, is dese, dat in de oudtste tyden die alleen geaedelt, ende met aedelijcke goederen by den Vorsten begiftìcht wierden, die haer met de waepenen in den oorloge dapper ende op eene uytmuntende wyse hadden gequeeten. Dit leeren ons de naemen van *Miles*, genomen voor een *Ridder ende Edelman*, maer eygentlyck bediedende, *een Krijchsknecht*; van *Ridder*, dat is te seggen, *een Rijder* ofte *Ruyter*; waer van de Edelen oock ende Ridderen *Equites* eertijts genoemt vverden; van *Waepen*, *Scilt*, (in het Latijn, *Scuta*, *Arma*) *Helm*, ende diergelycke meer andere. Den Edeldom was dan eertijts alleen een heerlicke belooninge van eene dappere deucht in den oorlooch ende wapenen sonderlingh gebleecken. Ende hier van daen sijn hercompstich de opgemelte naemen, raeckende den Aedel, ende alle smaeckende naer den oorlooch.

Laus enim militiæ, ſecht elders Tacitus, *ſummis tantũ mortaliũ agnaſcitur, & a Diis æſtimatur.* Dã hier vã ſullen wy op een ander tijt ende plaetſe breeder, of Godt wil, ſpreekẽ.

Bladt 37. *deſen heyligen Evangelium, dat ick taſte, met mijnre hant)* Het was eertyts de maniere ſijne hant te leggen op het boeck der Euangelien, als men eenen dieren eedt dede. Waer van in het Latijn comt de maniere van ſpreecken; *Iurare per*, of *ſupra Sancta Euangelia.* De reden van dit doen is, om datmen dien eedt hoochſt geſtaeft ende afgenomen oordeelde, die geſchiede in den naem van het gene, welck een jeder voor het dierbaerſte ende coſtelycxſte ende meeſt nootſaeckelyck geoordeelt werde te houden. Dit was, ende is het Euangelium, de eenige blyde bootſchap ter ſaelicheyt onder den Chriſtenen. Dus, ende om de ſelve reden, plachten de vrouwen, ende plegen noch ter tydt in eenige gedeelten van Nederlant, den eedt te doen, leggende de handen op de borſten. Dan hier van oock breeder elders.

Bladt 37. *Gaf den jongen nieuwen Coninck een grooten ſlach mit enen gulden ſweert in ſinen hals)* De rechte reden van deſen halsſlach, in het maecken van Ridderen, is hier voor by ons verhaelt. Deſe, die hier gegeven wordt, ſmaeckt meer naer Munickerye, dan waerheit.

Bladt 42. *Ende hi is geworden borger tot Utrecht)* Dit ſelfde verhaelt oock Heda. Waer op by de heer Arnold Buchel aengeteickent werdt, dat ſo groot is ge-

weeſt

weest de waerdicheit ende vryheydt van de Borgeren van Utrecht, dat de edelste ende grootste van de aengrensende landen, met het *Borgerschap van Utrecht* haer wel hebben willē laten vereeren. Des selfs recht is ook grootelycx door Coninck Willem, Graeve van Hollandt, vermeerdert geworden, soo als blijckt uyt de volgende sijne daer over gegeven brieven.

Wilhelmus D. Gr. Romanorum Rex semper Augustus, Universis sacri Imperii fidelibus præsentem paginam inspecturis gratiam suam & omne bonum; cupientes proni ad gratiam inveniri ex libertate Regalis munificentiæ ipsam illis libenter impendimus, qui eam sibi vendicant suorum exigentiis meritorum. Hinc est, quod nos sinceræ dilectionis constantiam ac fidei puritatem, qua dilecti fideles nostri cives Trajectenses erga nostram celsitudinem sunt, diligentius intuentes, ipsos & civitatem eorum, cum personis & rebus, sub nostra & sacri Imp. protectione per districtum Hollandiæ ac Zeland. tam in aquis quam in terris liberaliter recepimus, ac conductu. Et si aliquis bonas consuetudines & antiqua jura ipsorum infringere niteretur, nos juvare debemus quod consuetudines ac jura prædicta illis illibata in perpetuum observentur, secundum recognitionem Scabinorum civitatis prædictæ; præsenti edicto districtius inhibentes, ne quis ipsos, vel ipsorum aliquem, contra hanc nostram concessionem ac gratiam sive conductum impedire seu molestare præsumat. Quod qui fecerit, gravem celsitudinis offensam se noverit incursurum. Datum Traject. 14. Kal. Iulii, Indict. 10. Anno. Domini 1200. quinquagesimo secundo.

Wilhelmus Dei Gratia Rom. Rex semper Augustus, universis sacri Imperii fidelibus præsentem paginam inspecturis gratiam suam & omne bonum. Ad notitiam universorum volumus pervenire; quod si aliquis de nostris hominibus Hollandiæ, sive Zeelan-

diæ in Episcopatu Trajectensi, bona alicujus Burgensis Civitatis Trajectensis acceperit & ea detinuerit, nos dicta bona integraliter restitui faciemus indilate. Datum Tr. anno Dom 1252. 15. Kalend, Iul. indict. 10.

Wilhelmus Dei gratia Rom. Rex semper Aug. Vniversis sacri Imperii fidelibus præsens privilegium inspecturis gratiam suam, & omne bonum. Quotiens regalis excellentia Majestatis in subditos & fideles suos manus suæ liberalitatis extendit; & eos tanquam bene meritos condignæ retributionis muneribus recompensat, totiens eos in constantia fidei puræ corroborat, & tam ipsorum quam aliorum fidelium, ad ejus obsequia fortius obligat voluntates. Hinc est, quod nos fidem puram & dilectionem synceram, quam dilecti fideles nostri cives Trajectenses erga nostram Celsitudinem habuerunt hactenus, & adhuc ferventi animo habere noscuntur, diligentius intuentes, ac volentes ipsos speciali prærogativa gaudere, & gratia liberali: eis universis & singulis præsentibus duximus perpetuo concedendum: ut nullu princeps, Marchio, Dux, Comes, vel nobilis, Ecclesiastica vel sæcularis persona, aliquem ipsorum civium vel in civitate ipsa manentium, extea muros civitatis ejusdem, nisi Imperator vel Rex, super his quæ ad judicium sæculare spectant duntaxat, possit ad judicium evocare, citare seu etiam coram aliquo convenire, cum parati existant coram Episcopo Trajectensi, eorum domino vel Iudice, qui pro tempore fueit deputatus ab ipso in civitate Trajectensi prædicta, exhibere cuique justiciæ complementum. Vnde præsenti edicto districtius inhibemus, ne quis ipsos contra hanc concessionem nostram impedire audeat, seu etiam molestare. Quod qui facere præsumpserit, disgratiam nostræ Celsitud. se noverit incursurum; & in reatus sui pœnam centum Marcas auri Fisco nostro componat. Testes sunt hi: venerabilis Sambiensis Episcopus, Arnoldus dominus de VVesemale, Henricus de Voorne, Nicholaus dominus Persijn, Theodoricus de Gouda, Philippus de VVassenaere: VVilhelmus

mus de Brederode, & Hugo de Cralingen, milites; & Theodoricus de Teylingen. Datum Trajecti 14. Kal. Iulii indict. 10. Anno Domini 1252.

Bladt 48. *Ende ſloegen den Coninck: dat hi verſmoerde in ſinen hellem*) Het is aenmerckens waerdich, dat onder de naem van deſe *W*illem, Grave van Hollant, Roomſchs Coninck, in den jaere 1610. tot Colen uytgegeven is een boeck, genoemt; *Agalma Religioſorum, ſive Meditationes circa myſteria paſſionis Dominicæ;* dat is te ſeggen; *Geeſtelycke bedenckeniſſen over het geheim van het lyden onſes Heeren.* Waer over oock van hem gewach gemaeckt wert by de hoochgeleerde heer Valerius Andreus *in Bibliotheca Belgica.* 'tSy hy ſelf, 'tſy een ander onder ſyn naem dat uytgegeven heeft, het is ſeecker, dat ſulcx hem toegeſcreven werdt, om ſijne ſonderlinge Godtvruchticheyt.

Deſe Coninck VVillem oock heeft in het meerdere deel van den lande ende Steden van Hollandt ende Zeelandt gegeven ofte geveſt ſeeckere keuren, naer de welcke een ieder ſich ſoude hebben te gedraegen. VVaer van eenige by ons in het *Tonnel van Hollandt*, als oock in de *Chronyck van Zeelant*, ſijn uytgegeven. Nemaer eene des ſelfs Conincs VVillems brief, gegeven dien van Haerlem, ende tot noch toe in het licht niet gecomen, ſal ick, ende om ſyne oudtheits wille, ende om daer uyt te ſien de manieren van die

tijden, hier laeten volgen, soo als ick die, met eene overoude handt geschreven, best hebbe connen lesen.

IN nomine Sanctæ &c. Notum igitur sit tam præsentibus, quam posteris, quod ego VVilhelmus, Comes Hollandiæ, ob dilectionem oppidi de Herlem, petitioni incolarum eiusdem oppidi condescendens, liberos ipsos à thelonio, & ab omni exactione thelonii, per aquas & per terras ubique in potestate mea dimisi.

Præterea dictis oppidanis talem contuli libertatem, videlicet; si alicui quidquam adversus aliquem Burgensem de Herlem displicuerit, nihil inde nisi judicium Scabinorum habere debet; nec ego etiam aliud inde requiram, nec mea posteritas.

Si autem de circummanentibus alicui Burgensium de Herlem iniuriam seu violentiam fecerit de bonis suis, quæ juste & sine querimonia possederit, villicus de Herlem cum universis tam pauperibus quam divitibus illuc pergere debet; & illam iniuriam corrigere debet, & hoc sine mea, aut meorum offensione.

Cæterum de meo, nec non meorum consilio hominum, dignum duxi concedendum, ut oppidum de Herlem eo jure gaudeat, quod in tenore præsentium continetur: videlicet, si quis, de quacunque parte veniens in opidum memoratum, & oppidanus fieri juraverit, portæ & ingressus ejus ei patebunt, ita quod præstito juramento mihi & meis hæredibus & eidem oppido fidelitatem faciet; Sculteto quatuor denarios, præconi unum denarium, Scabinorum voluntati tres solidos traditurus; & his peractis jure oppidani postmodum perfuetur.

Cuilibet autem oppidano, si necesse fuerit, cedent 40. dies in mense Iulio & Augusto ad messes colligendas, & totidem dies ad seminandum Autumno extra limina prædicti oppidi; ita quod dicto tempore exacto redeat ad oppidum, ibidem mansurus, vel moram facturus. Similiter cedent cuilibet noviter oppidano facto xl. dies ad inducendum res suas oppido memorato.

Cum autem aliquis oppidanus fuerit in causa trahendus, debet citari

tari per judicem per præconem; veniens ad judicium post duas hebdomadas à die citationis.

Oppidanus vero citatus potest diem citationis anticipare & breviare; sed de jure cedunt ei duæ hebdomadæ. Prædictus mos citandi tantum locum habet in causa quæ vertitur inter oppidanos.

Si vero extraneus quis oppidanum coram Iudice traxerit in causam, Iudex tenebitur extraneo justitiam facere infra tertium diem, propter commodum extranei.

Cum vero sive oppidanus sive extraneus de querela, super quam tractus est in causa una, cum propria manu se debet excusare, confestim in judicio se tenebitur excusare.

Si vero per testes se debet excusare, cedent ei induciæ deliberatoriæ per duas hebdomadas; ita tamen quod tantum oppidanus potest ferre testimonium contra oppidanum; & simplex oppidanus ferens testimonium jurare tenebitur. Scabinus vero juratus sine juramento poterit ferre testimonium.

Cum etiam quis citatur de re pecuniali, debet citari per judicem per præconem, præsentibus ad minus duobus oppidanis; & in citatione debet taxari summa pecuniæ; & si citatus die præfixo in judicio non comparuerit, conquerens tantam pecuniam obtinebit, quanta fuerit taxata in citatione contra illum qui citatus fuerat; & citatus quia non comparuerat debet judici de banno tres solidos Hollandenses, & duos solidos conquerenti pro satisfactione persolvere.

Præterea, si censuales alicujus domini alterius à me aut meo Sculteto ad judicium citati fuerint, dominus eorum specialis poterit eos de judice eripere, ita quod promittat certa fide se infra quindenam debere juste judicare; quod si non fecerit de cætero non poterit eos eripere ab oppidi jurisdictione.

Item, si Oppidanus à quocunque fuerit tractus in causam super re pecuniali, nisi de manu promissa, quod vulgo Gewedde hant *nuncupatur, eum conveniat, nisi per Scabinos eum convincat, is qui convenitur propria manu poterit se excusare.*

Cum vero aliquis super hæreditate aliqua ad judicium citatur prima

made sibi præfixa in judicio non comparuerit, citandus est secundo, & si secundo non comparuerit, tertio citabitur; si tunc non venerit, tenebitur satisfacere judici de utroque excessu persolvendo sibi duos solidos Hollandenses. Si vero tertio non venerit; cadet citatus à causa, & hæreditas, super quam tractus est in causam, ipsi abjudicabitur. Si autem conquerens aliqua die citationis non comparuerit, cadet penitus à causa.

Cum quis debet jurare de re pecuniali, poterit cadere à causa & amittere, si verbotenus male juraverit & contra modum jurandi juraverit. Si vero supra hæreditate jurare debeat, in primo & secundo juramento cadere non poterit. Si tertio jurans debitum modum excesserit & male juraverit, cadet à causa, & hæreditas, super quam tractus est in causam, ipsi abjudicabitur, & adjudicabitur conquerenti; & quotiens male juraverit, totiens satisfaciet judici, totiens duos solidos Holl. persolvendo eidem.

Præterea in eodem oppido sunt instituta tria judicia annualia; primum proxima feria post Epiphaniam; secundum post octavam Paschæ; tertium feria secunda post festum Sancti Iohannis Baptistæ. Quæ ad hoc sunt instituta, ut quilibet existens in possessione alicujus hæreditatis, in quolibet judiciorum compareat, & ibidem super hæreditate, si sit qui impetat, conveniatur, Si non conveniatur ipse postmodum juxta sententiam Scabinorum quiete hæriditatem suam possideat; & dicta judicia in Ecclesia sunt indicenda. Cuncta vero hæreditatis possessio non poterit confirmari vel probari nisi per Scabinos juratos.

Si lis oritur in oppido, & judex superveniat, & pacem Comitis per duas hebdomadas servandam indixerit, & reservata fuerit, & iterum per duas heb domadus & tertio per duas heb domadas & quar- per annum & unum diem; quinto per annum & diem unum, & sexto, per annum & diem unum judex pacem Comitis servari indixerit alicu litigantium, ac contra præceptum judicis venerint, solvent decem libras Comiti.

Quili-

Quilibet treugas frangens solvet Comiti decem libras, læso decem libras vel manum perdet, ita si per duos Scabinos vel plures convictus fuerit.

Si quis alium instrumento acuto vulneraverit, & super hoc per duos Scabinos convictus fuerit vel per plures, decem libras mihi persolvet, & læso decem libras vel manu privabitur.

Præterea si quis alium infra mansionom suam per se vel per plures impetierit, & eum occiderit, ipse grassator cum omnibus complicibus suis, ibidem existentibus, si convictus fuerit per duos Scabinos, erit in potestate mea & meorũ successorum, meæ iurisdictionis dominium possidentiũ. Si vero grassator aliquem infra mansionem vulneraverit per se, vel per alios, tamẽ non ad mortẽ, grassator 45. & complicum suorum nomine 15. solidos Holl. mihi vel meis successoribus persolvent, læso vero secundum judicium Scabinorum emendabunt, si super hoc per duos Scabinos convicti fuerint. Si quis in domum aliquam dominum domus quæsierit, emendabit eidem x. & mihi x. libras. Si alium qu am dominum domus ad aliquam domum quæsierit, quæsitor emendabit domino domus lib. 5. quæsito & mihi lib. 6. & hoc manu pugnante, si per Scabinos convincatur malefactor.

Si quis vero extrancorum coram Scabinis debitum certificavit, nec curavit solvere, monitus citabitur ad prætorium de Herlem de quindena ad quindenã ad tres quindenas, & si debitor non comparuit ad judicium, bannietur, nec unquam à banno absolvetur, donec solvet mihi tres libras, & creditori debitum & damnum emendabit secundum judicium Scabinorum Si bannitus infra oppidum venit, Iustiarius cum Scabinis & alijs Oppidanis pro debito suo bannitum, & pro banno ac pro damno arrestatum, in bona & firma custodia reservabit, donec debitum & damnum & bannum persolverit cum debita integritate.

Item si bannitus contumax oppidum intraverit, Institiarius cum Oppidanis de bonis banniti debitum, damnum & bannum, si potens Iustitiarius fuerit, persolvet: si non poterit persolvere per impotentiã

ſuam in proximo adventu meo faciam ſolvi debitum, damnum, & amendam.

Quicunq; ad pulſationē cāpanæ non venerit, ſolvet mihi 20. ſolidos. Qui autem infra libertatem de Herlem aliquem læſerit aut vulneraverit dum campana pulſatur pro communi utilitate oppidi, aut infra tres dies poſt pulſationem campanæ, ſolvet mihi decem libras & læſo 10. libras, ſi per duos Scabinos convictus fuerit.

Oppidanus vero ſi interficitur ſolventur 32. lib. 8. ab amicis præſentibus malefactoris, et omnia bona malefactoris erunt mea; ſi interficiatur in propria domo, & ibi quæſitus fuerit, ſolventur 64. libræ. Scabinus ſi interficitur ſolventur 62. libræ. ſi quæſitus fuerit ad domum ſuam & ibi interfectus fuerit, ſolventur 84. libræ.

Si quis pugnavit infra libertatem, cogetur emendare ibidem, vel bannietur.

Si autem is, qui in propriæ domus manſione impetitur, viriliter ſe defendendo impetitorem & omnes complices ſuos ibidem exiſtentes occiderit, de quolibet occiſo quatuor denarios mihi, & meis ſucceſſoribus perſolvet; & ego & ſucceſſores mei tenebuntur eum ſuper hoc tueri & parentibus occiſorū reconciliare, et firmā pacem ei concedere.

Item quilibet graſſator,, ſi de graſſatione ſua per Scabinos fuerit convictus, caput pro capite, oculum pro oculo, & ſimile membrum pro ſimili membro de proprio corpore, tenebitur amittere.

Quicunque campulum portaverit, ſolvet mihi 10. libras. Quicunque annimo irato traxerit, ſolvet mihi 15. libras. Quicunque cum eo aliquem vulneraverit, amittet manum. Qui aliquem cum eo interfecerit, ſi captus fuerit, interficiatur.

Præterea ſi quis quoſcunque graves & capitales exceſſus perpetraverit, ſive in incendio, ſive in rapina, ſive in exhibitione alicujus veneni mortiferi deprehenſus, & per Scabinos convictus fuerit, ultimā & capitalem debet ſubire ſententiam. Si vero quis accuſatus fuerit, & non convictus per Scabinos, ſola manu jurando poterit ſe excuſare.

Si quis autem furem in domo ſua deprehenderit, ſi poterit tenebit

&

& septem de vicinis suis advocabit, & furem ligatum tam diu cum vicinis suis tenebit, quod eum die clara judici repræsentet, re quam furatus est in dorso furis ligata; & tunc judex in judicio furem conveniat, & eum secundum Scabinorum tractet sententiam.

Quicunque alii obligatus fuerit, debita sua non valens persolvere, coram judice si super debitis illis convincatur, judex debet debitorem præconum custodiæ deputare servandum; in medio tempore à præconibus pascendum; & post duas hebdomadas tradet judex debitorem in potestatem illius, cujus debitor est; ita quod ille debitorem suum pascet non vexando corpus suum, & tenebit eum donec secum componat, sua debita ei persolvat, & remittat.

Si quis in judicio coram judice comparuerit, quicquid juris quoad illum judici contingit, judex exiget ab illo fidejussorem 1. 2. & 3. & ille se dixerit non habere quos det fidejussores, talis non tenebitur judici quid solvere de bannis; si vero tacuerit & fidejussores non exhibuerit, judex illum captum cum Scabinis committet præconi in loco munito, & præco tenebitur illum servare, & de eo judici respondere.

Si oppidanus in judicio convincatur, & aliquid juris circa eundem judicem contingat, & oppidanus tantum boni jure oppidanorum possideat, quod valeat tantum quantum jus contingens judicem circa ipsum, talis Oppidanus poterit à judice recedere sine fideiussoris exhibitione; si vero talis tantum boni non possideat, prædicto modo oportet eum præstare cautionem fidejussoriam.

Si quis in judicio obloquitur Scabinis, & sententiam ipsorū, communi eorum consilio, secundū jura oppidana, in judicio traditā, injuste & contumaciter contradixerit, mihi & meis successoribus 10. lib. Holl. tenebitur pro satisfactione solvere, & cuilibet Scabinorū unam librā.

Quicumque dederit alapam in faciem alicuius, si per duos Scabinos fuerit convictus, solvet judici unam libram, nisi videatur Scabinis quod sit gravius puniendus.

Si quis tabernam intraverit, & bibat ibidē, vinitor debet ei vinum juxta certam & debitam mensuram porrigere, & cum illo si opida-

nus fuerit, ad libitum suum biberit, facta computatione, si solvere confestim non poterit, usque mane recedat, vinitori vinum suum ante meridiem crastini diei persoluturus; si autem ante tempus prædictum ille vinitori vinum suum non persolverit, & querimonia super hoc ad judicem delata fuerit, debitor ille vinitori vinum suum persolvat, & tres solidos Iudici, & duos solidos vinitori pro satisfactione.

Quicunque de quacunque falsa mensura accusatus fuerit, & per duos Scabinos convictus fuerit, solvet judici tres libras.

De hæreditate in Herlem inter oppidanos observabitur consuetudo secundum quod hactenus ibidem observata est; hoc cum adjecto, quod ad proximum hæredem suæ consanguinitatis, sive sit filius sive sit filia, jure hæreditario devolvetur.

Si quis infra libertatem de Herlem habuerit terram in annuo censu, quam diu vixerit, eam obtinebit, & eam libere vendere poterit, soluto duplici censu domino ipsius terræ; verum si vir vel fœmina, quæ possidet terram censualem, obierit, proximus hæres, soluto duplici censu vero domino terræ, eam jure hæreditario obtinebit, & sic de progenie in progeniem, & in perpetuum.

Si quis autem aliquid juris judicem contingens violenter à judicio abstulerit, si super hoc per duos Scabinos convictus fuerit, ipse dabit pro satisfactione 15. lib. Holl. judici meo & meorũ successorum.

Quicunque Oppidanus uxorem habet, quæ pistare aut braxare solet & consuevit, is poterit per eam panem juxta plenitudinem unius fornaci amittere, sic & unam cervisiæ, ita quod maritus eius non potest actionem habere; eodẽ modo si uxor alicuius fila lanea & lintea emere vendere consuevit, is poterit per eam pondus filorum, quod Lapis vocatur, deperdere; si vero uxor alicuius non soleat negotiari publice, vir ipsius tantum damnum quatuor denariorum poterit incurrere per eam.

Si res furtiva ab aliquo, qui legitimus est, deprehensa fuerit, & verus possessor rem illam per testes obtinuit, vir ille poterit se tertio excusare; ita tamen quod vir ille de cætero juramentum in aliquo casu

præstare

præstare non poterit, & is qui rem suam obtinuit, x. solidos judici denarios præconi conferet. Præterea tale jus Oppidanis concessi memoratis & tradidi, ut nullus extraneus, sive vicinus eorum, nec miles, nec alius quilibet burgensem de Herlem quemquam aliqua ratione ad duellum provocare infra oppidum dictum, vel usquam in mea potestate vel meorum successorum poterit, nec burgensis burgensi.

Si quis aliquem infra libertatē oppidi memorati acuto instrumento aliquo punierit, & instrumentum abiecerit, excusationē poterit exhibere; nisi duobus Scabinis vel præsentibus convictus de quo si querimonia fiat ter quatuordecim & tribus diebus ante tribunal debet vocari, & si ad talem terminum non comparuerit, dijudicabitur, & pro proscripto reputabitur; si autem infra terminum, ad quem idem grassator ad judicia vocatur, conductum requisierit à judice, nec obtinuerit, nequaquam dijudicabitur.

Extraneus contra burgensem testimonium non poterit exhibere.

Si fæmina vi oppressa, & stupro violata, querimoniam fecit sine septem testibus, tam viris, quam mulieribus probis ac honestis, processum in querimoniam habere non debet.

Si quis bona titulo pignoris sibi obligata possederit sine reclamatione per annum & amplius, & aliquis eidem injurietur, sola manu jurando confirmabit quicquid in illis bonis habuerit.

Si duo vocati coram judice causam tractaverint, tunc alter qui cadit à causa reliquo, qui partem suam obtinuit, expensas suas solvere tenetur, ita quod ille qui causam suam defensaverit valorem expensarum juramento, & cum consilio Scabinorum, taxabit.

Præco non vocabit burgensem ad judicium, nisi ad domum suam, coram duobus oppidanis, vel pluribus.

Ad Scabinorum consilium nemo præsumat accedere, nisi vocatus ab ipsis. Sententiam Scabini cum consilio aliorum Scabinorum factam & stabilitam nemo poterit cassare.

Præterea sciendum, quod filii sacerdotum, & aliqui de legitimo thoro non generati, nec debent nec tenentur testimonium ferre in præ-

judicium bonorum, vel vitæ alicujus oppidani.

Si virum aliquem fœmina aliqua de oppressione violenta vel violentia stupri, septem testibus tam viris quam mulieribus idoneis & probatis in judicio convicerit, ille violator capitali sententia plectendus erit.

Si quis patrimonium vel hæreditatem alterius mercatus fuerit, & sub testimonio Scabinorum sine reclamatione per annum & diem & amplius possederit, possessor ipsius patrimonii vel hæreditatis nulli post dictum terminum respondebit, & si impetitur non tenebitur respondere.

Quicunque coram duobus oppidanis à judice vel à præcone in oppido arrestatus sine licentia judicis ab oppido recesserit, & super hoc per Scabinos convictus fuerit. 45. sol. solvet Iudici ad Emendam.

Quicunque aliquem de debito in judicio conveniet, & super eo testes idoneos habeat, testes solo juramento teneantur testimonium perhibere, sed actor non tenebitur jurare.

Postquam fuerit aliquis factus oppidanus, nulli tenebitur esse servus; secundum jura oppidi libertate perfruetur.

Dedi autem in mandatis jam dictis oppidanis, ut juramento præstito confirment, quod unusquisque alii jus suum conservabit,

Si vero aliquis burgensis debitorem sui conburgensis in hospitio suo, contradicente creditore, recipit, hospes recipiens tenebitur conburgensi creditori respondere de pecunia, quam sibi debet hospes receptus.

Omnibus pignus, & bona pignori obligata, sive in humidis, sive in siccis, sive in decimis, vel in aliis bonis, ego præfatis burgensibus, secundum consuetudinem oppidi de Herlem, fideliter conservabo; & unusquisque suo burgensi in conservatione prædictorum bonorum pignori obligatorum, quæ in præsenti possidet, fideliter assistet quo usque redempta fuerint secundum beneplacitum creditoris, qui ea tenet obligata, & hoc prædicti burgenses juramento confirmaverint.

Item si aliquis circummanentium legitime commonitus debita burgensi de Herlem solvere neglexerit, Scultetus cum oppidanis de suo tantum accipient, quo creditori satisfacient competenter.

Ad

Ad hæc occasione alicujus nobilis vel ministerialis burgensis de Herlem bannitus fuerit vel arrestatus, ego ipsum talem habebo, quod burgensem & bona ipsius faciam absolvi, & de suo tantum accipiam quod burgensi meo satisfaciat.

Quicunque vero oppidanus non juverit universitatem ad compellendum extraneos, ne aliquid præsumant facere contra jus oppidi de Herlem, solvet mihi unam libram, & perdet opidum per annum integrum.

Insuper si me aut verum Dominum Hollandiæ ad Curiam Imperatoris accedere contigerit, aut uxorem ducere, aut Militem fieri, ad quodlibet istorum solvent mihi oppidani de Herlem 20. lib. Etiam si aliqua sororum mearũ aut veri domini Hollandiæ nupserit, dicti oppidani de Herlem dabunt 15. lib. Item si frater meus, aut frater veri dominni Hollandiæ miles factus fierit, aut uxorem duxerit, oppidani de Herlem ad quodlibet ipsorum solvent 15. lib.

Oppidani autem de Herlem servient mihi in expeditione mea, aut vero Domino Hollandiæ in expeditione sua, cum 64. hominibus.

Insuper libertatem dedi Scabinis de Herlem facere nova præcepta aut instituta cum consilio Sculteti mei ad dimidium annum, vel ad integrum durantia; quæ Scabini juramento confirment universitati aut parti majori utilia; jurisdictione mihi in hoc reservata.

Vt autem libertas in præsenti scripto contenta à me VVilhelmo, Comite Hollandiæ, voluntarie & de consilio hominum meorum nobilium & fidelium burgensibus de Herlem concessa, in perpetuum duret, & habeat robur, & à nullo in perpetuum in irritum revocari valeat, præsentem Chartam dictis burgensibus sigilli munimine porrexi roboratam.

Testes sunt dominus Lubbertus Abbas de Egmunda, Dominus Nicolaus Persijn, Dominus Thidericus de Theylige, Dominus Thidericus Borchgrave, Magister Daniel, Simon de Herlem, Anno Domini 1245. in die Sancti Clementis.

Ick

Ick twijfele niet, of het sal den oudtsgierigen niet onaengenaem wesen de gemelte brief te lesen; alsoo daer uyt de gestalte ende maniere van die tijden, seer verscheiden van dese, wel mach blijcken. Diergelijcke wetten ende vryicheden syn eertyts den anderen ingesetenen van de Steden van Hollandt ende Zeelandt gegeven geworden; hebbende groote gemeenschap, immers ten meerderen overeenkomende met de oude Engelsaxische wetten.

Bladt 79. *So ontseyde hy de Stadt van Utrecht.*) Hoe desen oorlooch ende twist ten laetsten nedergelecht ende gesoent is geworden, leert ons de volgende soenbrief, waerdich, als behelsende vele besonderheden desen oorlooch aengaende, om hier vertoont ende gelesen te werden;

WY Willem, Hertoge van Beyeren, Graeffe van Hollant, van Zeelant, ende Heer van Vrieslant, macken kont ende kennelijck allen luden, dat wy van allen 't wisten ende schaden, die in den Oorloge, dat geweest heeft tusschen den Gestichte van Utrecht ende haren hulpe, op die een sijde, ons ende onsen hulpe op die ander sijde gevallen, dat sy tot desen dagen toe, eenre geminnelijcker zoene, by wille ende by goetduncken ons Raets, onser goeder Luyden, ons Lants ende onsen Steden, In een gedragen sijn, mit eenen eersamigen Vader in goede, Heerē Iohan van Arckel, Bisschop tot Vtrecht, met sijnen luyden Landen ende Steden, in welcke Zoene wy besoent hebben, op onse sijde Inde landen ende steden, ende die gene, die onse hulpers geweest hebben in deesse oorlooge, ende die bisschop ende die Stadt van Vtrecht voorsz. hebben besoent op hoer syde, alle sijne luyden

luyden Landen ende Stedē ende alle die genen die sijn hulpers geweest hebben in deese oorloge, sonder alleen die wy wt gesecht hebben, met onse openen brieve, In suicken maniere, dat wy mit hare ghene Zoene noch vergelijken en sullen, in eenige manieren, sy en sullen mede in deser Zoene weesen ende houden, wt genomen, dat die heere van Iselsteijn in deese Zoene niet comen en sal, ten sy by wille des Bisschops, ende der Stadt van Vtrecht voorseijt. Voort so sullen die eerste ballinge van Vtrecht Zyn sy Papen ofte Leecken versoent sijn, ende verlijckt, ende vrijel hares goet tegebruycken ende niet naerre die Stadt van Vtrecht te comen dan op een mijle nae, ende die leste ballinghen sullen versoent sijn van eensaecken, die sij metter Graeffelijcheit in desen oorlooge gedaen hebben, behouden den Bisschop, ende der stadt van Vtrecht voorsz, sulcker voorwaerden als die brieven begrijpen, die sy malcanderen daer op gegeven hebben, ende haers goets vrijel te gebruijcken, ende niet te vercoopen alsoo lange als sy leven, mit alsulcker verwerden, waer het zaeck dat iemant van hem schade dede opten Bisschop, ende opter Stadt van Vtrecht, ofte iemant van haren hulpe aenlijf oft aen goede, die verboerden sijn lijf ende sijn goet, ende daer soudemen den Bisschop ende Stadt van Vtrecht, opten hoeren veur rechten, soo wanneer syt vereysten, ende Recht daer op begeerden, binnen onse Graeffelicheit voerschreven, ende waer dat sake dat hy ontcome, die de ondaet gedaen hadde, die soude wt onse Graeffelciheyt verdreven sijn eeuwelyck. Voort soo en sullen die ballinge wt onse Graeffelickheit, noch die geen die wy niet en besoenen geen onthoudt hebben Inde gestichte van Vtrecht, op onse Graeffelicheit schade te doen, ende diesgelycx en sullen die ballinge wttengestichte voors. geen onthout hebben, binnen onse Graeffelycheyt voors. opten sticht van Vtrecht schade te doen. Voort synt voorwaerden dat die Bisschop ende Stat van Vtrecht voorsz. dat huys van Vredelant metgerecht, ende Renten die daer toebehooren, alzoo alst verset is: sellen hebben voor seven in dertich hondert pont, alsulcken paeyement als tot Vtrecht gange ende loop heeft ende allen gevangen quyt op beyden

den Zijden om redelijcke teringe ende kost, ende die voorseyde gevangen sullen in suyverlijcke ende in seeckere ghevangenisse blijven, tot een half Iaer toe, naerder daten des briefs; als aen beyden Zijden valt te doen van desen voorseyden puncten, ende waer dat sake, dat die Bisschop ende die Stadt van Vtrecht voorsz., dat huys tot Vrieslandt binnen desen halffen Iaer lossende, ende hem overgelevert worden, ende Heer vanden Rade haers borghers, die hy gevangen heeft mit sulcken goede als sy by hem hadden, ende hem genomen heeft doen hyse vinck, den Bisschop ende Stadt van Vtrecht niet overleverde, soo souden sy daer voor behouden, heenens Haetbaenen van Liesvelde, die sy nu gevangen hebben, oft gebraecken sijs, soo souden sy alsulcke ponden behouden voor hoere borghers ende voor hoer goet, alsden Heer van Arckel, ende Heeren Iohanne Heer van Culenburch, redelijck ende mogelijck dan sul duncken wesen, maer waer dat saeck dat wy binnen den halff Iaer voors. dat voors. huis tot Vredelant den Bisschop ende Stadt voors. niet leveren en konden, so mogen sy haer gevangen schatten, behoudelijck der selven, nochtans sullen wy verbonden wesē dat huis hen te leveren, als wy des machtich zijn om sulck ghelt als voors. is, voort van den venen ghelegen, tusschen Heemnesse ende Goeylant, mach die Bisschop van Vtrecht voors. behouden, met sonten stalen op sijn eet ende rechte, lake te gaen, tusschen den harden lande van Goeylant ende Eemnesse, daer die kijf of geweest is, ende en woude Bisschop voors. des niet houden, soo mochten wy met seven onssen mannen op onssen eedt, ende echte laken gaen van desen voors. bene, voort soe sal die Bisschop ons believen die Heerschop van Aemstel, ende van Woerden, met allen hoeren Renten mannen ende toebehooren, in allen manieren, als den Heere van Aemstel ende van Woerden van den gestichte te houden, plaghen behouden elcker male sijns Rechts, ende wy sullen voort meer den gestichte van Vtrecht voors. vut reycken Iaerlijcx alsulcken pacht als die Heeren van Aemstel ende van Woerden den gestichte voors. daer of te geven plegen, ende en woud ons die Bisschop dat voors. goet niet beteren, soo soude het blijven staen, in allen manieren dattet stont ende was eer dit oorlof begant, behoudeiljcke

elcke

elcke malck sijns Rechts, ende wanneer vvy, hem die brieffen van den zoene overleveren bezegelt, soo sal die Bisschop ende Stat van Vtrecht voors. ons overleveren dat huis tot Woerden voors. ende sellen wy hem vveder uytreycken, ende betalen alsulcke gelt als hy aen den huyse van Woerden vertimmert heeft, tot seggen des Heeren van Arckel, Jans Heere van Culenburch, voort soo sal de Bisschop voors. ende sy prelaten gebruycken haer geestelijck rechts, in alle manieren ende recht als sy deden, eer dit oorloch began, ende hem van outs toebehoort heeft, voorts soe sal alle plecht ende geestelijck recht, dat in dese oorloge geroert quijt te vvesen, alsoo dat niemant daer afghemoeyt en blijffe, voert, soe seel elck der Heeren hare mannen beloosten, ende belenen, die haer goet in desen oorloge opgedragen ofte verbeurt hebben, ende van alle breucken quijt te vvesen die in desen Oorloghe roeren, voert soe sal alle goet daermen of beklaget heeft of met klagen vervvonnē is, in deesse oorloge quijt vvesn ende vry alst vvas eer dit oorloge begant, voert soo salmen betalen al't goet dai binnen den vreden ofte binnen den bestande genomen is, daer goede open brieffe of sijn, daermen mede betoonen mach, voerts soo en sal niemant des Bisschops weyde van Vtrecht bruycken, hy en sal daer op woonen, ende den Bisschop oorbaer wesen, voorts soo en sal niemant die in den lande von Vtrecht woont, Poorter man ofte gebuer worden in onse Graeffelijchheyt voors. hy en ware daer metter vvoon, ende diesghelijck en sal niemandt van onsse Graeffelijckheyt voors. borger, ofte man vvorden in den gestichte van Vtrecht, hy en kome daer metter vvoen, ende en vvorde hem aengeerffet, Soe en salmen den borgeren van Vtrecht, noch eenige vvel-geboren Sinte Martijns dienst, man die in den gestichte van Vtrecht vvoonachtich vvaer, haer lijf noch haer goet beklagen, noch beletten van schade noch van schulde, tusschen der noede ende bede graven, also als dē Bisschop, ende dē gestichte voors. van outs toebehoort heeft, ende vvas eer dit oorloch began, ende diesghelijcke en salmen gheenen welgeboren Sinte Martijns dienst-man besetten, binnen der Stat, ofte binnen den lande van Vtrecht voors. ofte die binnen deesse voorseyde

palen sitten, als voorsz. is, wt geseyt dat gerecht datmen van ons houdt, gelegen binnen der Stadt van Vtrecht, onder die laken snyders, voert so synt verwaerden, waer dat saeck dat die Stadt van Vtrecht, hoeren borgeren in eniger manieren corrigeerden, des en soude wy noch onse Graeffelyckheit niet bewinden, voert soe sellen alle reysen brant, dooden, Leemten, ende smarten &c. Sy van Papen of van Leycken, dat buyten vrede geschiet is, quyt ende versoent syn, voort alle schattinge ende verdoechgenisse sullen quyt wesen op beyde zyden, alsoe verre als die daghen met daer af gelegen en syn, Oock soe mach die Bisschop, ende die stadt van Vtrecht voors. soenen tegens die gene die wy buyten geset hebben, oft sy willen, ende konnen sonder braecke tegens onse Graeffelyckheyt, ende waer oock dat saecke dat yemant van onse Stede, den Gestichte voorsz. oft hoeren hulpe die met hem besoent sijn misdede aen lijff ofte aen goet, dat soude Wy Rechten aen hoeren lijffe ende goede, ende diesgelijcx Wier yemant van hoere side, die ons ofte onse hulpe, die met ons besoent sijn misdade, aen Lijf ofte aen goede dat soude die Bisschop ende die Stadt rechten an hoeren lijffe, ende aen hoeren goede, Ende alle voorsz. punten sijn te verstaen sonder argelist ende deesse voorgenoemde soen in alle manieren ende vervverden als hier voor in deesse brief beschreven staet hebben vvy Willem hertoge van Beyeren grasve van Hollant voorsz. gehoffet, ende mit geloven onsen Stede alsoe &c. 't Iaer 1000. drie hondert 56.

Bladt 80. *Int jaer onses Heeren 1345.)* Te deser tijt gunste Willem, Greve van Hegouwen, die vam Oudewater, by rade syns liefs Ooms, Heeren Ians van Hegouwen, Heer van Beaumont, tol vry te varen door allen synen landen, keuren te mogen maecken, ende datmen haere poorters nergens besetten ofte aenraecken sal noch om schaede, noch om schande, het

en

en waere binnen vryen steden. In den Hage in't jaer 1345.

Margriete, Keyserinne van Roomen, heeft ooc gegeven inden jare 1346. brieven, daer in sy belooft, dat sy haer poorteren van Oudewater, ende syn haer landt van Woerden, haere heerlyckhede daer of van hooge ende van leger, nimmeer scheyden, deelen, geven, noch vervreemden sal van haere Graeflyckheyt.

Bladt 87. Int jaer onses Heeren 1351.) In den selven jaere syn gegeven dese brieven, uyt de welcke men van de gelegentheit van die tijden kan oordeelen.

Allen den geenen, die desen Brief sullen sien of hooren Lesen maecken vvy condt, Schoudt Schepenen Burgemesteren Radt ende die gemeene steden van Dordrecht, van Delft, van Haerlem, van Leyden, van sinte Heerbenberge, van Amstelredam, van Alcmaer, van Oudevvater, van Schiedam van Rotterdam van Medenblick, ende van Vlaerdingen; Want vvy ons ondervvonnen hebben onsen lieven ende Geminden Heere. Hartoge vvillem van Beijeren Grave van Hollant, van Zeelant, ende Heere van Vrieslandt, Heere te maecken ende machtich sins Lants ende ondersaten, hebben grooten Schout, die hy schuldich is, daer vvy hem vvilt Godt of ontredden sullen; Ende om dat vvy te doen moeten hebben jegens menichgerhande Lude ende dadingen van sijnre vvegen, Daer ons sienstaet svvaren vvangonst ende viantschap in te vercrijgen; Ende om dat vvy alle alleene alle sijne saken niet en mogen bevvaren ende bevrijden; so hebben vvy alle Steden voorsz. te samen. gelooft on gesekert by onsere sekerheit, ende by onser trouvven.

Waer dat sake dat iemant uit desen voorsz. in vvangonst, ofte in

viantschap quame teghens yemande ofte eenigherhande saken, die hy hantierde hadden van onsen Heeren Graven wegen voorsz, of daer of roeren mochte, of onder steden recht eenige voorsz. of om eenich mans inte voorsz. steden, dat wy dat gemeenlijcken ende ongescheyden vvederstaen sullen, ende dregen tot allen dagen, ende malkander hulpers daer in te blijven met sijne ende met goede.

Voort vvaert dat sake, dat iemant van desen steden voorsz. eenigen tvvist hadden, die eene tegens den anderen; des souden die ander steden machtich vvesen, dien tvvist te soenen, ende te verlijcken, ende alle saken voorsz. behouden onsen lieven Heere den Grave, ende sijne nakomelingen al te doene dat vvy schuldich zijn te doene, ende sonder al argelut.

Ende vvaer dat sake, dat ons heeren gebrake sonder oer van sijnen lijne, dat Godt verhoede, soo hebben wy gemeenlick geloost geven heer tontfaen, vvy en sullen gemeenten ontfaen, na sulcke brieve, als onse lieve geminde Heere dicke voorsz. bescheiden heeft met sijnen brieven, dat onse lieve Heere de Keyser sijn Vader, daer Godt de ziele af hebbe, met recht ende met vonnisse van zijnen hoigẽ mannen, 't Grafschin van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant, ende Heerlijckheyt van Vrieslant schicte ende bescheide te erven.

Ende vvaer dat saecke dat aen desen brieve gebraecke een seghel of twee, daeromme en soude desen brief voorsz. niet vermindert vvesen van eeniger macht.

Ende om dat wy steeden voorsz. alle beloften ende overeendraghen voorsz. vast ende ongheſcheiden houden willen tot eeuwigher dagen, soo hebben wy desen jegenwoordighen Brief in kennisse der waerheyt bezegelt met onsen zegelen, in 't Iaer ons Heeren 1351. Des 's maen daechs nae Sinte Mauritius dach.

Blat 94. In 't Iaer 1394 So nam Hertoch Aelbrecht Margriet van Cleef, sijn leste VVijf) Dit is het Iaer op het welcke

ke ick Vinde ſodanige haet gheweeſt te zijn tuſſchen dien Hertoch Aelbrecht, ende ſijnen Soen, Hertoch Willem, Greve van Oeſtervant; ende Hertoch Aelbrecht belegede het ſtercke huys Altena, om de Doodtſlagh begaen aen Ioffrou Alyt, ende Willem Kuſer inden Hage, maer Hertoch Willem, Greve van Oeſtervant, vluchtede in Vranckrijck; waerom Hertoch Aelbrecht, dit volgende placcaet heeft doen publiceeren, al dus.

AElbrecht by Godts Genade Palz-grave opten Rhijn, Hertoge in Beyeren, Grave in Henegouwen, van Hollandt, Zeelant, ende Heer van Vrieſlant, doen cont allen luyden, dat wy over dragen zijn, met goeden voorſien, met goet duncken ons raets, om ghemeen oorbaer ons ghemeyns Landts onſſen Steden, ende onſſen onderſaten van Hollandt, ende van Zeelant, dat wy gegeven hebben, ende gheven allen luyden, vvoonende in Hollant, ende Zeelandt, binnen de Steden ende daer buyten, eene vryheyt ende hant-veſte, als hier na beſchreven ſtaet, inden eerſten, waert dat eenicg poorter, uyt eenich van onſſen Steden, uyt Hollant, ofte uyt Zeelant, een ongeval deden, dat hy doot ſlage eenich man, die een borgher ware uyter Stadt van Vtrecht, binnen onſſen palen van Hollandt ende van Zeelant, die man, en ſal tegens ons niet verbeurē noch lijf noch goet, maer hy ſal vry onbekent, onbekommert, ſondere eenige moeyeniſſe, onſſen lant oft Steden vry gebruycken, gelijckerwijs, dat hy dede, eer dat die dootſlaghe geſchiede, dit ſel weſen in ſulcken ſchijn, dat hy tot alre tijt als hy vervolget wort van den magen diet verlies hebben, borge ſetten, ſal den dootſlach te beteren, ende die borchte ſal hy doen binnen ſes weecken, na dat die maghen vermaent hebben voor den gherecht, ende t' eynde den ſes vveecken, ſoo ſel't gherecht van de Stede daer hy Poorter is,

een

een Zoene oft seggen, te houden, ende te voldoen, Voort waer dat zake, dat eenich man geen poorter en waer, ende geseten, oft wonachtich waer binnen onsen palen, van hollant oft van zeelant, een borger van Vtrecht doot sloeghe binnen onse palen voors. die sal oock genieten alle de vryheyt voors. maer hy, die overbodich wesen, de maghen diet verlies hebben, betering te doen als sijt vervolgen, in alle manierẽ als voors. staet Maer waer dat saec dat eenich borger van Vtrecht eenich ongeval geschiede, dat hy doot sloege eenen mensche die woonachtig waer, binnen onser palen van Hollant oft vã zeelant, daermen bewysinghe of doen mocht, dat hy ses weecken In Hollandt oft in zeelandt ghewoent hadt, den borgher die den Doot slalch dede, het sy in Hollant oft in zeelant oft daer buyten, soo wat tijde hy getoest wert, soo salmen, daer over Rechten, sonder verdrach ende ist dat sake dat hy niet getoest en wert ende dat lant ruijmt, achter dien tijt en sal hy in Hollant oft in zeelant niet meer comen op sijn lijf, waer oock dat zaccke, dat hy quam binnen onsen palen voorsz, Soo verleenen wy allen onsen ondersaten, dat sy dien man mogen dootslaen, sonder ver voerwisse teghens ons oft iemant anders enige beteringh te doen, Dit sal geduijren ter tijt toe dat die Stadt van Vtrecht alinge alle punten voorsz oft gelaten hebben op allen onsen luyden ende onder zaten, In oorconde desen brief besegelt met onsen zegele gegeven Inden Hage des sonnendachs na onser vrouwen dach Nativitatis, Int jaer ons Heeren duijsent drie honder vier int negentich.

Des selven Hertochs Albrechts andere brieven, die my ter handtgecomen syn, raeckende seecker order gestelt op den tol tot Alphen, doe toebehorende den Burchgraef van Leiden, sal ick hier neffens laeten volgen, om oock daer uyt de gelegentheit van die tyden ende oock ten deele de oude in Hollant gangbare munte, ende haere valuatie, te erkennen.

Albrecht

AElbrecht, by Godes genade, Pals-Grave op den Rhijn, Hertoge in Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollandt, Zeelandt ende van Vrieslandt, doencont allen luyden, dat een twist voor ons gecomen is tusschen onsen lieven, ende getrouwen, den Borch-Grave van Leyden aende een sijde, ende onsen Steden ende Poorters van Oudewater ende andere, aende andere zijde, als omme de Tollen tot Alphen, ende daer ontrent, des sy aen beyden sijden aen ons gebleven sijn, waerom by onssen Rade van onsen drien Landen van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt, ende van Vrieslandt onse Register besien hebben, betoecht van beyde sijden gehoort hebben ende ghesien, ende daer op by Rade ons Raets voorsz. onse seggen gheseyt, ende geordonneert hebben ende seggen in maniere, alsoo hier nae beschreven staet; dat is; Datmen nemen sal van een groote tonne boom-wercx van elcken boom twee groot; Item van een halve tonne Boomwercx, van elcke boodem een groote; Item van een groote boodem was twee grooten, ende van een minderen boodem, alsoo veel min alst beloopt; Item van een groote packeel lakens twee groot; van een taerninck lakens een groote; van een laken, dat een man alleen hadde, twee doeys Hollandts. Van eenen grooten sack wolle, een groote; van een packje wolle vier penningen Hollandts; van eenen sacke wollen, die gebonden is, ende een man mach dragen op sijn hals, een penninck Hollants, Item van een grooten sack hoppe drie doeyts Hollants, ende navenant na die groote ofte cleynte gelt. Item van een tonne booters, haringh, stael, yser, biers, vlas, ende assche, ende desgelijcken van goeden in tonnen, van elck boodem, eenen doeyt Hollants, Item van een last haringh twee groot. Item van eene tonne greyns van den bodem, eene groot. Item van eene tonne lazuiers oft diergelijck van goeden, van elcke bodem twee groot. Van elcken vierden botter een hallinck. Item, van een paerde, vier penningen, van een runde twee penningen, van een varcken een hallinck, van een schaep een hallinck, van eene waech kaesen twee penningen, van een deken hude, vier doeyts; van een deken kalf-velle, schaep-velle, oft diergeiijck, een doeyt; van gagel, die in

onse landen wasschen, ende die luyden plocken, ende selve ter merckt voeren, niet; van een hoet gagels, die tolbaer is, eenen groote; van een schippe met eenen hangenden roer, een groote; van eene schouwe, eene groote; van een schuyte, twee doyts; van een waghen, vier penningen; van een kerre, vier doeyts; van een schepe souts, ist groot ofte cleyn, vier achtiendeel; van eenre bael cruyts, eenen groot; van eene meerscooper, eenen groot; van eenen beslagen Mersse, die een mensch op sijnen hals draecht, sonder argelist, niet; van koeren en salmen niet geven. Ende alle paeyement sal wesen den oude Schilt voor achtien groot, ende ander paeijement daer nae, oft eenen witte groote voor elff mijten gerekent. Dit seggen hebben wy geseyt, ende ghebiedent beyde partijen voorsz. te houden, ende daer en boven niet te doen, in eysschen oft in wederseggen, oft in andere manieren maken te belasten, alsoo lieff als sy onse huldinge behouden willen. Maer waer dat saecke dat tot eenigen tijden de Borch-Graeffe van Leyden nacomende betoech brochte, daer ons off dochte dat hem beter recht toe behoorde dan voorsz. is, Soo houden wy nu dat tot onsen verclare, ende in onsen macht, dat wy tot onsen tijdt, dat wy des vroeder mogen worden, dat wy dat verwandelen, ende veranderen moghen in esulcke maniere, als ons ende onsen Rade dochte beter recht te wesen. In oorconde desen Brieff ende onsen Zegel hier opghedruckt. Ghegeven ende gedaen in den Hage by onsen Raide vanden Lande in 't Iaer ons Heeren duysent drie hondert ende tachtich, des middachs nae Dertiendach.

Bladt 97. *Ende maeckte een reyse op Oudewaeter.*) Oudewater wierde in dese tijden voor een van de voornaemste sterckten van Hollandt gehouden. Dit mach wel blijcken uyt seeckere oude brief van Hertooch Albert van Beieren gegeven in 't jaer duysent vier hondert; daer in staet van woordt tot woorde; *Voort want onse Stede*

van

van Oudewaeter op den palen van den lande ghelegen is, ende wy willen dat onsen Poorteren tot onse Stede wel sien ende bewaeren tegens den genen, die ons ende onse Heerlijckheyt tegen sijn, ende tegen worden mogen, ende oock om trouwen dienst, die sy ons voortijts ghedaen hebben, soo sellen onse Poorteren voorsz. voort vry sijn ende quijt gelaeten wesen van alle diensten in Oost-Vrieslandt voor ons, ende onse naecomelinge, ten waer of wy selven, ofte onsen soen van Oestervaent of van Ludyck self daer waeren in gemelte Heerevaert.

Bladt 105. *Ende die Heer van Arckel, ende die Ionckheer, sijn soen, droegen op ende gaven over in handen Hertoch Reynoldt die Stede van Gorichem.)* Hier van compt het, dat Reinolt de vierde dies naems Hertoch van Gelderlant, in order de vijfde, die van Gorichem voorgeschreven ende gevest heeft seeckere Privilegien ende Rechten, de welcke sy voortaen souden ghebruycken. Sijne Brieven daer over ghegeven in den Iaere 1409. luyden, soo als die my, in het Latijn gestelt, aengecomen sijn, aldus.

Nos Reinaldus Dei gratia Dux Iuliaci ac Gelriæ & Comes Zutphaniæ, nomine nostro hæredumque nostrorum, omnibus qui hasce visuri aut lecturi sunt, esse notum cupimus, postquam nobilissimus noster dilectus affinis ac cognatus Dominus Iohannes ab Arckel, dynasta Pierspontiæ ac terræ Mechliniensis, ejusque filius Gulielmus Arculensis nobis transscripsit ac tradidit, idque hæreditarie & in perpetuum, urbem Gorichemensem, scabinatum una cum ditione Arculensi, aliaque eodem spectantia, & nostri quoque dilecti ac fideles homines

mines ac ſubditi, conſules, ſcabini, ſenatores, cives atque modo universi dictæ jam urbis Gorichemenſis, ut & ſcabinatus ditionis Arculeæ eodem ſpectantis, nos hodie, id est, die quo datæ hæ literæ, 25. Auguſti, in verum & hæreditarium ſuum dominum ſuſceperunt, & nobis quoque hoc nomine ſacramentum ac fidem dixerunt, eo modo ac ritu, quo id fieri ſuevit, agnoſcere viciſsim palam publiceque nos hiſce codicillis, nos jure meritoque cùm proprio noſtro motu conſilioque tùm & amicorum ex ſenatu noſtro, conceſsiſſe ac ſtabiliviſſe, concedere ac ſtabilire prædictis nobis dilectis ac fidelibus hominibus, conſulibus, ſcabinis, ſenatoribus, civibus ac ſubdiditis omnibus dictæ noſtræ civitatis Gorichemenſis, qui modo ibi ſunt, eorumque omnium hæredibus ac poſteris, ac urbem eandem in futurum ſunt inhabitaturi, ut ſcilicet nunc & deinceps ejuſmodi privilegia, immunitates, conſuetudines ac jura uſurpent, cujuſmodi modo habent & uſurpant, atque olim à prædeceſſoribus noſtris, qui domini Arculenſes in hunc uſque diem fuere, accepta uſurparunt. Promittimuſque nos dictam urbem noſtram & ſcabinatum Gorichemenſem haud unquam ex voluntate aut viribus noſtris ſeparaturos à Ducatu noſtro Gelriæ, niſi fortè eandem reducamus in manus ac poteſtatem delecti noſtri affinis ac nepotis ab Arckel jam ſæpiuſculè memorati. Et præterea ſuperque his, ſpeciali nos gratia ac favore noſtræ prædictæ urbi ac ſcabinatui Gorichemenſi omnibuſque, qui hodie eam incolunt aut poſtmodum ſunt habitaturi, de novo conceſsimus atque indulſimus, indulgemus ac concedimus codicillis præſentibus, idque in perpetuum noſtro hæredúmque noſtrorum nomine, habere atque uſurpare ejuſmodi jura, immunitates, conſuetudines privilegiaque, cujuſmodi hic verbotenus ſubſcripta habentur:

Primo ut eiſdem officiis, ſubſidiis, collationibus atque incommodis cuncti habèantur obnoxii, cujuſmodi quatuor Ducatus noſtri Gelriæ metropoles, quiſque ſecundnm vires ac facultates ſuas. Si quis porro intra urbem noſtram prædictam Gorichemenſem deliquerit delin-

quat-

quatque, is intra anni spatium de commisso delicto in jus vocetur: Si vero id intra tempus dictum non fiat, solutus ac liber declarabitur, qui culpam incurrisse putabitur.

Magistratui item Gorichemensi fas erit vectigalia urbis exaugere & minuere pro civitatis suæ commodo, exceptis censibus nostris, qui ex veteri consuetudine & secundum urbis rationarium exsolventur. Stabit quoq; penes urbem nostram Gorichemensem censuum exauctio, non verò penes nos, idq; ad urbis ejusdē commodum ac firmitudinem.

Omnes quoque qui intra urbem nostram Gorichemensem modo habitant, aut in posterum habitaturi sunt sunt, agere vigilias aliaque onera tolerare ac præstare tenebuntur, quemadmodum ipsi Gorichemenses: Et singuli etiam de latifundiis suis, quæ intra scabinatum Gorichemensem sita sunt, censum persolvent, nemine excepto.

Nemo intra Gorichemium clientelas aut colonos habebit, nisi qui integrum ibi annum egerit ac civitate donatus sit.

Prætor noster Gorichemensis aggerem, qui est positus intrà scabinatum Gorichemensem, ex officio & pro more hactenus usitato lustrandi potestatem habebit.

Omnes intra urbem nostram & scabinatum Gorichemensem nothi hæreditatem, quæ ipsis competit, legitimorum suorum hæredum, ubi ii defuncti fuerint, haud aliter ac si legitimi fuerint, cernent. Et vicissim cujusmodi illis bona data, aut testamento legata sint, ea denuo recident ad eos, aut eorum hæredes, à quibus profecta sunt, modo iidem nothi absque legitimo hærede decesserint; exceptis ejusmodi hæreditatibus ac bonis, cujusmodi nothis nonnullis ab ipsa Arculensi dynastia donata aut legata sunt, etiam intra urbem & scabinatum Gorichemensem sita, ea singula (modo iidem nothi absque justo hærede decedant, ut dictum est) ad hæredes & posteros nostros, qui Gorichomii ac scabinatus ejusdem domini erunt, redibunt.

Si quod etiam jus aut postulatio intra urbem ac scabinatum nostrum Gorichemensem in ea bona aut eos facta sit, qui cum dilecto affine & cognato Arculensi prædicto extorres fuere, ab eo nimirum

tempore, quo ii peregre egerant; uſque dum ad eoſdem affinem & cognatum noſtrum reduceretur Gorichomium, ea nulla erunt atque irrita.

Neque cives Gorichemenſes, neque ii, qui modo ſunt, aut ibidem in poſterum habitabunt, ulla ſacramenta, promiſſa, pacta aut ſyngrapha aut ipſi exigent, aut aliis præſtabunt, niſi coram ſcabinis noſtris Gorichomii; ſub pæna decem librarum in uſum noſtrum.

Civibus Gorichemenſibus, neque cæteris, qui modo Gorichemii habitant, aut in poſterum ibi aut intra ejuſdem ſcabinatum habitaturi ſunt, ullibi in noſtris ditionibus ſua bona, quæ intra ſcabinatum Gorichemenſem ſunt ſita, evincere aut redimere fas ſit, niſi coram ſcabinis noſtris Gorichomii.

Si quando urbs noſtra Gorichemenſis inopiâ ac defectu laborans occupare vel dare fœnori, vel à plebe ac civibus colligere pecuniam neceſſe habeat, tum ex ſingulis quadris civium duos eliget magiſtratus, quos exiſtimabit maximè idoneos, qui ei rei exequendæ præficiantur.

Prætor etiam noſter, qui modo eſt, aut poſtmodum erit, ſacramento promittet, ſe civitati noſtræ Gorichemenſi, atque omnibus qui intra ſcabinatum Gorichemenſem habitant, aut habitaturi deinceps erunt, jus ſententiamque ex præſcripto legum ac conſtitutionum Gorichomii dicturum pronunciaturumque.

Quatuor, nec plures, apparitores conſtituemus: qui urbi ſacramento obſtricti pollicebuntur, ſe quod æquum ſit exequuturos; eiſque urbs noſtra Gorichemenſis, prout antiquitus obtinuit, de veſtitu quotannis providebit. Septem præterea ſcabinos eidem urbi noſtræ quotannis creabimus, eoſque jurare faciemus ſe jura ſententiaſque pronunciaturos ſecundum ſtatuta ac leges civitatis Gorichemenſis; iique ſibi, ubi id res flagitarit, aſſument, qui ante ſe juri dicundo præſederint. Et quotannis, poſtquam eum in modum ſcabinos jam dictos creaverimus ac jurare fecerimus, vetus ac novus noſter magiſtratus duos eliget ac deſignabit conſules, qui toto exinde anno conſulatu fun-

fungantur; quos & sacramento adigent, ad jura statutaque urbis Gorichemensis pro viribus suis defendenda asserendaque, Magistratus porro urbis ædificia haut protollet ultra veterem, quæ dicitur, fossam urbis, nisi fortè id fiat communi totius urbis Gorichemensis suffragio. Hos autem scabinos, ut & consules & apparitores jam dictos, eligemus quotannis ut est dictum, idque proximo die Martis post festum Pontiani, hiberno tempore, ut antehac moris perpetuo fuit, &c. Salvi etiam conductus, qui concedi solent, publice in Ecclesia, idque die aliquo festo, promulgabuntur, addito semper tempore durationis eorundem, &c. Quæ omnia capita, statuta, jura, immunitates ac privilegia universa ac singula, pollicemur nos Dux Iuliæ ac Gelriæ, & Comes Zutphaniæ prædictus, nomine nostro & hæredum nostrorum, nos nostris fidelibus, dilectis hominibus, subditis, dominis consulibus, scabinis ac civibus urbis nostræ jam dictæ, eorundemque hæredibus ac posteris in perpetuum atque hæreditarie pro nostris virili sarta tectaque servaturos, idque sine dolo malo. Et ad rei etiam majorem certitudinem perpetuamque memoriam, animo deliberato sinceroque affectu literis hisce præsentibus sigillum nostrum appendi curavimus, quæ scriptæ datæque sunt in urbe nostra jam dicta Gorichemensi, die Solis post festum Bartholomæi Apostoli, qui fuit vigesimus quintus dies mensis Augusti, à nato Christo anni millesimi supra quadringentesimum noni.

Pag. 107. *Horn van de Stadt.*) *Horn* beteyckent in het oude Duyts eenen *hoeck* ofte *cant*. Hier van heeft de Stadt *Horn* in West-Vrieslandt haere naem ontfangen, als sijnde gelegen op een hoeck ofte cant, ofte, gelijck men eertyts sprack, *horn* van het landt aen de zee. Dit is de reden, waerom dese Stadt by Heda ende Beka met de naem van *Angulus*, dat is *horn* ofte *cant*, in het Latijn genaemt werdt. In VVest-Vrieslandt ofte

VVae-

VVaeterlandt ſecht men noch *een horn broots*, het gene andere in Nederlandt een candt broots noemen. Hier van hebben geen kenniſſe gehadt, die in het wapen van de Stadt Hoorn een hoorn geſtelt hebben, ſiende op des Stadts naem, die ſy niet verſtaen hebben. Dan hier van, ende diergelijcke doen, breeder elders.

Bladt 122. *Doe was op haer gelaecht.*) Dat is; *doe werde op haer geloert, ende haer laegen geleit. Laegen* heeft hier eene ende de ſelve bediedinghe met het Latijnſche woordeken *laqueare, illaqueare*; jae is in der daet het ſelfdc, werdende alleen een weynich anders uytgheſproocken; even gelyck men niet twyfelen mach of het Latynſche woordt *laqueus*, ende het duytſche *lague*, of *lage*, hebbende oock de ſelfde bediedinge, ſyn een. Iek bevinde dat de Latynſehe ende Duytſche taele oorſpronckelyck van malcanderen niet verſchelen. *W*aer van breeder elders van ons geſproken is, ende, of Godt wil, noch geſproken ſal werden.

Bladr 125, *Ende die werts ontwaer.*) Dat is, *gewaer*; ſoo als wy nu ſpreecken.

Bladt 129. *Recht oer der landen.*) Dat is; rechte ende wettelycke erfgenaem der Landen. *Oer* of *oir* beteyckent in de oude Duytſche taele *een Erfgenaem.* Men leeſt oock noch dickmael in Teſtamenten, ofte uyterſte willen; *ſonder oir of oiren kindt*, dat is, ſonder lyflycke erfgenamen, *ſterven.* Met dit woordeken compt

over

over een, iae is eene ende het selfde met het Latynsche *Hœres*, eene ende het selfde beteyckenende. Dan hier van oock breeder elders.

Bladt 130. *Dede een al te grooten schip maecken tot Amsterdam, dat men die Katte hiet.*) *Kat* is altyts gheweest een instrument gebruyckt in den oorloge, met het welcke groote stercke bollen, gemeynlick *Cattebollen* genoemt, (waer van noch eene by my te sien is, gemaeckt van blauwen arduyn, wegende hondert ende meer ponden) op den vyandt geschoten wierden. Dese wierden te waeter gestelt op hooge schepen, te lande op hoochten van aerde gemaeckt, even als de soo nu genoemde bateryen, op de welcke het grof geschut geplant werdt. Hier van compt het, dat noch in de frontier-steden eenighe hoochten op de wallen genoemt werden *Catten*, om dat eertydts de *Catten*, waer van hier ghesproocken wordt, daer op ghestelt wierden. Het woordt *Catapulta*, ghebruyckt by den Romeynen, schynt met de naem van *Catte* vermaegschapt te wesen.

Bladt 133. *Dese Hertoch Philips regeerde sijn Landen lange jaeren in rusten ende in vreden.*) Dit secht Veldenaer; nemaer de saecke heeft sich gheheel anders onder de regeringe van desen Vorst toeghedragen. Het gaet vast, dat tusschen hem ende de Kermers, ende de Vriesen veel misnoegens is geweest. Wes aengaet de Ker-

mers, daer toe dienen dese syne tot noch toe onghedruckte Brieven.

PHilips by der gracien Godts, Hertoge van Boergongen, van Lotringen, van Brabant, van Limborch, Grave van Vlaenderen, van Artoys, van Boergongen, Palatijn van Henegouwen, van Hollandt, van Zeelandt ende van Namen, Marck-grave des Heylighen Rijcks, Heere van Vrieslandt, van Salyns ende van Mechelen; Allen den genen die onsen desen Brieve of horen of sullen sien saluyt.

Alsoo onse gemeyne Ondersaten van Kermerlandt ende Kermervolcb mit horen Ondersaten, hulperen ende mede-plegeren boven sulcke hulde-eede als sy ons gedaen hebben, rebel ende overhorich ghewordenwaren, tegens ons openbaerlick thonende hare voerschreven rebellicheyt, sy tot twee reysen in grote getale van volcke ende mit gewapender handt togen voer onse Stede van Haerlem, in menige onse voorsz. Stede te winnen ende die te stellen uyt onsen handen ende onderdanicheyt, in dien sy hadden gemogen. Vander welker rebellicheyt ende overhoricheyt die voerschreven van Kermerlandt ende Kermer-volch ende hore medeplegers, om beternisse te doen van der selver rebellickeyt, hem gesubmitteert hadden van al in onsen wille ende ordinancie. Ende op die selve submissie hadden wi die voorsz. van Kermerlandt, Kermer-volcb, ende horen medeplegers by onser sentencie ende vonnisse verclaert ende afgewyst alle hoer rechten, privilegien ende hantvesten, die sy van onsen voorsaten ende voorvaderen verworven ende vercregen hadden of hebben, tegens ons verbeurt te wesen, daer off sy de Brieven, die daer off syn, gelevert hadden in onsen handen, die tot noch toe daer in gelegen ende geweest hebben. Oock mede hadden wy in onser voorschreven sentencie aen ons gehouden ende ghereserveert, dat wy uyt hem allen mochte kiesen ende nemen tien personen, omme daer mede te doen onsen wille in horen live ende goeden. Mede hadden wy in eewiger gedenckenisse in onser voorschreve sentencie him overgeseyt ende gewijst, dat sy ons alle jaer van elker haert-stede daer

men

men vuer ende licht in hout, betalen souden opten Iaersdach eewelick duerende, vier grote, op verbeurnisse van den selven huysen vanden genen die daer gebreecklick in waren. Oock hadden wi hem gewesen ende gecondemneert in veele andere punten ende articulen, ghelijck al het ende langer verclaert is in onser voornoemder sentencie, gegeven in onser Stede van Amstelredam in den Iaer duysent vier hondert sesse ende twintich. En het sy also, dat ons voorschreven gemeyne ondersaten vau Kermerlandt ende Kermervolck ons hebben doen tonen hoe dat si onderdanich wesende ende 't inhoudenden vander selver onser sentencie betaelt hebben die gelden daer sy ghewesen waeren, ons te betalen tot eenen mael. Ende voert geloeft ende hem luyden gheregiert ende gehouden soo vredelick ende doechtelijck als si hebben ende ghe-connen ende gemogen sonder hoere voorschreven privilegien, ende oeck anders onderdanicht volcomen onderhouden hebben alle 't inhouden van onser voirschreven sentencien. Twelck int lange hem seer zwair ende hart wesen soude te dragen ende 't achtervolgen. Ons biddende seer ootmoedelick hem hier op te willen geven, gonnen ende verleinen onse gracie ende genaede, ende hem te vryen ende quijten vanden selven tien prsonen, ende hem te vrijen ende weder-geven ende verlenen hoere voorschreve Privilegien, hem te vvillen confirmeren ende vestigen. Ende oeck mede hem te qnijten vander vier grote vanden haert-gelde voorschreve, ende daer toe mede om die welvaert van onsen gemeynen ondersaten van Kermerlant ende Kermervolch voorschreven, ende hem 't onderhouden in goeden rust, vrede, ende rechte, hemluiden te vvillen van nius gonnen, consenteren, ende verleenen seeckere punten ende artijculen hier nae gheschreven. Oock doen vvy te vveten, dat vvy aenghesien ende ghemerct 't gheen dat voorschreven is, altijts genegen vvesende meer tot ontfermherticheydt dan tot strengheyt, ende ter begeerten van den selven onsen gemeynen ondersaten van Kermerlandt ende Kermervolch, ende oock midts die somme van tvvintich duysent schilden tot achte ende tvvintich grote onser Vlaemscher munte 't stuck, of daer boven, die sy luyden

ende

ende andere onse ondersaten van Kermerlandt ende Kermervolch, hore hulperen ende mede-plegers, ons daer voor betalen sullen binnen desen jaere, op sekere terminen, in den handen ons Rentemeesters van Kermerlandt ende van Vrieslandt, Aelbrecht van Raporst, die daer off gehouden wesen sal tot onser behoeft ontfangen, uytgeven, te maken, gelijck dat behooren sal, den selven onsen ondersaten van Kermerlandt ende Kermervolch gegonnen ende verleent hebben, gonnen ende verlenen uyt sonderlinge gracien, mit desen onsen brieve, voor ons ende onsen naecomelinghen, Graven ende Gravinnen van Hollandt, dat alle haere voorschreve rechten, wetten, privilegien ende hantvesten, die welcke uyt crachte van onser voornoemder sentencie si overgelevert hadden in onsen handen, henluyden terstont weder ghegeven ende gelevert sullen wesen by den bewaerer van onsen registeren van Hollandt; dien wy bevelen ende gebieden by desen onsen brieve dat alsoo te doen. Ende hebben die selve al horen rechten, wetten, privilegien ende hantvesten in sulcken schijn als sy ende hoer ouders die van onse voorvaders gecregen hebben, geconsenteert, belieft ende ghevesticht, confirmeren, believen ende vestigen by onser selver gracie; ende geloven, hun voor ons ende voor onsen naecomelingen die te houden ende te doen houden, ende daer in te stiven ende te stercken nae uytwijsinghe der brieven, die si daer of hebben, om dat voortaen die voorschreven rechten, ende wetten, privilegien ende hant-vesten gebruycken, also vry als si deden eer onse voorschreve sentencie gegeven ende uyt-ghesprokenwas. Voorts soo hebben wy den voorschreven van Kermerlandt ende Kermervolch quijt geschouden, ende schelden vry ende quijte, ende vryen by onser voorschreve gracie mit desen selven onsen brieve dat kiesen ende nemen van den thien personen boven geroert, die wy uyt crachte onser selver sentencie nemen mochten. Ende hier op ghebieden wy eewich zwigen onsen Procureur ende allen anderen, wie hi sy. Desgelijcx soo verdragen wi hem voort aen tot eevvigen dage, schelden quijt geheelicken ende al, die vier groten vanden haert-gelde van elcken

elcken huyse die sy ons s'jaers schuldich waren houdende vuer ende licht, gelijck in onsen voorschreven sentencie verclaert is. Ende voirt hebben wi die selve onse ondersaten van Kermerlandt ende Kermervolch voor ons ende onse naecomelinghen, Graven, ende Gravinnen van Hollandt, gegonnen, verleent ende geconsenteert, gonnen, verlœnen ende consenteren, onser voirschreve gracie mit desen onsen brieve, in punt van eeuwiger privilegien, die punten van privilegien ende hantvesten als hier na volgen.

Dat die Schout ende Schepenen, mit die si nemen, kueren ende schouwen sullen sluysen, sluys-tochten, wateringen ende dijcken.

Inden eersten, dat onse Schout ende Schepenen van onsen Dorpen van Kermerlant, ende Kermervolch, met den genen die si daer toe nemen sullen, ende nemen, koeren ende schouwen sullen mogen elck in sijnen ban van allen sluysen, sluis-tochten, wateringen, dijcken, dammen, wegen ende uytwegen tot oerbaer ons landts, gelijck dat van outs plach toe wesen ende men duet in andere plaetsen huerenabueren: sonder onse Baillin van Kermerlandt hi des eenichsints 't ondervvinden.

Van die Schepenen in absencie vanden Schout vrede mogen maken, elck in sijnen Ban.

Item, dat onse voorschreven Schepenen binnen horen ban vrede sullen mogen leggen ende maken tusschen pertien geschil hebbende, in absencie van onsen Schouten, ghelijck die selve Schouten dat gewoenlick sijn te doen, op dat te bet alle twist nedergeleyt sy.

Van den drenckelinge uyt den water te trecken, levende of doot, ſonder verbeurnis.

Item, ende oft gebeurde dat eenich menſche int vvater viel, vvaert jonck of oudt, dat een yegelick dier menſche uyt ſal moghen trecken alſoo lange als hy lijf in heeft; ende deſgelijcx vvaer hy doot of verdroncken, ſoo ſalmen hem uten vvater mogen trecken ſonder verbeuren, behoudelick datmen den voorſchreven verdroncken ende dooden menſche thoonen ſal, eerſt onſen Bailliu of ſijnen Stedehouder, of in ſijn abſentie den Schout, ende te beſchouvven den voorſchreven dooden eermen begraven ſal, ende daer naer van binnen eenen natuerlicken dage daer mede gedaen te vvorden 't ghene dat van redenen vvegen behoren ſal.

Vanden pandinge of hoge Ban ende hoge boete.

Item, datmen niemandt in onſen voorſchreven dorpen panden en ſal op hooghe boete, dan alleen van onſen renten, beden, ſchulden, of boeten die geweſen of geconſentcert ſijn tot onſen profijten.

Dat die Schepeuen elck in horen Ban kieſen ſullen jaerlicx Kerck-meeſters, maer en ſullen ſelve geen weſen.

Item, dat onſe oude Schepenen elck in haren Ban kieſen ſullen alle jaer Kerckmeeſters, die vvelck ſchuldich vveſen ſullen rekeninge te doen nae oude gewoonte alſoo dat behooren ſal, behoudelick dat ſy ſelve geen Kerck-meeſters en ſullen weſen.

VVie die Bailliu kerue geven ſal of niet.

Item dat onſe Bailliu niemant geen kerue geven ſal van vredebraccke of andere quade ende onredelijcke ſaken , behoudelicken in anderen ſaken die oude rechten ,

Datmen den Bailliu geen viſitatie noch andere hoeſchede geven en ſal.

Item, dat die brieven ende mandementen, by den welcken van onſen wegen verboden is, datmen onſen Bailliu van Kermerlandt ende Kermerghevolgen geen viſitatie ofte andere hueſchet geven en ſouden, onderhouden ende volcomen ſullen vveſen naer inhoudt der ſelven onſen brieven ende mandementen.

Hoe die Schepenen in manieren over welboren luyden vonniſſe mogen wijſen.

Item , ſoo vvanneer een VVel-boren man voor Schouten ende Schepenen in onſe voorſchreve lande van Kermerlande ende Kermer-gevolch angeſproken wort , hoe wel dat hy welboren is , indien hy hem verſchijnt voor t' gerecht , ende hy hem niet en helpet mit ſijn welborenſchip, in ſijn verweren declinerende, dat dan die Schepenen over hem ſullen mogen wijſen ſonder ban oft boet te verbueren. Ende dit punt willen wy eens binnen deſen jaere, eermen ſal mogen gebruycken , geeondicht hebben in al onſen kercken van Kermerland, ende Kermer-volch, op dat elck daer op verſien weſen mogen.

Van den ſeventuge ende vanden vrede der onſchuldige Magen.

Item , dat onſe voorſchreve onderſaten van Kermerlandt ende Kermer-

Kermervolch mede gebruycken ſullen ſulcke nieuwe hantveſten ende privilegien, als wy gegeven ende gegonnen hebben onſen gemenen luyden van Hollandt ende van Vrieſlandt, roerende vanden ſeven tuggen ende vanden vrede van den onſchuldigen magen, na der inhout vander ſelver hantveſten.

Datmen geen Vierſchaer ſitten en ſal dan opten dinxtal des dorps, daer die breucke geſchiet is.

Item, dat onſe Ambochs-Heeren, noch geen van horen-Officieren ende dienaren, geſeten in onſen voorſz. landen van Kermerlandt ende Kermervolch geen Vierſchaer en ſullen moghen ſitten van eenigen bruecken, dan opten dinchtal vanden Dorpe, daer die bruecke geſchiet ſal weſen; in dien datmen daer van outs Vierſchaer gevvoonlick is te houden, ende ſullen dat gebruycken ghelijck ſy deden eer die voorſz. Ambochts-Heeren vercreghen die voorſchreve Heerlicheden van ons of van onſen Voervaderen.

Van verbieden der honden ende ganſen.

Item, dat onſe Bailliu geen verbot doen en ſal onſen voorſz. onderſaten van Kermerlandt ende Kermervolch te houden ganſen ende honden, ten ſi by brieven ende bevelen van Ons, ende van onſen Stede-houder ende Rade van Hollandt, in der tijdt weſende.

Dat die Bailliu die Vierſchaer niet verleggen en ſal, maer eenen Stedehouder ſetten.

Item, dat onſe Bailliu van Kermerlandt ende Kermervolch ſchuldich ſal weſen elcken recht ende vonniſſe te doen naer uytwijſinge dier Privilegien van onſen voorſz. onderſaten van Kermer-

landt

landt ende Kermervolch, ende en ſal hem onſe Bailliu niet ontſchuldigen mogen onden dexel van ſijnen nootſaken, want indien hem nootſaken over quamen, ſo ſal hy mogen ende ſchuldich weſen eenen Stedehouder te ſtellen, die hem gelieven ſal, nut ende oirbaer daer toe weſende, om in ſijn abſentie ter Vierſchaer te ſitten, ende daer eenen yegelijcken recht ende vonniſſe te doen, ſonder ontſchult, naer inhout hoerer Privilegien ende Handtveſten, niet tegenſtaende dat hier te voren, naer inhoudt dier ſelver Privilegien, de voorſchreven Bailliu geen Stedehouder ſetten en mochte.

Dat alle Bruecken tot tien pont, of daer beneden, die Bailliu aenſpreken ſal binnen 's jaers, of die betichtige ſal quyt weſen.

Item, dat alle Bruecken dragende tot thien pont of daer beneden onſen Bailliu aenſpreecken ſal mit rechte binnen 's jaers nae dat die voorſchreve Bruecke geſchiet ſal weſen, of die betichtige ſal daer of quijt vveſen. Mer alle andere Brueck ende miſdaden ſal onſe voorſchreve Bailliu aenſpreecken mit rechte alſt hem ghelieven ſal, ende alſoo hy dat gewoonlick heeft te doen naer inhout dier Handtveſten, van onſer voerſchreven Onderſaten van Kermerlandt.

Datmen niet pachten, noch pachthoeure geven en ſal dan in den Schrickeljaren.

Item, dat onſe voorſchreve Bailliu van Kermerlandt ende Kermervolch, niet en ſal moghen bedvvingen onſen voorſchreven

onderſaten van Kermerlant ende Kermervolck te pachten horen ſcotponden, noch te nemen ſijnre hoenderen, ten ſy inden ſchrickel-jaren, ende als dan ſoo ſullen ſy gehouden weſen te betaelen hine hoenre.

Dat die Kermaren vande Graeflicheyt niet verſcheyden en ſullen in eenige manieren.

Ende voorts ſoo hebben ons onſe voorſz. Onderſaten van onſen Dorpen eude Heerlickheyt van Kermerlandt ende Kermervolck te kennen doen geven, dat ſy beducht ſijn, dat wy in toecomenden tijden onſe voorſz. Heerlickheyt ende Dorpen yemande ſoude willen overgeven, vercoopen oft verſetten; Ons biddende dat wy hem verſekeren willen dattet wy niet doen en ſullen. Soo iſt, dat wy genegen weſende ter gueder begeerten van onſen voorſz. Onderſaten van Kermerlandt ende Kermervolch, uyt onſen voiren gracie den ſelven gelooft hebben ende glooven mits deſen onſen Brieven voor ons ende voor onſe naecomelingen, Graven ende Gravinnen van Hollandt, dat wy van nu voort in onſen Heerlickheden ende Dorpen van Kermerland ende Kermervolch in geenrehande maniere, in hogen noch in lagen, wechgeven, vercoopen, verſetten noch vervreemden en ſullen in heel noch in deel, in leen noch in eygen, in vvat maten datte vveſen mach, daer by dat onſe voorſz. Onderſaten bi anders yemande dan by Ons ende onſen naecomelingen, ende van onſer wegen geregiert ende gerecht ſullen worden, mer ſullen tot eewigen dage in hooge ende in lage, ende mit dat daer toe behoort, bliven ſonder eenich middel aen Ons ende aen onſen naecomelingen, Graven of Gravinnen van Hollant, ſoo als ſy nu ſijn. Ende alwaert dat wi of onſen nacomelingen Graven tot eeniger tijdt bi mandemente of anders yet deden contrarie van onſer beloften, ſoo hebben vvy geconſenteert ende conſenteren mit deſen onſen brieven allen onſen Onderſaten van Kermerlandt ende Kermervolch, inder tijdt vveſende,

dat sy ons noch onser naecomelingen brieven noch vville in dien niet en obedieren, mer hem houden an dat voorsz. staet, ende is onse geliefte ende vville ende ordineren, dat onse Sentencie boven geroert si, ende blijve in allen anderen saken niet gespecificeert noch verclaert hier boven in heure macht, cracht ende weerde.

Van harnasch ende wapen te bruken.

Ende hoewel dat wy byder selver onser Sentencie geordineert hebben, dat onse voorsz. ondersaten van Kermerlant enee Kermervolch geen vverachtich harnasch ende vvapen houdeu en mogen in horen husen; des niet tegenstaende wi hebben hem geconsenteert, gonnen ende consenteren mit desen onsen brieve, dat si voort aen sullen mogen hebben ende houden in horen husen harnasch ende weerachtich wapen, ende die sullen si gebruycken gelijck dat doen andere Ondersaten van Hollandt ende van Vrieslandt, bi hem geseten.

Ontbieden daerom ende bevelen onse Stedehouder generael van Hollandt, luden van onsen rade in den Hage, onsen Bailliu ende Rentemeester van Kermerlandt ende Kermervolch, ende allen andereu onsen Rechteren, Officiren, Dienaren ende Ondersaten, ende elcken van hem bisonder die nu sijn off hier naemaels wesen sullen, ende diet aengaen mach, dat sy onse voorsz. Ondersaten van Kermerlandt ende Kermervolch doen ende laten gebruiken volcomelick, rustelick, vredelick ene euwelick van desen onsen Brieve van quijtscheldinge ende vergiffenisse, ende van allen den punten ende articulen die daer begrepen staen, sonder hem of horen erven ende horen naecomelingen daer inne te doen ofte laten geschien eenich crot, hinder of moeijenissa, ter contrarien, wanttet onsen wilie is dattet also geschiede, niet tegenstaende onsen voorschreven sentencie, of anders brieven van Mandementen gegeven of te geven ter contrarie van desen. Behoudelick in al onse hoecheyt ende recht, ende onsen voorschreven

Ondersaten hoir recht In oirconden desen hebben vvy onsen Zegel hier aen doen hangen. Gegeven in onsen Hove inden Hage den twaelfsten dach van Maerte, in't Iaer ons Heeren . M.CCCC. ende LV.

In desen tijden was Philippus van Bourgondien Grave van Hollandt ende Zeelandt. Dese Hertoch Philippus seinde veel brieven ende boeden aen die Vriesen in Oestergoe ende Westergoe , begerende dat sy hem solden ontfangen ende huldigen voer eenen Heer op sekere articulen. Ende waert dat sy dat mit wille niet en deden , soo docht hy Vrieslant mit macht in toe nemen, ende tot sijnder subjectie toe brengen, tot meerder achterdeel ende schade als off sy hem solden ontfangen voer een Heer, dan oft sy hem eendrachtelick solden teghen staen. Ten laetsten vvordet int ghemeene landt toe Bolswerdt gesloeten , dat die Vriesen haer Ambassaten solden senden tot Herlem in Hollandt toe dachvaert, om des Hertoges meninge te vorstaen , want die Hertoch dat op die Vriesen hadde begeert. Doe worden uyt Vrieslandt wijze ende geleerde mannen gesendt mit des landts Credentie-brieff , als hier nae volcht.

VVy Prelaten, Grietmans ende gemeene Rechters van Oestergoe ende VVestergoe, doen condt, Dat wy onsen Heeren lieven, eersamen, Ambassatores ende sendtboeden toeneren deses briefs die dachvaert die te Haerlem wesen sal, ende Donderdage naestcomende tegens den Edelen, Hooch-gebooren Prince ende Vorst Philippus van Burgondien van sijnen hogen Raedt, ende die Steden van Hollandt. Ende soo wat onse Heeren ende goede luyden, sluyten, dadigen ende overdragen mit den Vorste, den Heeren ende Steden, dat willen vvy stede ende

vast

vast holden. sonder argelist. In eene kennisse der waerheyt, bezegelt met VVestergoe secreet, daer Oestergoe Landen well an genoeget. Gegeven toe Bolswerde, des dyngsdages nae Odulphi Confessoris.

Van dese machtbrieven en vinde ick geen datum, noch oeck of die Gedeputeerde ten dachvaert sijn gewist ofte niet. Want op die selven tyt, of cort daer nae, quam K. Maj. brieven ende Ambassaten in Vrieslandt; ende ist dat die Vriesen een dachvaert hebben geholden toe Herlem mit Hertoch Philippus ende sijnen Raedt off Steden, soo heb ick niet connen vinden wat daer gesloeten is; waerom dat ick geloeve, dat die dachvaert toe Herlem verloepen is, ende dat die Gedeputeerdẽ van Vrieslant niet mochten accorderen mitten Hertoch, sijne raet oft stede voorsz. *W*ãt Assumptionis Mariæ terstont hier na, als by avontuer die Gedeputeerde hoer rappoert aenden Vriesen hebben gebrocht, hebben alle die steden van Oestergoe, Westergoe ende Sevenwolden een gaerleger gemaect ende alle particulaer twist ende schelinge, ende alle sware saken suspendeert tot Alderheyl. des jaers van 57. ende gesworen den Heyligen, om vry ende fris toe beschermen, alle vremde Lantsheeren eendrachtelicken mit malcanderen tegen te staen; ende hebben eenen Raet gecoren, die Raden schicken ende ordineren sullen tegens vremde Lantsheeren, tot des landts profijt ende orbaer, ende die ander Vriesen hem daer in te volgen, als die Copia hier navolgende breder vermelt.

Inden name Gode Amen. VVy Prelaten, Proesten, Decanen, Grietmans, Hoevelingen ende gemene Rechters, Burgemeesters, Oldemans, Schepenen ende die gemeene Gemeente der landen ende steden van Oestergoe ende VVestergoe, ende van die gemene seven VVolden, als Schoeterlandt, Stellingwerf, Opsterlandt, Smallingerland, Hascherviijsgae, VVingeradeel, Oestezerelandt, ende Goedingewerstall, Oenserdt, Arhtkerspel, Oestbroechster lande ende Collummerlandt, doen cont alle luiden die desen Brief of verbont sullen sien ofte hoeren lesen, dat wy om nutticheit ende eendrachticheyt ende salicheyt des gemene landes van Vrieslant sint met malcanderen eendrachtelicken verdragen, ende hebben begrepen ende inden heyligen B. gesworen, eene steden, vaste vrede mit malcanderen te holden toe dueren van desen dach af, al tot den laetsten aller Heyligen dach, ende willen dat elck man sijn goeden met vrede gebruycken sall onbelet ende onbeset, ende dat elck mit ander fry en frisch bescherme mit lijf ende goet tegen alle vyandtsheden. Ende oft yemandt hier tegens dede ende den vrede inbraecke, dat sall wesen lijff om lijff gelijck alle andere misdaden, by die xiij. boeten. Dit is te verstaen een heerfeerdt tot den wall vanden wall toe bolwercken in alle deses landts reysen tot den menen dage, ende vanden gemenen dagen tusschen twee eggen ende partyen, ende soo wie niet betaelen en mach met goede, die sal betaelen met bloede. Ende soo wie den misdader nae den misdaet wetlicken ontholt, die gene daer voor te staen ende voll daer van te doen by xiiij. boet, ofte die hantdadige toe leveren. Item, oft yemant in onse lande van Vrieslandt soo koen waer, hy sy geestelick ende oft waerlick, dat hy eenich ander raedt in onse lande dede, oft yemandt van buyten toesloech, daer onse vryheyt toe naeginck, ofte toe naegaen mochte, ende dat openbaer worde, die heft lijf ende goet verbuert, dat goet tot des landts behoef, ende hy ende sijn kinderen dat landt toe ruymen, ende uyt die landen toe blijven ende wesen eeuvvelick. Ende alle die gene, die frij ende frisch sweeren ende mede beschermen willen, die sullen vvesen onder die vrienden

ende

ende beschermenisse der gemene Vriesen als voorsz. is. Ende die diet niet doen en willen die sullen verboert hebben alle hoer goet tot des landts orbaer ende behoef. Ende waert saecke, dat yemant boven den eedt landtruyminge dede ofte doen wolden, ende daer over begrepen vvorde, die heft lijf ende goet tot des landts behoef verboert. Item, alle merckelicken saecken die daer sijnt tusschen landen ende machtige luyden, daer geen Sententie oft Vonnisse aengevvijst oft gedeelt is, noch gesoent noch baert is, die setten vvy op ende sullen staen sonder gevvelt ende vvraecke tot den tijdt toe voorsz. alst nu is. Item, vvaert saeck dat die noet van buyten aen soo groet binnen dese tijt niet en viele, alle saecken dan voort te berichten ende mit recht toespreken, ende dat tot de geenre kenninge die vanden gemenen landen daer toe geschickt sijn oft sullen vvorden. Item, oftet saecken vvaren die daer stonden onder de Soens-luyden, ende die Soens-luyden die saecke alleens vvaren, ende niet uytgesecht hadden, die sullen staen totter Soens-luyden kennisse. Item, alle noet-borgen oft noetpanden ende noetvangenen vry te vvesen onder desen tijt toe voorsz. Item, die gene die gecoren worden tot den Rade des gemenen landts van Vrieslant, dat niet toe vveygeren by een pene van hondert schilden tot des landes behoeff. Item, die gene die benoemt sijn ende benoemt vvorden inden Raet des gemene Landes van Vrieslant tegens eenige uytlantsche Heren, vvat sy ramen, raden, schicken ende ordineren, die gemene Vriesen haer die helpen ende stercken in die uytcondinge, ende vvy hier broekachtich oft overhoerich in wordt, die boet hondert olde Schilden tot des Landes behoeff, ende by des Landes onvreeden, ende dat recht in elcke gelegentheit. Ende den gemenen Hoevelingen den Raedt toe stercken ende dat recht wt toe driven. Item die gene die geschickt sijn ofte geschickt worden dat regiment toe voeren ende toe wonden tegens eenige wtlandtsche Heren, den Eedt den rijcken ende maten rijcken geestelijck oft vvaerlijck toe schicken ende toe scheringen na sijn Staet ende vermogen vveteschap; ende dese Raedt toe vveeren ende keren an S. Peter naestcoemnden, ende

ende

ende dese Raedsluyden, nieuwe Raedsluyden toe kennen ende toe wijsen nae hoer schickinge, bygelijcke pene voorsz. Item waert saeck, dat yemandt dese voorsz. punten inbraecke by oesten, Zuyden, westen ost by noerden, den genen mit verscher daet toe berichten, elck man toe stercken, ende den overhoerigen te corigeren. Inden welcker Recht in Delen, in Steden den overhoerigen niet mede berechten en willen, die gene menedich ende vreedeloes te wesen, ende 100. olde schilden verboert te hebben. Item, oft eenige schelinge, twijfelinge, tweedracht, gijsell in desen begrijp ende anders dan voorsz. is verstaen wolden, dan toe staen op des geens verclaringe, ende kennisse des gemeren Raedts die aldaer toe geschickt sijn uyt velen Landen ende Steden voorsz. Item, of daer yemant waer in onsen Lande van Vrieslandt, die onsen verbonde niet mede Zegelen noch annemen wilde, noch op sweeren wolde stede ende vast te holden, den heten wy overhoerich ende vreedeloes: ende voer alle dinck den toehoerigen, nae onse vermoegen, alle dese puncten onverbreeckelick ende vast toe holden ende stedich, sonder allerhande argelist. In onse waerheit des Briefs ende vasticheit deses verbondes, soo hebben wy voorsz. Prelaten, Landen, Edelen, Steden ende Hoevelingen, daer die naemen by onsen Zegelen geschreven staen, desen Brief met onsen Zegel bezegelt. Datum anno 1456. op onser Liever Vrouvven Assumptionis Marien avont.

Int Iaer ons Heeren 1457. heeft Fredericus die derde van desen naem R. Keyser Thomas van Onristeyn mit meer andere Ambassaten in Vrieslandt gesendt met brieven aen die Vriesen, hem vermanende den jaerlicxen tribuyt, den sy syne Majest. van sommige voerleden iaeren noch schuldich waeren. ende dat sy hoer Oratoren ende Boeden aen synre Maiest. wolden senden vanden selven wel informeert,

om

„ om mit ſyne Maieſt. te accorderen ende te ſluyten.
„ Op welcken de Staten vanden Landen in Oeſtergoe
„ ende Weſtergoe gemene daghen hebben geholden,
„ ende ſekere artyckelen hebben uytgeſet; op welc-
„ ken ſy van Keyſerl. Maj. promiſſe ende confirma-
„ tie begeerden; ende hebben den ſelven M. Tho-
„ mam daer toe bewilliget ende belaſt, dat hy al haer
„ ſaecken by Keyſerl. Maieſteyt te vervorderen heeft
„ angenomen ende tot effect te brengen, ende per-
„ ſoenlick haer luyden repons te brengen. Deſe na-
„ beſchreven puncten hebben die Vrieſlanden aen
„ Keyſerl. Maieſt. begeert;

Inden eerſten, dat K. Majeſt. inhibitie will geven den Hertoch van Bourgondien, dat hy hem van gratia Dominie *om Oeſtergoe ende VVeſtergoelanden van K. Majeſt. ende des heyligen K. Rijcx landen onderwinde, ende dat by penen daer toe dienende. Ende dat die ſelve inhibitie worde inſereert Citacie op den voorſchreven Hertoch, in Caſu, dat hy niet tegenſtaende die voorſchreve K. Majeſt. Landen moleſtere. Item, ten tweeden, dat K. Majeſt. by ſwaren penen, verbiede allen Vrieſen van Oeſtergoe ende VVeſtergoe, dat niemandt eenige andere Heere bekenne dan allene K. Majeſt. Item, ten derden, dat K. Majeſt. will innoveren, confirmeren, approberen, ende van nieuws geven alle articulen der Privilegien Caroli en Sigiſmundi, mit revocatie van alle contrarie Brieven ende Handelinge mit Hertoch Albert van Beyeren ende Hertoch Ian ſijn ſoen, Graven van Hollandt voermaels gehandelt. Item, ten vierden, dat K. Majeſt. gebiede den Vrieſen van Oeſtergoe ende die ſtadt Groeningē, dat ſulcken diviſie (oft ſy eenich mit malcanderen mochten hebben gemaeckt)*

ſullen null oft van gener waerden weſen, mer Oeſtergoe ende VVeſtergoe toe ſamen na older gewoen ende landtzacte blijven ende weſen, ende elck ander eendrachtelick toe helpen, oft eenige vreemde Heeren het landt wolden anvechten, ende dat by ſekere pene, daer toe dienende. Ten vijfden, dat niemant ſal worden geciteert by eenige Rechters, geeſtelick oft waerlijck, buyten den palen van Vrieſlandt; al waert oock dat die ſaecke by appellatie toe die Overſte worde gededuceert, datmen noch als dan eenen Rechter der Appellatien ſal binnen Vrieſlandt impetreren. Met duſdanige inſtructie is M. Thomas weder gereyſt aen K. Majeſteyt, mit hem hebbende Credentiebrieven onder Oeſtergoe ende VVeſtergoe Zegelen, aen Keyſ. Majeſteyt gegeven.

,, Int Iaer ons Heeren 1457. is M. Thomas weder in
,, Vrieſlant gecomen, mit hem brengende volcomen
,, beſcheyt van alle dat gene, dat K. Maieſt. den Vrie-
,, ſen heft conſenteert, van welcke die Copia hier nae
,, is volgende. Int eerſt iſt Copia van een Miſſiif-brief,
,, die K. Maieſt. aen die gemene Staten van Vrieſlandt
,, heft geſent, uyt den Latyn overgeſet in Duytſchen.

Fredericus van Godts genaden R. Coninck, altijt vermeerder des Rijcx; van Oeſtenrijck, ende van Stiere, &c. Hertoch: VVeerdigen, lieven ende getrouwen; In voorleden dagen hebben wy u mit K. Majeſteyt Brieven, by onſen lieven trouwen M. Thomas Ouriſteyn aen u geſent, doen vermanen den jaerlicxen tribuyt toe betaelen, den ghy ons van veele voerleden jaeren, ende noch ſchuldich zijt. Oeck dat ghy u Oratoers ende Boeden aen ons ſoldet ſenden, die vanden voorleden tribuyt genoechſaem informeert mit ons mochten accorderen, als dat inholt van onſen Brief wijder vermeldt; welcke M. Thomas u Brieven heft gepreſenteert, uyt vvelcken ende oeck van

den

den selven M. Thomas voersz. wy hebben gehoert ende verstaen u oetmoedelick begeeren an ons, om te confirmeeren uwves Landes van Vrieslandt Rechten, Privilegien, Vryheiden. Ende andere u trouwve eerbiedinge inden selven Brieven aen ons geoffereert ende gedaen, hebben wy mit goet aenmerckinge ontfangen, ende dat veelmeer ende liever, als wy nae der gewoente uwver voervaderen in onses ende des heyligen R. Rijckes getrouwve gehoersaemheyt vuerichlick beminden. VVaerom wy volcomene trouwvicheyt, den ghy tot ons ende dat heylige Rijck hebben, in onse herten overleggende, hebben wy u alle Privilegien, Rechten, Gratien, ende Vryheiden, u voervaders ende u van R. Coningen ende Keyseren gegeven, in allen bequaemsten formen ende manieren geconfirmeert, ende doer onse K. Majest. macht bevesticht, als ghi wijder uyt onse opene Brieven sult worden informeert, vaste betrouwve op u hebbende, dat ghy u voertaen sonder vertreck in dat gene dat ghy ons ende dat heilige Rijck schuldich sijt met alder oetmoedicheit, trouwve ende goetwillich sullen bewijsen. Oeck als ghi ons in uwven voorsz. Brieve onder anderen hebben insinueert, hoe dat sommige, ende naemelick, de Doerluchtige Prins ende Hertoege van Bourgondien, Philippus, onsen lieven neef, die landen ende deelen van Vrieslandt doer sijn selfs authoriteit ende macht attentiert gewveldelick onder sijn subjectie te brengen ende toe beswaeren, waerom ghi ons oetmoedelicken bidden, dat wy u hier tegen oportuine ende bequaeme remedien wolden voersien. VVy dan sulcke oetmoedelieke supplicatien goetlicken verhoerende, heft ons gelievet die opene Brieven onses Gebodts ende verbiedinge mit desen Brieven aen u te senden. Ingevall oft daer yemandt in toecomende tijden waere, die u ende onse voorsz. Landen van Vriesland, van des Rijcx subjectie ende onderdanicheyt wolden trecken, ende onder hoer macht ende heerlickheyt trecken, dat ghi als dan met sulcker onser macht mandaet-brieven gewapent, des toe bequamer moegen tegenstaen. Desgelijck hebben wy oock aenden voerschreven

Prince onſen neve , onſen Brieven bevolen te ſenden , inholdende dat hy nu voertaen u niet meer ſolde moleſteren , ende u als onſen ende des Heiligen Rijcx onderdanen , u Rechten , Privilegien , vryheden ſonder moleſtatien te laeten gebruycken ende genieten , als ghi breder uyt den Copia onſer brieven hier inne beſloeten mogen weten. Vyt alle deſe voerſz. moecht ghi ghenoechſaem weten en verſtaen, woe overvloedelick onſe goedertierenheyt aen u overvloyt. VVant u noetdruſticheit in u Brieven aen ons geſendt en heſt niet begeert , dat wy met goeder gunſte niet hebben remedieert ; waer om wi wijder ten anderen uyt onſer K. Majeſt. macht u bevelen, ende ſtrengelick gebieden, dat ghy ſonder langer vertreck u Oratoers, vernuſtige mannen, in deſen naebeſchreven vvel informeert met volcomen macht aen onſe Majeſteyt ſenden, mit ons om die reſten des voorledens tribuyt , den ghi ons ende 't heilige Rijck ſchuldich ſijnt te betaelen , toe accorderen. VVy voorwaer daerom u ernſtlick vermanen daer toe , want wy mit die ſalige boeden ſint gewapent, die alle gebieden , dat ſy ſullen geven Godt dat Godt toecompt , ende den Keyſer dat den Keyſer toecompt. Ende iſt dat ghy ons ſchuldich ſijt ons ſeer gewoenlicken doen , dat wy mit weerdighe gunſte altijdt aen u vvillen erkennen; ende daer toe in alle andere toecomende ſaecken u luyden roerende , ſullen wy geneycht weſen u gratieuſelick te verhoeren. Ende om ſekerheyt des vveges toe gebruycken onſer Keyſers Hoeve te coemen, daer van daen weder tot eygen te coemen , ſullen ghy by deſen Brieve vinden ons ende onſes heyligen Rijcx ſalvigaerde ende geleyt. Gegeven in onſen burch toe Ertenborch den thienden dach des maents Auguſti anno 1457. onſes Rijckes 18. jaeren, ende onſe Keyſerlickes int ſeſte jaer.

,, Noch heeft Keyſerl. Majeſteyt by den ſelven een ,, ander Brief gheſendt aen die ghemene Staeten des ,, Landts van Vrieſlandt , hem ernſtlick bevelende, dat

,, dat niemant hem solde geven onder eenige vreem-
,, de Heeren, die den Lande van Vrieslandt van Key-
,, ser wolden trecken onder sijn subjectie, van welc-
,, ken die Copia hier nae volcht, overgeset uyt den La-
,, tijne in goeder Duytscher spraecke.

Frederick van Gods genaeden R. Keyser, altijdt vermeerder sijns Rijcx; van Oestenrijck, Styrien, Carinthien ende Carniole Hertoch, ende Grave van Tyrol, Den Prelaeten, Edelingen, Heerschaper ende gemeente, ende een yeder inwoender onses Landes van Vrieslandt ende onses heyligen Rijcx, lieven getrouwen, onsen Keyserl. genaede ende alle goet; VVeerdigen, getrouwen ende lieven; Vyt onsen informatie van sommige sijnt wi onderrecht, dat sommighen uyt haer eygen coenheidt hem vermeten, die inwoenderen ende landen van Vrieslandt, onse ende 't heilige Rijcx Landen sonder middel subject van onse Keiserlicke Heerlickheden, haer macht ende Dominie te ondervverpen, ende oeck met veel andere manieren besvvaeren in onse ende des Rijcx voerschreven Rechten, Tributen, Gemeinen ende Incomsten, prejudicien ende groeten schaeden. VVant vvi dan onder andere lasten die vvi draghen daer van, naemelick, sorch draeghen, vvoe vvi 't Heilighe Keiserserlick Rijck ende Ghemeente in haer noet regieren, ende dat voerschreve Rijck in macht, eer ende sijnen staet, alst ons als Keyser toebehoert, moghen onderholden; daerom bevelen vvi u allen ende elcx besondere, uyt onse Keiserlijcke macht, ende uit tenoer deses Briefs gebieden wi u eernstlick, ist dat ghi eenighe mensche, van vvat graet, staet, conditie hi zi, hoech oft leech, door eenighe vermetelheidt die Invvoenderen ende Landen van Vrieslandt, ons ende 't heilighe Ryck subject sonder eenighe middel, van ons ende onse Rijcx macht alieneren, vervreemden onder sijn machten Dominie trecken vvolde, tot

verminderinge ende prejuditie onſes ende des heiligen Rijcx recht, tribuyt, dominie, gehoerſaemheit daer mit toe beſwaeren, dat ghi daer in niet ſult conſenteren, mer mit u luyden ende landen tegens den ſelven in onſe ende des heiligen Rijcx trouwe gehoorſaemheit onverſcheidelick, nae die gewoente uwer Olderen, na u vermoegen, ſullen tegen ſtaen, als ghi ons ende dat Rijck ſchuldich ſijnt toe doen, iſt dat ghi ons ende des heiligen Rijcx ongenaede, VVraeck ende Ban vvillen ontgaen. Gegeven in onſe Slot Ertenborch, onſes Hertochdoms van Carinthien, den x. Auguſti int Iaer ons Heren 1457, onſes Rijcks int 18. Iaer, onſes Keyſerlickes int ſeſte Iaer.

„ In die ſelve tydt heeft Keyſerl. Majeſt. oeck inhibitie geſent aen Hertoch Philippus van Borgondien, Graef van Hollandt, &c. Dat hy die Vrieſen onder ſyn ſubjectie te brengen niet meer ſolde molesteren, van welcken Keyſ. Majeſt. Brief die Copia in Vrieſlandt heft geſendt aen die Vrieſen, die hier naer volcht, uyt den Latyn in goeden Duytſchen.

Fredericus van Goeds genaden Roemſch Keyſer, altijdt vermeerder des Rijcx, ende van Oeſtenrijck, Styrre, ende Carinthen de Hertoch, den Doerluchtigen Prins Philippus van Bourgondien Hertoch, onſen lieven Neve, onſe Keyſerlicke ghenade ende alle goet. Doorluchtige Prins ende lieve Neve; Van vvegen den Prelaten ende Edelingen, Heerſchapen, Gemeente ende alle invvoenderen onſes Landes van Vrieſlandt, onſen ende des Heyligen Rijcx lieven ende getrouwen, is ons claerlick te kennen gegeven, Hoe uwer liefde ſonder recht mit gewalt haeren ende haer landen,

onſe

onse ende den rijck sonen middel toebehoerende, arbeyde om onen u subjectie te brengen in groote prejudicien ende schaede haeres Rechtes, Privilegien, ende Vryheiden, haer van Roemsche Coningen onsen Voervaderen gegeven. Daerom is ons ootmoedelick gebieden, dat ghy hier tegens mit bequaeme remedien wolde provideren, als wy dan sijn geneicht eenyder in sijn recht toe stercken, gebieden vvy u ernstlick uyt onse Keyserlicke macht, dat ghi voortaen den Prelaten, Edelingen, Heerschapen, gemeente, noch eenige inwoonders voersz. mit eenige swaricheiden molestere ofte verstoere, mer hoer vrijheiden ende privilegien hoer als voersz. is gegeven, laeten gebruycken. VVant wy sijn bereyt, ist dat ghi eenighe recht oft actie u vermoede tegen haer te hebben, als wy daer toe geeyscht worden, beyde partijen voer ons te roepen, ende, nae dat die saecke eyscht, Iusticie te administreren. Dat ghi anders niet en doet by verboertenisse onser Keyser. genaden. Gegeven in onse Slodt Ertenberch, onses Hertoehdoms van Carinthien, den x. Augusti, anno 1457. onses Rijckes 18. des Keysers, ut supra.

Dus verre die met de handt geschreven, ende noch ongedrukte Chronijck van Vrieslandt, uyt welcke wy het gemelte verhael niet hebben mogen ofte willen den Leser onthouden.

E I N D E.

BYVOECHSEL,

Raeckende de verpandinge van de Stadt ende het Slot

VV OERDEN

IN HOLLANDT.

PHlips by der gratie Godes Coninck van Castilien, van Leon, van Arragioen, van Engelandt, van Vranckryck, ende Navarren, van Napels, van Secilien, van Maillorque, van Sardeyne, vander Eylanden Indien ende vaster eerden der Zee Oceane Eertshertoge van Oostenryck, Heer van Bourgende, van Lotryck, van Brabant, van Lymburch, van Lutzenburch, van Gebre, ende van Melanen, Grave van Habsburig, van Vlaenderen, van Artoys, van Brugge, Palsgrave, ende van Henegouwe, van Hollandt, van Zeelandt, van Namen, ende van Zutphen, Prince van Zwave, Marckgrave des Heylich Rycx, Heere van Vrieslandt, van Salines, van Mechelen, vanden Stadt, Steden ende Landen van Vtrecht, Overyssel, ende Groeningen, ende Dominateur in Asien eude Afrycke: Allen den genen die desen tegenwoordigen sien sullen, Saluyt. Alsoo die Hoochgeboren, Vorst onse bysondere lieve Oom, *H*ertoch Erick van Bruynswyck ende Lunenborch, ons by syne Gede-

Gedeputeerde heeft doen vertonen, hoe dat hy tonſer begeerte, ende om ons dienſt te doen, te vreen hadde geweeſt in deſe onſe Erf-Nederlanden wederomme te ſeynden en in onſen handen te ſtellen die Marcgrave ende den Heere Sinte Andre Maerſchalck van Vranckryck, Ridders vander oerdene des Conincks van Vranckryck voorſz. die inden ſlach Cuintins op ſinte Laurens dach thienſten van Auguſto leſtleden, waren gevangen geweeſt; welcke gevangenen die voirſz. Hertoge hadde doen voeren ende ghevangen houden in ſyn landt van Brunſwyck, ende dat op ſeeckere conditien, die wy hem doen te ſeggen ende beloven hadden, ende onder andere, dat wy die voirſz. gevangenen doen aenvaerden ſouden tot onſen laſt ende peryckel, ende den voirſz. Hertoch doen opleggen ende betalen in gherede penninghen voor het rantſoen van ſyne voirſz. twee ghevangen, ſes en vyftich duyſent goude cronen, bedragende ter ſomme van hondert twalef duyſent ponden van xl. groten onſes Vlaemſcher munte 't pont; van welcker ſomme hy begeert heeft gehadt voldaen ende betaelt te wordene, hebbende tot dien eynde ſyn voirſz. Gedeputeerde tot ons geſonden, daer toe ghemachticht ſynde by ſijne Brieven, gheſchreven ende onderteyckent by ſynder eygene hant, belovende by die ſelve voor goet ende van waerden te houden, 't ſelve dat ſy

metten onſen tracteren ſouden aengaende die voirſz. betalinge of aſſignatie diemen hem ſoudewillen voorhouden ende preſenteren, by verpandinge van eenige partyen van onſen Domeynen van onſen voirſz. erf-Nederlanden, ofte ooc renten te loſſene den penning twaelf, tot voldoeninge vande voirſz. hondert twaelf duyſent pondē munte voirſz. in capitale ende hooftpenningen; ende het ſy dat deur die groote ende ſware laſten die wy dagelicx te dragen hebben uyt ſaecke van deſe tegenwoordigen oorloge tegen den voorbenoemde Coninck van Vranckrijck ons niet gelegen noch genoechlicke en is gheweeſt, ſoo gheringe de voirſz. rantſoen te voldoene, ende willende nochtans den voorſz. Hertoch te vreden ſtellen, hebben wy onſen lieven ende getrouwen die hoeden Treſorier generael ende Comitteerden vanden Domeynen, ende financien laſt gegeven mit den voirſz. gecommitteerden te communiceren, om te verſtaene off ſy niet te vreden en ſoude weſen op ende in minderinge vande voirſz. hondert twelff duyſent ponden munten voirſz. in betalinge te nemen onſe Stadt, Slot, ende Heerlickheyt van Woerden, met allen ſynen toebehoren, gelegen in onſe Graeffſchappe van Hollandt; omme die ſelve te houden in pandtſchap, ten prijſe ende naer advenant den penninck ſeſtiene, nae uytwijſen der evaluatie die daer van by die van onſe Rekenin-

keninge in Hollandt gemaeckt ſoude worden op die ſeſſe achte, ofte thien leſte jaeren, tegent *K*erſmiſſe leſtlede: ende om d'incomen vanden voirſz. onſe *H*eerlickheden te genieten, gebruycken ende profijteren van half Vaſten herwaerts, ende ſo van jaere tot jaere, tot wy ofte onſe naecomelingen die geloſt ſoude hebben; welcke preſentatie die voorſz. Gedeputeerden voir ende uyt den naeme vanden voirſz. *H*ertoch, oock ende uyt cracht van heuren laſt te vreden ſijn geweeſt te aenvaerden op die voirſz. conditien ende andere int diſpoſityff van deſen verclaert, ons verſoeckende dat wy, tot verſeeckerheidt vanden voirſz. *H*ertoch, daerop ſouden willen doen expedieren onſe behoorlicke opene Brieven; Doen te weten dat wi het 'tgene des voirſz. is aengemerckt, houden voor goet, ende van waerden, het gene des bi den voorbenoemden van onſen Financien, deur onſen expreſſen laſt ende bevel hier inne gedaen is gheweeſt. Ende willende den voorſz. Hertoch Erick, ſijnen erven ende naecomelingen, ofte actie van hem hebbende, vanden voirſz. Pantſchap volcomelick verſekeren, hebben uyt onſer rechter wetenheyt ghecedeert, getranſporteert, overgedragen ende gheſtelt, cederen, tranſporteren, overdragen ende ſtellen mits deſen onſen Brieven in handen vanden ſelven Erick van *B*ruynſwijck onſe voorſz. Stadt, Slot ende Heer-

 lick-

lickheyt van Woerden met hueren toebehoren ende aencleven, de inwinnende Landen, Weyen, Erffpachten, Tollen, Coorntienden, Maeltienden, Hennip-tienden, recht vande wagen, visçerien, chynsen, rechten van gelde, Iustitien, collatien ende beneficien, dispositien vanden officien van het Baliuschap, Dijckgraefschap, Casteleynschap, Schout-ambachten, Clerck-ambachten met allen ende eenen yeghelicken anderen Rechten, die daer inne van oudts ende ghewoonten onsen Voorsaten ende ons, als Heeren ende Vrouwen vanden voirschreven Landen ende Heerlickheden van Woerden, competeert ende toebehoort hebben, competeren ende toebehoren, al nae inhoudt der evaluacien daer van gemaeckt by den voirschreven vanden rekeninghe in Hollant; daer van Copie autentyck den voirschreven Hertoch gelevert sal worden, om vanden selven van Halffvasten lestleden voirt aen te ghebruicken ende ghenieten als syn vry ende eygen pantgoet, sonder yet daer van uyt te nemen, behouen of reserveren anders dan alleenlick eedt, dienst ende getrouwicheyt vanden voirschreven Hertoch Erick ende synen erven tot onswaert, doen clockslach boete, resoort van appellatien ende overheit, twelck wy aen ons ende onsen nacomelingen, Graven ende Gravinnen van Hollant voirschreven behouden ende geresér-

reſerveert hebben, behouen ende reſerveren mits deſen. Ende dit al voir die ſumme van vijf ende dertich duyſent acht hondert ſeſſentwintich ponden negentien ſchellinck acht penningen, van xl. groten Vlaems of twintich ſtuver Brabants gevalueert elc pont, waer op die voirſz. onſe Heerlickheit van Woerden met ſynen ancleven ghetaxeert ende geeſtimeert is geweeſt gerekent den penninck ſeſtien, teghens twee duyſent neghen ende dertich ponden, drie ſchellinghen acht penninghen, ... Dat die voirſz. onſe Heerlickheit s'jaers uytbrengt, navolgende die voirſz. evaluacie. *W*elcke voirſz. hooftſomme van xxxv. duyſent acht hondert xxvj. pondt xix. ſchellinck acht penning de voorſz. Hertoch gehouden ſal weſen in betalinge te nemen in minderinge vande voorſz. hondert twelf duiſent ponden hem toegheſeyt ende belooft voor het voirſz. rantſoen van die voorbenoemde ghevangenen. Ende is 't voorſz. tranſport by ons gedaen ſo voirſz. is op de nabeſchreven conditien. Inden eerſten dat wy ofte onſe nacomelingen tallen tyden, alſt ons ofte hem believen ſal, nae dat die voirſchreven Hertoch ſynen dienſt ende eedt die hy ons ghedaen heeft ofte noch doen mochte verlaeten ſal hebben, ende niet eer, ſullen mogen affloſſen, mits hem ghevende, ofte actievan hem hebbende, die voirſchreven ſomme van xxxv. duyſent viij. hondert xxvj. pont

negentien ſchell. viij. penningen ten voirſz. pryſe, in alſulcken gelde als nu tegenwoordich in onſen voirſz Erf-nederlanden ganck ende loop heeft, om die ſelve onſe Heerlickheit als dan met allen ſynen toebehoiren inden voirſz. evaluatie verclaert, weder geappliceert ende gevoecht te worden in onſen Domeynen. Item is noch onderſproken, dat die voorſz. *H*ertoch, ſyne naecomelingen ofte actie van hem hebbende, hem ſullen moeten reguleren, aengaende 't gebruyck vande hooge *H*eerlickheyden ſulcker wyſe, dat die voorſz. *H*ertoch, ſyne naecomelinghen off actie van hem hebbende, niet en ſullen moghen doen bedienen die Officien van Bailliuſchap, Caſteleinſchap, Schoutambachten, Clerckambachten, ende andere Officien by eenige uytlandtſche, maer alleenlick by den ghenen die geboren ſijn van onſen Lande van herwaerts over. Oock dat die voorſz. Hertoch, ſijne naecomelingen ofte actie van hem hebbende, ſullen oock die voirſz. Officien doen bedienen, gelijck die tot noch toe onder ons ende onſe Voorſaten bedient ſijn gheweeſt, in ſulcken voegen, dat die Geeſtelickheydt, Edelen ende andere onſe Onderſaten, gheenſins en worden vercort ofte geprejudiceert in huere Rechten, Vryheden, Privilegien ende oude Coſtumen ende hercomen: Daerenboven datmen vanden ingheſetenen geen Bede, Schattinghe, Impoſitie, ofte eenige

nige ander lasten, hoedanich die sijn, en sal moghen eyschen ofte daer opstellen, in eenige manieren. Item, dat die voirsz. *H*ertoch, sijne naecomelinghen ofte actie van hem hebbende, sullen doen bewaeren ende onderhouden het voorsz. Slot ende Huys van Woerden, tot hueren kost ende last, ende pericule, ende 't selve Slot ten dage vande afflossinge in sulcken state overleveren als hem het selve nu gelevert sal worden. Oick dat hy aldaer van nieus niet en sal doen maecken ofte oprechten eenige nieuwe ædificien ofte wercken in meeninge duer dien het voorsz. Pandtschap te willen beswaren, ten waere by expresse consent ende oirloff van ons ofte onsen naecomelingen. Item, dat die voorsz. Hertoch, sijne naecomelingen ofte actie van hem hebbende, ten dage vande afflossinge gehouden sullen wesen die voorsz Heerlickheydt met sijnen aencleven over te leveren, alsovry ende ontlast, als die selve nu is, ende daer van gehouden wesen te gevene syn behoorlicke reversaelbrieven; om die gesonden ende bewaert te worden in onse Rekenkamer van Hollandt voorsz. tonser versekerheyt. Item, alsoo op die voorsz. Heerlickheydt specialicken gehipotequeert staen vyff hondert vive ende 'tseventich ponden, drie schellingen, negen penningen erffelicke renten, het 't jaer te lossenen den penninck sestien, is den voorsz. Hertoch ende syne

naeco-

nacomelingen geconſenteert; ſoo verre ſy die voirſz. Renten willen loſſen int geheele ofte int deele, dat die hooftſumme, dat die ſelve afgheloſte renten bedragen ſullen, hem betaelt ende uytgereyckt ſal worden met die principale ſumme van deſe teghenwoordige Pandtſchappe, mits overbrengende die originael Brieven van Conſtitucien ende Quitancien daer op dienende. Ende alſoo onſe meninghe ende wille is, den voorſz. Hertoch, ſijnen nacomelingen ofte actie van hem hebbende, vaſtelicken te verſekeren ende bewaeren, hebben wy voor ons ende onſe erven ende naccomelingen gelooft ende gheloven mits deſen in goeder trouwen ende Coninclicke woorden, ons ſelven onſen, voorſz. erven ende naecomelingen, Graven ende Gravinnen van Hollandt, daer vooren verbindende, dat wy die voorſz. Heerlickheyt van Woerden met deſer aencleef ſullen verantwoorden tot onſen coſte ende laſte van allen ſaecken, ende byſondere van Financien, Alienacien ofte beſwaerniſſe van renten, die generalicken ofte ſpecialicken op onſe Domeynen, ende voir datum van deſen, gedaen ſouden mogen ſyn, ſo lange ende tot der tydt toe dat wy die voirſz. loſſinge inder manieren als voren ghedaen ſullen hebben, ende die ſelve loſſinge en ſy ghedaen als voren, ſonder anderſins den voirſz. Hertoge, ſyn Erven ende Nacomelingen, ofte actievan hem hebbende

daer

drer inne te doen noch te laten geschien het sy deuchtelick ofte ondeuchtelick, om wat saecke dattet waere oft soude mogen wesen, int gebruyck van dien eenige hinder, stoot ofte letsel ter contrarien. Ende tot noch meerder vasticheyden van desen, hebben wy gerenuncieert ende vertegen, renuncieren ende verteigen mits desen van alle Privilegien, Exemtien ende behelpen, die ons ofte onse naecomelinghen teghens het gene voorsz is in eeniger manieren souden dienen, competeren ofte te baten comen by den geestelicken ofte waerlicken rechte, met oic van allen saecken van rechts ofte van feyten, daer mede wy ons teghen het selve souden mogen behelpen. Ontbieden daerom ende bevelen onsen lieven ende getrouwen die Hooftpresidenten ende luyden van onsen Secreten ende Groten Raden, den voirbenoemden van onse Financien ende Rekeninge in Hollandt, Stadthouder ende Mannen van Leene aldaer, Rentmeester van Noordthollandt ende andere onse Officieren, daer onder die voorsz. Heerlickheyt gheleghen ende resorterende is, ende die voirtyen daer off administratie ende bewint gehadt hebben, off ontfanck vande penningen daer off comende gemaeckt, ende allen onsen Rechteren, Officieren van Iusticien ende ondersaten dien dit aengaen sal mogen, nu sijnde, naemaels wesende, dat sy ende een yegelick van hem soo hem

toebehooren ſal, den voorſz. Hertoch Erick van Bruynſwyck, ſijnen erven ende naecomelingen doen laten ende ghedogen vanden voirſz. Heerlickheydt van Woerden vredelick ende volcomelicken ghenieten ende gebruycken, op de conditien inder voegen ende manieren voirſz. Offererende alle beletten ende wederſegghen ter contrarie procederende by den voirbenoemde van onſen Financien ter verificatien, ende by de voirbenoemde van onſe Rekeningh ter interinimenten van deſen, naer huer forme ende tenuer. Ende overbrengende by onſen voirſz. Rentmeeſter van Noorthollandt ende anderen onſen Officieren, wien't aengaen mach, doende huere eerſte rekeninge na deſe verpandinge, extract autentyck uyt deſen tegenwoordigen vanden Artyckelen ende punten, huerluyen ontfanck aengaende. *Wy* willen den ſelven onſen Rentmeeſter ende anderen Officieren nu ſynde ende naemaels weſende quijten, vry ende ongelaſt gehouden hebben in huere rekeningen, mentie makende vander loſſinge diemen daer aff doen ſal als boven, duerende ſoo lange ende totter tyt toe dat die voirſz. loſſinge ſal gedaen worden. Den welcken wy ontbieden by deſen alſoo te doene ſonder eenich wederſegghen ofte ſwaricheydt daer inne te maeckene. Want ons alſoo gelieft niet tegenſtaende eenige ordinancien, reſtrictien, gheboden ofte verboden ghe-

maeckt

maeckt ofte te maeckene ter contrarien, welcken wy deſen angaende ghederogeert hebben, ende derogeren by deſen, blyvende die ſelve anderſins in huere volle macht, cracht ende viguer. Des 't oirconden ſo hebben wy onſen Segel hier aen doen hangen. Gegeven in onſe Stadt van Bergen in Henegouwe, den naeſtleſten dach van Iulio int jaer ons Heeren duyſent vijf hondert acht envijftich, van onſen Rijcken, &c.

EINDE.

Uitheksel uit 'Tusse. temp.'